

URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

REGIONALNY OŚRODEK POLITYKI SPOŁECZNEJ

WOJEWÓDZKI PROGRAM PRZECIWDZIAŁANIA
WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU NA LATA 2012-2017

RAPORT ZA 2017 ROK

Kielce, Sierpień 2018 r.

SPIS TREŚCI

	Wprowadzenie	4
1.	Realizacja i wdrażanie programu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu	6
2.	Metodologia monitoringu realizacji programu	7
	2.1. Rozwój usług społecznych aktywizujących i integrujących osoby, grupy wykluczone oraz zagrożone wykluczeniem społecznym	8
	2.2. Efektywny system wsparcia i opieki nad dziećmi i rodzinami wykluczonymi oraz zagrożonymi wykluczeniem społecznym	50
	2.3. Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych	65
	2.4. Przeciwdziałanie ekskluzji społecznej osób niepełnosprawnych	73
	2.5. Profilaktyka i zmniejszanie skutków uzależnień	85
	2.6. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób bezdomnych	89
	2.7. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób starszych	91
	2.8. Aktywna integracja społeczna osób opuszczających zakłady karne	98
	2.9. Podnoszenie poziomu aktywności społecznej i obywatelskiej mieszkańców regionu, wzmacnianie „sieci społecznych”	100
3.	Wsparcie w ramach RPOWŚ 2014-2020 w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i walki z ubóstwem	101
	Wnioski	102
	Spis map, wykresów, tabel i schematów	104

WPROWADZENIE

Pojęcie wykluczenia społecznego nie ma jednej powszechnie akceptowanej definicji dla jednostek i gospodarstw domowych, wiąże się jednoznacznie z barierami ograniczającymi zaspokajanie wielu ważnych potrzeb, a z punktu widzenia wspólnoty oznacza brak spójności, segmentację i dezintegrację. Dlatego zjawiskiem wykluczenia społecznego możemy opisać sytuację uniemożliwiającą lub znacznie utrudniającą jednostce lub grupie osób, w tym także rodzinie pełnienie różnorodnych ról społecznych, korzystania z dóbr publicznych, infrastruktury społecznej, a także gromadzenia zasobów, w tym uzyskiwania dochodów gwarantujących godny sposób życia¹.

W zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu region świętokrzyski inicjuje, promuje oraz implementuje działania mające na celu włączenie społeczne. Wdrażanie rozwiązań mających na celu przeciwdziałaniu temu zjawisku stanowi jedno z ważniejszych wyzwań polityki społecznej realizowanej na poziomie regionu jak i w środowiskach lokalnych. Na tle innych ujemnie ocenianych zjawisk społecznych, wykluczenie społeczne stanowi problem, którego konsekwencje przynoszą wielowymiarowe szkody.

Niniejsze opracowanie jest czwartym z kolei raportem z monitoringu Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu na lata 2012 – 2017. Przedmiotowy program jest kluczowym dokumentem w zakresie kreowania polityki przeciwdziałania wykluczenia społecznego w regionie.

Obowiązek opracowania „Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu” nakłada na Samorząd Województwa Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 roku. Program został opracowany przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Kielcach, a następnie przyjęty Uchwałą nr XXVI/481/12 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z 28 grudnia 2012 roku. Określa on priorytety oraz cele do realizacji skoncentrowane wokół obszarów wykluczenia społecznego. Program stanowi rozwinięcie celów strategicznych oraz operacyjnych Strategii Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2012-2020, która już w pierwszym celu zakłada minimalizację obszarów wykluczenia społecznego. Dokument określa priorytety oraz cele do realizacji skoncentrowane wokół obszarów wymagających najpilniejszej interwencji w kontekście włączenia społecznego, wynikających z diagnozy problemu w regionie.

Działania na rzecz przeciwdziałania zjawisku wykluczenia społecznego na poziomie regionu wpisują się w kontekst Krajowego Programu Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu

¹ PROGRAM „Aktywne Formy Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu - nowy wymiar 2020” MRPiPS Warszawa 2016.

Społecznemu 2020 - nowy wymiar aktywnej integracji. Jego głównym celem jest włączanie i wzmacnianie uczestniczenia w życiu społecznym i zawodowym osób wykluczonych społecznie oraz rozwój systemu aktywnej integracji poprzez wsparcie jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych. Program zwraca szczególną uwagę na kwestię wielosektorowości i partnerstwa przy rozwiązywaniu problemów wykluczenia społecznego.

W celu spójnej polityki w obszarze rozwiązywania problemów wykluczenia społecznego istotne jest odnoszenie się na wszystkich szczeblach samorządowych do zapisów programu. Skuteczność i efektywność rozwiązań problemów społecznych opiera się na zasobach, możliwościach i potencjale samorządowej polityki społecznej. Coraz większą rolę w tym obszarze pełnią samorządy lokalne, instytucje pomocy i integracji społecznej oraz organizacje pozarządowe działające w obszarze szeroko rozumianej polityki społecznej. Regionalna polityka społeczna oparta jest na analizie i ocenie zasobów pomocy społecznej.

Głównymi czynnikami zwiększającymi ryzyko wykluczenia społecznego w regionie świętokrzyskim są: ubóstwo, bezrobocie oraz niepełnosprawność.

W celu koordynacji działań realizowanych na poziomie regionalnym corocznie dokonywany jest monitoring, wyselekcjonowanych danych ilościowych oraz jakościowych a następnie ich analiza. Przeprowadzanie monitoringu jest niezbędne do efektywnej realizacji założeń Programu, ponadto ukazuje kształtujące się aktualnie postępy w realizacji Programu, a także to, czy zakładane rezultaty są osiągnięte zgodnie z wcześniej założonym planem. Coroczna analiza realizacji Programu łącznie z innymi dokumentami analitycznymi opracowanymi przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej jest materiałem pomocnym w ukierunkowywaniu interwencji w obszarze minimalizacji zjawiska wykluczenia społecznego.

Niniejszy Raport przedstawia analizę działań wdrażanych w 2017 roku w regionie świętokrzyskim przez realizatorów programu.

1. REALIZACJA I WDRAŻANIE PROGRAMU

PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU

Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu oraz walka z ubóstwem jest jednym z najważniejszych celów polityki społecznej. System pomocy społecznej utożsamiany przez długie lata głównie ze świadczeniami finansowymi na rzecz osób i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej zmienia się w kierunku realizacji aktywnych form wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym z uwzględnieniem uwarunkowań środowiskowych.

W programie został określony cel główny: **minimalizacja obszarów wykluczenia społecznego** w województwie świętokrzyskim, który zostanie osiągnięty poprzez realizację dziewięciu celów operacyjnych:

- Rozwój usług społecznych aktywizujących i integrujących osoby, grupy wykluczone oraz zagrożone wykluczeniem społecznym;
- Efektywny system wsparcia i opieki nad dziećmi i rodzinami wykluczonymi oraz zagrożonymi wykluczeniem społecznym;
- Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych;
- Przeciwdziałanie ekskluzji społecznej osób niepełnosprawnych;
- Profilaktyka i zmniejszanie skutków uzależnień;
- Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób bezdomnych;
- Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób starszych;
- Aktywna integracja społeczna osób opuszczających zakłady karne;
- Podnoszenie poziomu aktywności społecznej i obywatelskiej mieszkańców regionu; wzmacnianie „sieci społecznych”.

W ramach ww. celów zostały określone oraz wyznaczone działania, których realizacja ma wpływać na poprawę efektywności systemu pomocy i integracji społecznej. Warunkiem skutecznej realizacji Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu jest prowadzenie systematycznego monitoringu, polegającego na kontroli jakościowych i ilościowych wskaźników określonych w Programie. Ocena realizowanych działań w ramach poszczególnych celów operacyjnych pozwoli na bieżącą analizę stopnia ich wykonania oraz wprowadzenie istotnych zmian społecznych.

Schemat 1. Cel główny i cele operacyjne Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu na lata 2012-2017.

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

2. METODOLOGIA MONITORINGU REALIZACJI PROGRAMU

Narzędziem badawczym zastosowanym w monitoringu programu był kwestionariusz ankiety. Adresatami ankiet były ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie z terenu województwa świętokrzyskiego. Łącznie rozesłano **115** ankiet, w tym: do **102** ośrodków pomocy społecznej oraz **13** powiatowych centrów pomocy rodzinie. W monitoringu wzięły udział wszystkie ww. instytucje. W procesie monitoringu Programu miała miejsce również analiza danych pochodzących z zasobów: Głównego Urzędu Statystycznego, Wojewódzkiego Urzędu Pracy oraz Centralnej Aplikacji Statystycznej.

Raport z monitoringu Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu na lata 2012-2017 stanowi zbiór danych przedstawiających najważniejsze inicjatywy oraz przedsięwzięcia podjęte przez realizatorów w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Monitoring opiera się na analizie porównawczej wskaźników, dobranych odpowiednio do poszczególnych celów szczegółowych, a w szczególności do działań im podporządkowanych.

2.1. ROZWÓJ USŁUG SPOŁECZNYCH AKTYWIZUJĄCYCH I INTEGRUJĄCYCH OSOBY, GRUPY WYKLUCZONE ORAZ ZAGROŻONE WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM - CEL OPERACYJNY I

Program Aktywności Lokalnej (PAL) oparty jest na środowiskowej metodzie pracy socjalnej, którego celem jest aktywizowanie społeczności lokalnych oraz tworzenie poczucia przynależności do danego miejsca i grupy.

Podstawowymi celami **PAL** są:

- powstanie silnych i zintegrowanych społeczności lokalnych;
- animowanie lokalnego rozwoju w oparciu o aktywność obywatelską;
- rozwój lokalnej samoorganizacji, solidarności i tworzenie więzów samopomocy;
- wspieranie społecznej, edukacyjnej i charytatywnej aktywności środowisk lokalnych;
- zaktywizowanie lokalnych zasobów – instytucji i organizacji samorządowych, pozarządowych, biznesowych;
- budowanie tożsamości wspólnot lokalnych poprzez podnoszenie jakości usług społecznych;
- wspieranie działań organizacji, instytucji lokalnych i obywateli działających w obszarze samorządności, kultury, edukacji, przedsiębiorczości, pomocy społecznej i ochrony środowiska;
- rozwijanie uczestnictwa mieszkańców w życiu publicznym ze szczególnym uwzględnieniem grup marginalizowanych.

W regionie świętokrzyskim Program Aktywności Lokalnej pomimo rekomendacji oraz działań promujących jest narzędziem rzadko wykorzystywanym przez samorządy powiatowe oraz gminne. Działania w ramach PAL zadeklarowały 3 Ośrodki Pomocy Społecznej: Pacanów (7), Opatów (8) i Połaniec (350). W 2017 roku w ramach programu objęto wsparciem łącznie **365 osób**.

Centrum Aktywności Lokalnej (CAL) jest metodą budzenia aktywności społecznej w celu samoorganizowania się do rozwiązywania konkretnych problemów danej społeczności, odpowiada na potrzeby społeczności lokalnej, angażuje mieszkańców w procesy rozwiązywania ich problemów, tworzy płaszczyznę porozumienia i współpracy, dążąc do kształtowania społeczeństwa obywatelskiego.

Praca środowiskowa metodą CAL jest kolejnym narzędziem rekomendowanym do realizacji w Wojewódzkim Programie Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu.

Ma na celu aktywizację społeczności lokalnych oraz kształtowania poczucia przynależności do danego miejsca i grupy. Innowacyjność tej koncepcji polega na tym, że zespoły wyłonione z pośród instytucji nie koncentrują się tylko na jednym obszarze działania, lecz przez pryzmat całościowego spojrzenia odpowiadają potrzebom danego środowiska.

Głównymi działaniami metody **CAL** są:

- tworzenie koalicji na rzecz pracy wokół problemów,
- inicjowanie ruchów samopomocowych i obywatelskich,
- promowanie wdrażania pracy wolontaryjnej i zespołowej,
- inicjowanie lokalnych koalicji i wydarzeń,
- działanie w oparciu o programy i projekty.

W 2017 roku, wykorzystanie tej metody w pracy wskazały **4** gminy w regionie: Pacanów (200), Kunów (50), Gowarczów (100) oraz Włoszczowa (53). Łączna liczba osób objętych oddziaływaniami tego instrumentu to **403** osoby.

Program Aktywizacja i Integracja (PAI) obejmuje działania mające na celu poprawę sytuacji na rynku pracy osób bezrobotnych i korzystających ze świadczeń pomocy społecznej. Do udziału w programie PAI kierowani są bezrobotni, korzystający ze świadczeń pomocy społecznej i przede wszystkim realizujący kontrakt socjalny. Działania te są inicjowane na rzecz integracji oraz reintegracji społeczno-zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym lub przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym, zgodnie z przepisami o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Omawiane rozwiązanie ma charakter fakultatywny. Jego zainicjowanie oraz dobór partnerów uwarunkowane jest przede wszystkim możliwościami finansowymi Funduszu Pracy i budżetów samorządów lokalnych. Program stwarza dodatkowe możliwości aktywizacji osób, które utraciły możliwość podjęcia pracy z powodu długiego okresu przebywania w statusie osoby bezrobotnej, często połączonego z brakiem kwalifikacji oraz niewystarczającymi kompetencjami.

Działania realizowane w ramach programu PAI mają na celu aktywizację zawodową i integrację społeczną. W zakresie aktywizacji zawodowej wyróżnia się prace społecznie użyteczne realizowane przez ośrodek pomocy społecznej, natomiast w zakresie integracji społecznej w celu kształtowania aktywnej postawy w życiu społecznym oraz zawodowym, wyróżnia się w szczególności grupowe poradnictwo specjalistyczne, warsztaty trenerskie oraz grupy wsparcia.

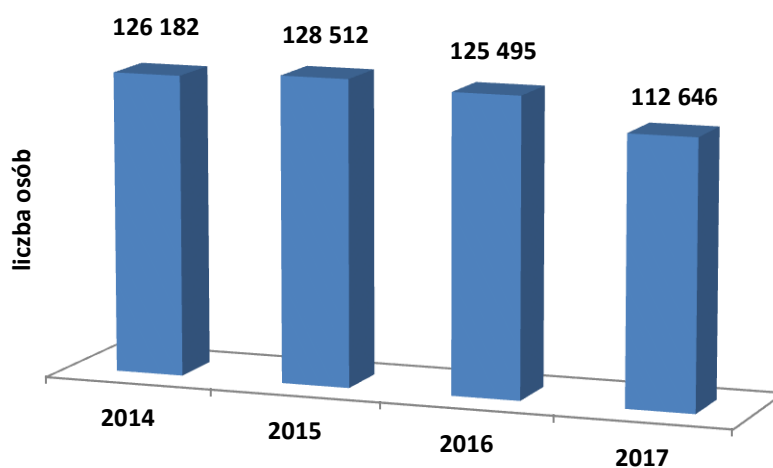
W 2017 r. w regionie świętokrzyskim program realizowany był w **3** gminach: m. Kielce (28), Opatów (8) oraz Skarżysko-Kamienna (8). Łącznie z programu skorzystało **44** osoby.

Osoby korzystające z pomocy społecznej

Pomoc społeczna wspiera wysiłki zmierzające do zaspokojenia niezbędnych potrzeb umożliwiając życie w warunkach odpowiadających godności człowieka oraz zapobiega trudnym sytuacjom życiowym przez podejmowanie działań zmierzających do usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem. To rozległy obszar działań ukierunkowanych na zaspokojenie potrzeb i rozwiązywanie problemów społecznych. Pomocy społecznej w różnych formach udziela się osobom i rodzinom, które znalazły się w trudnej sytuacji życiowej i nie potrafią samodzielnie znaleźć rozwiązania tej sytuacji.

W badanej grupie ujęte zostały osoby i rodziny, które w 2017 roku uzyskały pomoc i wsparcie bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń i źródło finansowania – uwzględniając zarówno pomoc, która udzielona jest w formie decyzji administracyjnej oraz bez decyzji, jak również pomoc, która jest udzielona bez konieczności przeprowadzenia wywiadu środowiskowego. Uwzględniono również osoby objęte wyłącznie pracą socjalną, poradnictwem, osoby skierowane do domu pomocy społecznej, osoby umieszczone w domu pomocy społecznej, osoby i rodziny, które uzyskały wsparcie jednostki organizacyjnej pomocy społecznej w postaci skierowań do zajęć w centrum integracji społecznej, klubu integracji społecznej oraz skierowań do prac społecznie użytecznych itp. Dodatkowo ujęte zostały osoby niepełnosprawne korzystające ze świadczeń PFRON, dzieci przebywające w pieczy zastępczej oraz usamodzielniani wychowankowie, jak również osoby korzystające ze wsparcia punktu interwencji kryzysowej.

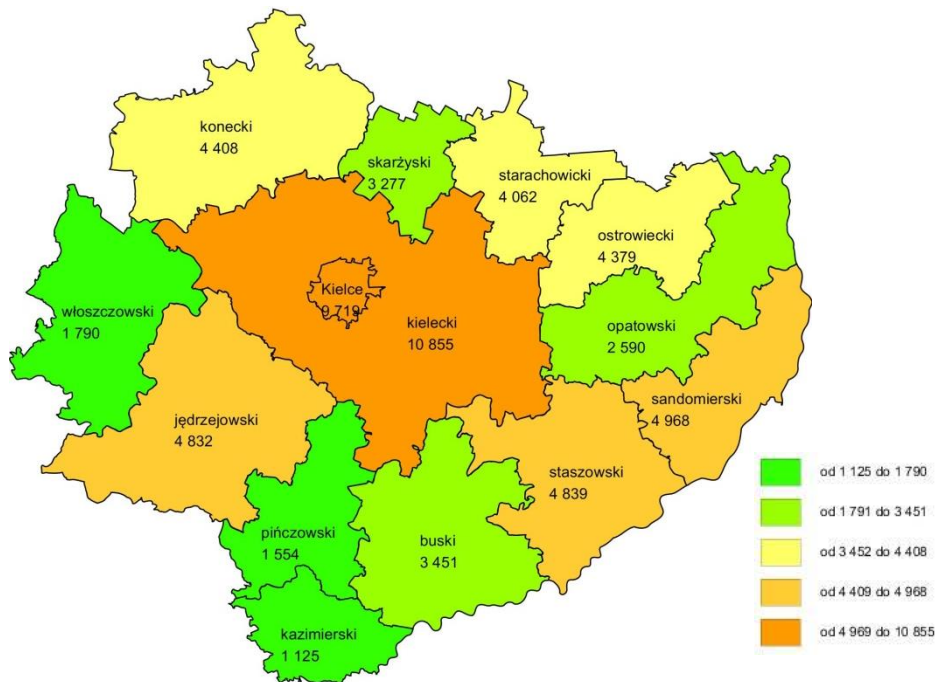

Wykres 1. Liczba osób, którym udzielono pomocy i wsparcia w województwie świętokrzyskim na przestrzeni lat 2014 - 2017.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

W 2017 roku odnotowano spadek liczby osób, którym udzielono pomocy i wsparcia o **10,2%** w stosunku do 2016 roku, bez względu na rodzaj, formę oraz liczbę świadczeń i źródło finansowania uwzględniając zarówno pomoc, która udzielona jest w formie decyzji administracyjnej, lub świadczeń bez decyzji. Najwięcej osób objęto wsparciem w powiatach kieleckim (**10 855**), m. Kielce (**9 719**) i sandomierskim (**4 968**).

Mapa 1. Liczba osób, którym udzielono pomocy i wsparcia wg powiatów regionu świętokrzyskiego w 2017 roku.

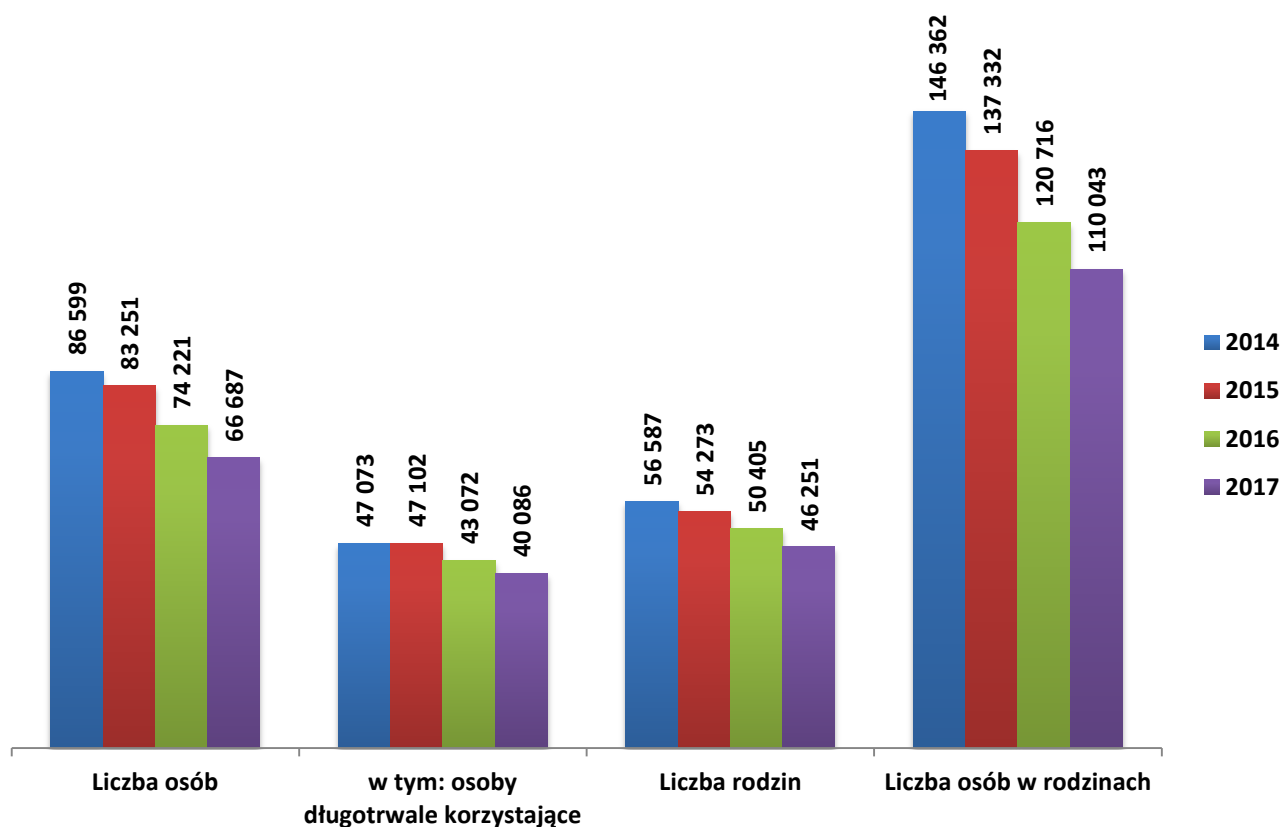

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

Mapa obrazuje przestrzenne zróżnicowanie liczby osób, którym udzielono pomocy i wsparcia bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń i źródło finansowania.

Osoby i rodziny, którym przyznano świadczenia

Liczba osób, którym przyznano świadczenia w 2017 roku, wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej, w tym: osoby długotrwale korzystające ze świadczeń, oraz liczba osób w rodzinach wyniosła ogółem 176 730. Szczegółowe dane prezentuje wykres 2.

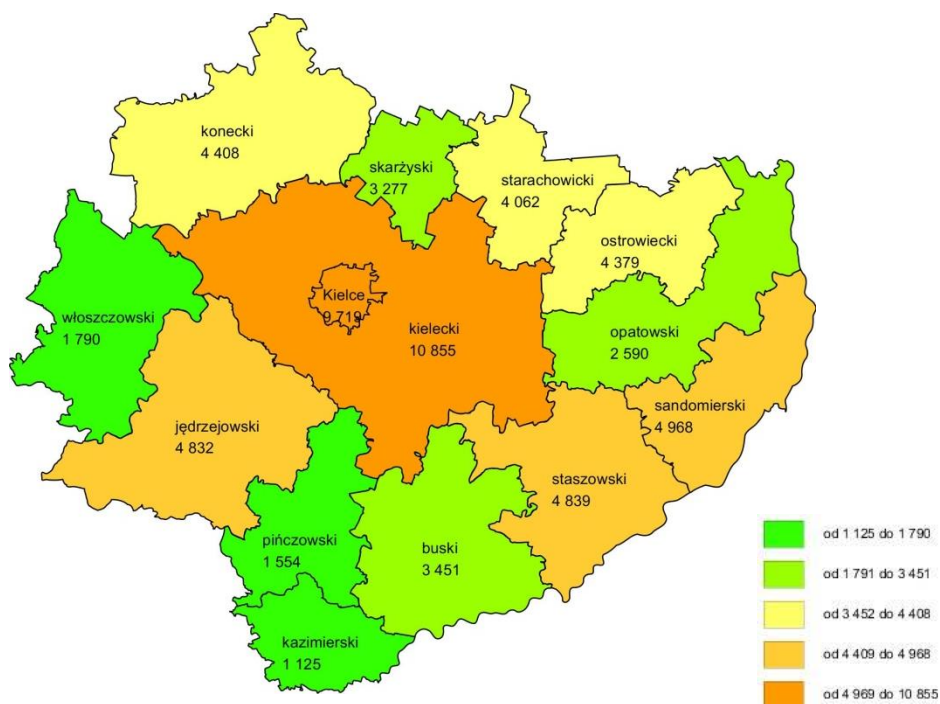

Wykres 2. Osoby i rodziny, którym przyznano świadczenia w latach 2014– 2017.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

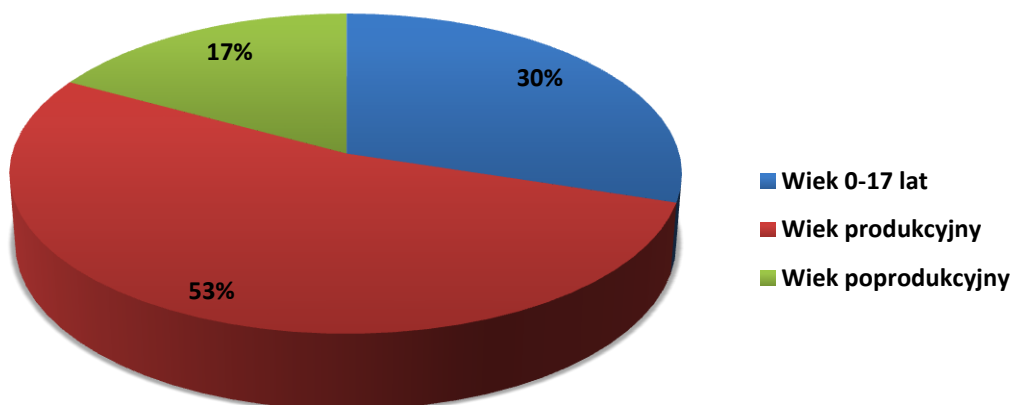
Na przestrzeni lat 2014-2017 odnotowuje się systematyczny spadek liczby osób i rodzin, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej. W 2017 roku odnotowano spadek liczby osób (o **10,2%**), liczby rodzin (o **8,24%**), liczby osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej (o **6,9%**) jak i liczby osób w rodzinach (o **8,84%**) w stosunku do roku 2016.

Mapa 2. Liczba osób, którym przyznano świadczenia wg powiatów regionu świętokrzyskiego w 2017 roku.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

W 2017 roku podobnie jak w roku poprzednim najczęściej tego typu osób odnotowano w powiecie kieleckim (10 855) i m. Kielce (9 719), najmniej w powiatach: kazimierskim (1 125), pińczowskim (1 554) i włoszczowskim (1 790). Dane szczegółowe dotyczące wszystkich powiatów przedstawia mapa nr 2.

Wykres 3. Struktura beneficjentów świadczeń pomocy społecznej w regionie świętokrzyskim według ekonomicznych grup wieku w 2017 roku.

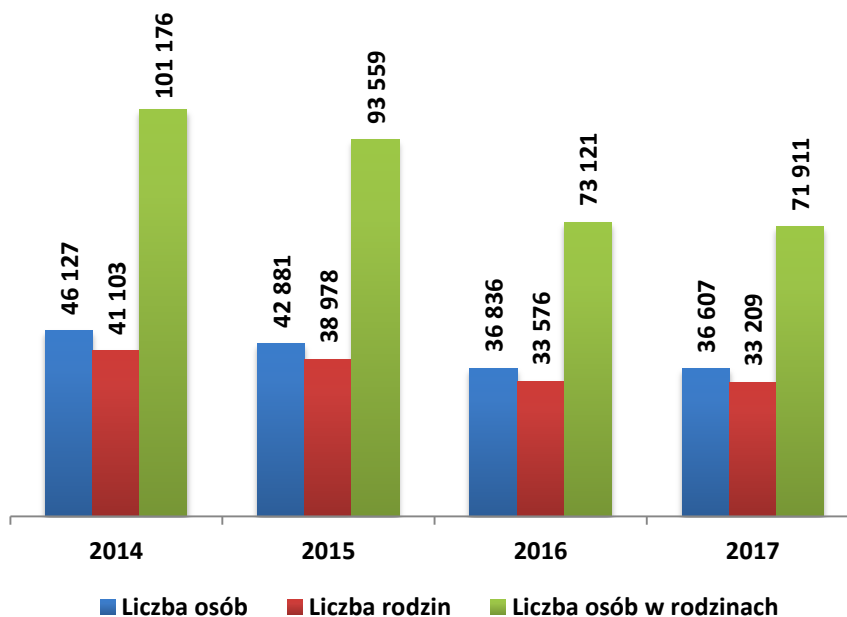
Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

Osoby w wieku produkcyjnym stanowią największą grupę osób, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej, bo aż **53%**, następnie **30%** to osoby w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat), a **17%** beneficjentów stanowiły osoby w wieku poprodukcyjnym. W 2017 roku liczba osób, którym przyznano świadczenia w wieku 0 - 17 lat wyniosła **19 457** osób - o **12,9%** mniej niż w 2016 roku, w wieku 18-59 lat wynosi **34 624** osoby - o **11,3%** mniej niż w roku poprzednim. W grupie osób wieku poprodukcyjnym odnotowano **11 106** osób, w tym **7,4%** wzrost liczby osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w stosunku do roku 2016.

Osoby i rodziny, którym przyznano świadczenia pieniężne

W tej grupie ujęte zostały osoby i rodziny, które uzyskały pomoc i wsparcie w formie świadczeń pieniężnych, do których zaliczamy następujące formy pomocy:

- zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną,
- zasiłki stałe,
- zasiłki okresowe,
- zasiłki celowe na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ,
- zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego,
- inne zasiłki celowe,
- specjalne zasiłki celowe,
- pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie w formie zasiłku lub pożyczki,
- pomoc pieniężna na usamodzielnienie,
- pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki,
- świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą.

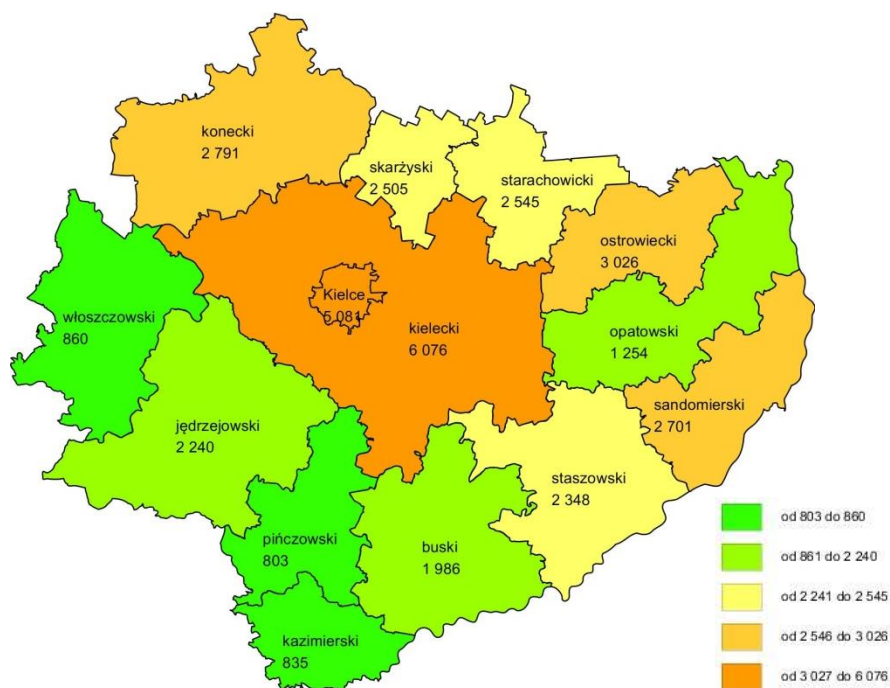

Wykres 4. Osoby i rodziny, którym przyznano świadczenia pieniężne na przestrzeni lat 2014-2017.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

W 2017 roku liczba osób, które otrzymały świadczenia pieniężne z pomocy społecznej w województwie świętokrzyskim wynosiła **36 836** osób, co stanowi spadek o **6,6%** w stosunku do roku poprzedniego. Liczba rodzin, które uzyskały świadczenie pieniężne w 2017 roku wyniosła **33 576** rodzin, tj. mniej o **7,1%** w stosunku do 2016 roku.

Mapa 3. Liczba osób, które w 2017 roku otrzymały świadczenia pieniężne wg powiatów w regionie świętokrzyskim.

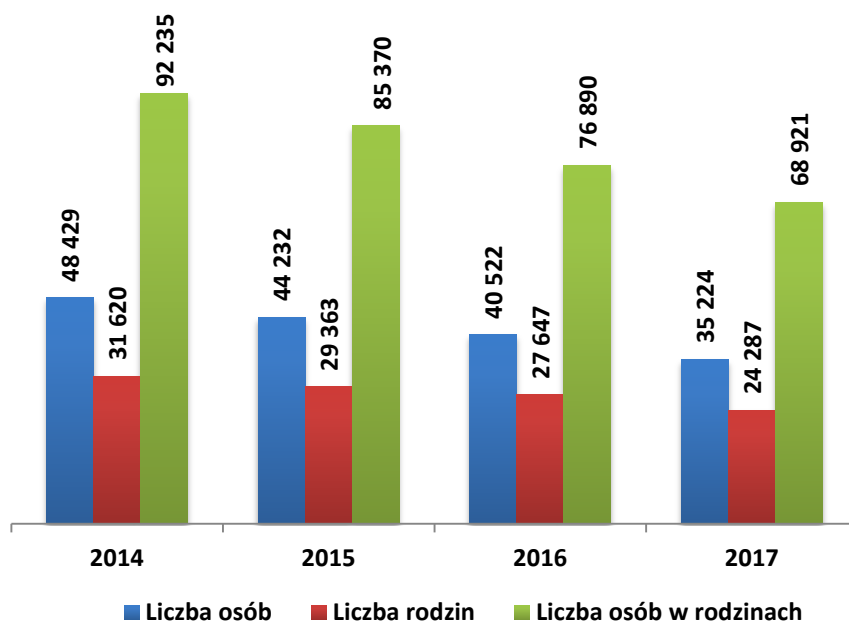
Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

Mapa 3 prezentuje zróżnicowanie liczby osób, które uzyskały świadczenia pieniężne z pomocy społecznej w 2017 roku zagregowane do poziomu powiatów. Najwięcej świadczeniobiorców uzyskujących świadczenia pieniężne odnotowano w powiecie kieleckim (**6 076**) i m. Kielce (**5 081**). Najmniej w powiatach: pińczowskim (**803**), kazimierskim (**835**) i włoszczowskim (**860**).

Osoby i rodziny, którym przyznano świadczenia niepieniężne

Osoby i rodziny, które uzyskały pomoc i wsparcie w formie świadczeń niepieniężnych, do których należy zaliczyć następujące formy pomocy:

- specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- schronienie,
- posiłek,
- ubranie,
- inna pomoc,
- usługi opiekuńcze,
- specjalistyczne usługi opiekuńcze,
- zasiłki celowe w formie biletu kredytowanego,
- sprawienie pogrzebu,
- pomoc na usamodzielnienie w naturze,
- uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych (w ramach pomocy na usamodzielnianie),
- pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej (w ramach pomocy na usamodzielnienie).

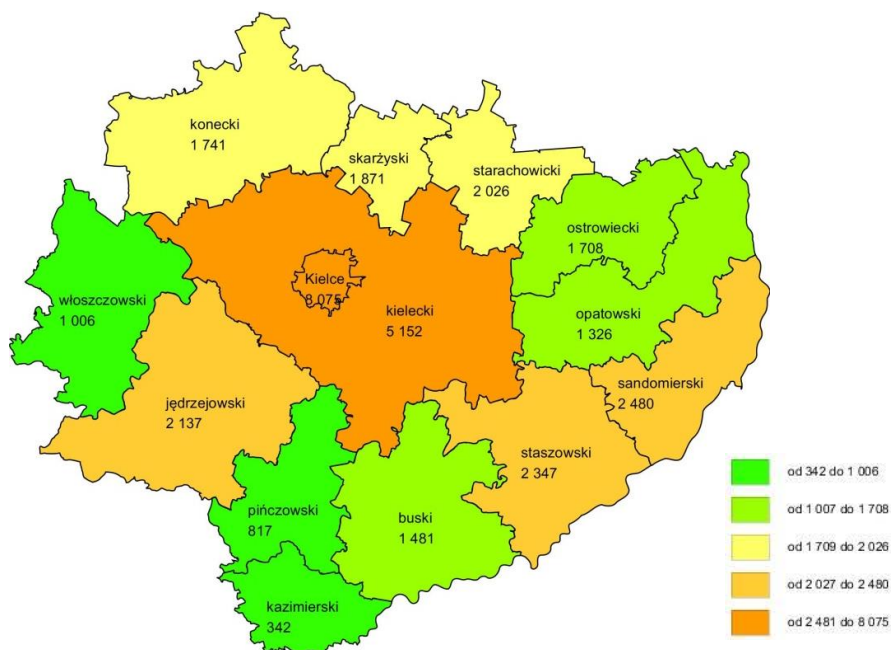

Wykres 5. Osoby i rodziny, którym przyznano świadczenia niepieniężne na przestrzeni lat 2014 – 2017.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

Liczba osób, którym przyznano świadczenie niepieniężne w 2017 roku w regionie świętokrzyskim wyniosła **35 224** osób, co stanowi spadek o **13,1%** w stosunku do roku 2016. Liczba rodzin, którym przyznano świadczenia niepieniężne w 2017 roku wyniosła **24 287** rodzin i jest to spadek o **12,2%** w odniesieniu do 2016 roku. (wykres 5).

Mapa 4. Liczba osób, którym przyznano świadczenia niepieniężne w 2017 roku wg powiatów regionu świętokrzyskiego.

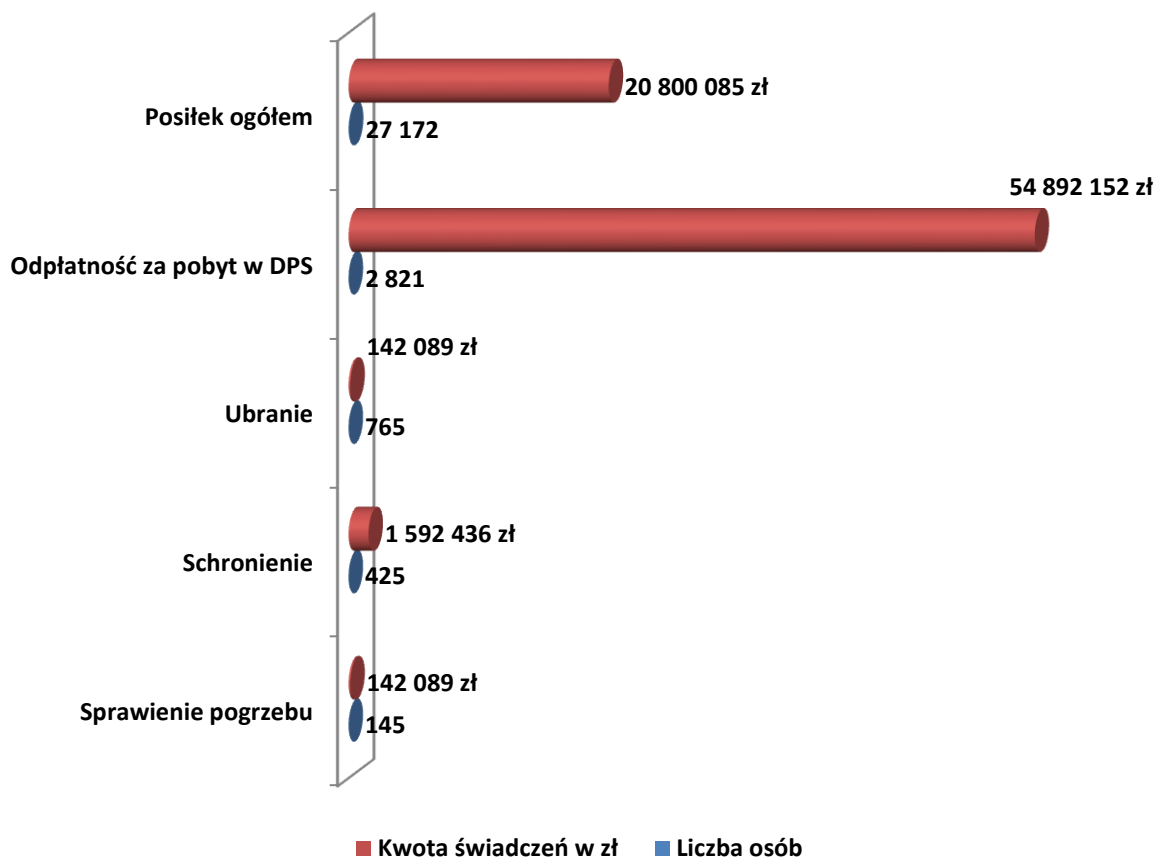

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

Mapa 4 prezentuje zróżnicowanie w zakresie liczby osób, które uzyskały świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej zagregowane do poziomu powiatów. Najwięcej tego typu osób odnotowano w m. Kielce (9 408) oraz powiecie kieleckim (5 800), najmniej w powiecie kazimierskim (531) i pińczowskim (930).

Spośród świadczeń niepieniężnych największy odsetek beneficjentów (86,7%) korzysta z posiłku. Kwota wydatkowana na to świadczenie w roku 2017 w regionie to 20 800 085 zł i jest mniejsza o 2,4% w stosunku do 2016 roku. W grupie osób otrzymujących to świadczenie 75,7% stanowią dzieci (mniej o 17,8% niż w 2016 roku). Kolejnym analizowanym świadczeniem niepieniężnym jest odpłatność za pobyt w domu pomocy społecznej. Tego typu świadczeniem w 2017 roku objętych zostało 2 821 osób, co stanowi 9,0% ogółu. Wsparcie w postaci schronienia otrzymało 1,4% ogółu, kwota wydatkowana na to świadczenie w 2017 roku wyniosła 1 592 436 zł i jest o 10,5% mniejsza niż w 2016 roku. (wykres 6).

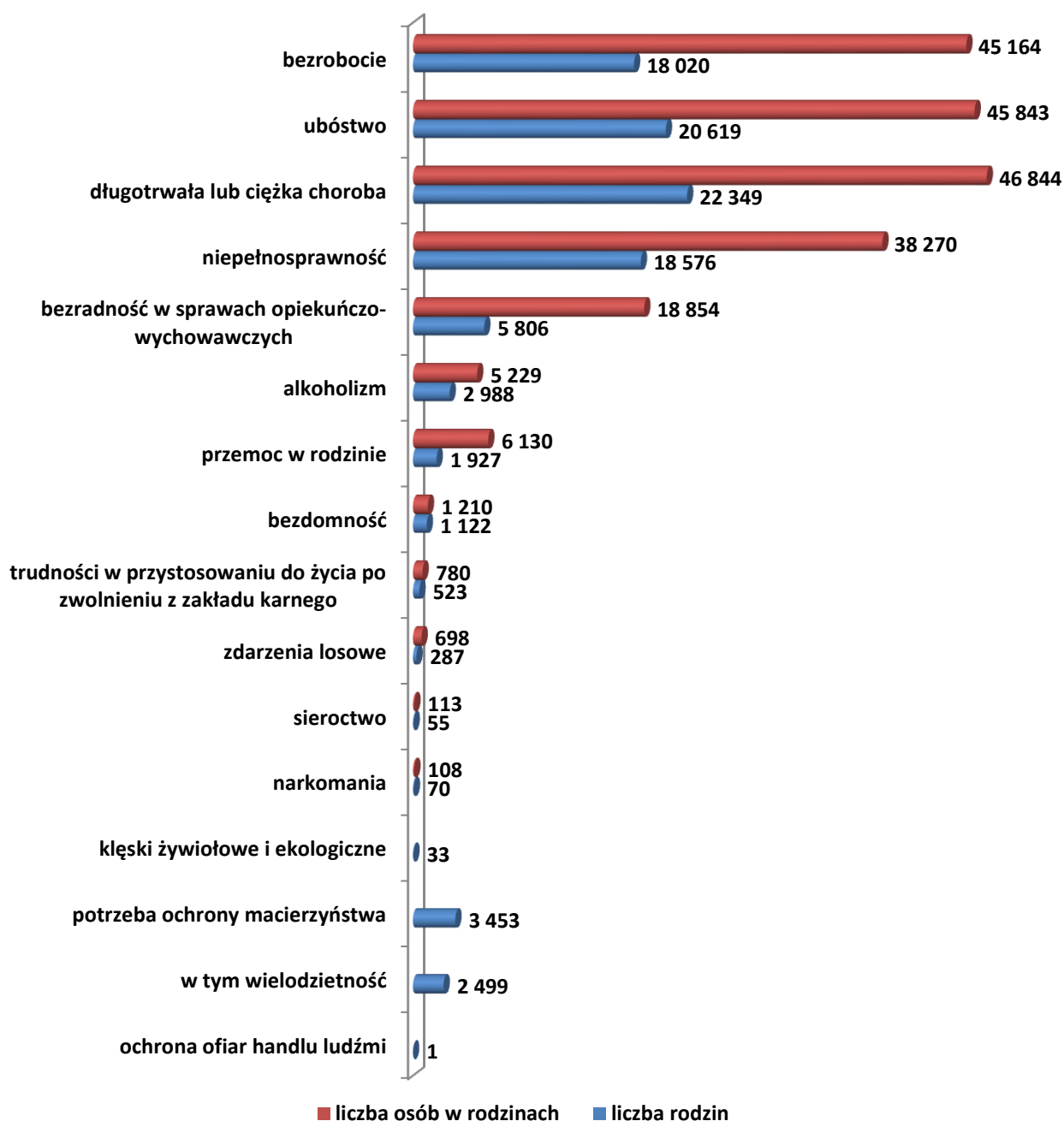

Wykres 6. Świadczenia niepieniężne z zakresu pomocy społecznej w 2017 roku.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

Powody udzielania pomocy i wsparcia

Powody przyznania pomocy, uwzględniają wszystkie przyczyny trudnej sytuacji życiowej wymienione w art. 7 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku *o pomocy społecznej*. Analizując dane należy mieć na uwadze fakt, iż w jednej rodzinie może wystąpić kilka przyczyn przyznania pomocy, w związku z czym jedna rodzina może być wykazana przy jednej lub przy kilku przyczynach przyznawania pomocy społecznej.

Wykres 7. Powody udzielania pomocy i wsparcia w 2017 roku w województwie świętokrzyskim.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

W 2017 roku niezmiennie w regionie świętokrzyskim najczęstsze powody udzielania pomocy społecznej to: bezrobocie, ubóstwo, długotrwała lub ciężka choroba oraz niepełnosprawność. W 2017 roku najwięcej osób korzystało z pomocy społecznej z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby z ogólną liczbą osób **46 844** oraz nieco mniejszą liczbą, **45 843** z powodu ubóstwa. Przyznawanie pomocy z powodu: alkoholizmu, przemocy w rodzinie, bezdomności czy narkomanii w statystyce jednostek pomocy i integracji społecznej występują w mniejszym nasileniu. Problemy społeczne mają złożony charakter. Rodziny i osoby korzystające z pomocy społecznej dotknięte są wieloma problemami które ze sobą korelują. Wymienione powody w tabeli 1 mogą stanowić o wykluczeniu społecznemu danej grupy czy jednostki.

Tabela 1. Powody przyznawania pomocy społecznej na przestrzeni lat 2014-2017.

	2014	2015	2016	2017
Ubóstwo				
Liczba rodzin	26 093	24 043	22918	20619
Liczba osób w rodzinach	64803	59940	94167	45843
Bezrobocie				
Liczba rodzin	26339	23987	21016	18020
Liczba osób w rodzinach	73605	66606	55689	45164
Niepełnosprawność				
Liczba rodzin	22006	19946	19494	18576
Liczba osób w rodzinach	46519	43093	39312	38270
Długotrwała lub ciężka choroba				
Liczba rodzin	22973	22654	22468	22349
Liczba osób w rodzinach	51680	50390	47474	46844
Bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych				
Liczba rodzin	b/d	7123	6493	5806
Liczba osób w rodzinach	b/d	24958	22084	18854
Alkoholizm				
Liczba rodzin	3626	3301	3212	2988
Liczba osób w rodzinach	7433	6836	5967	5229
Narkomania				
Liczba rodzin	66	61	72	70
Liczba osób w rodzinach	93	99	113	108
Potrzeba ochrony macierzyństwa				
Liczba rodzin	b/d	4326	3886	3453
w tym: wielodzietność				
Liczba rodzin	b/d	3091	2845	2499
Bezdomność				
Liczba rodzin	1242	1187	1144	1122
Liczba osób w rodzinach	1446	1362	1247	1210
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego				
Liczba rodzin	b/d	738	668	532
Liczba osób w rodzinach	b/d	1126	964	780

Zdarzenia losowe				
Liczba rodzin	b/d	332	278	287
Liczba osób w rodzinach	b/d	848	723	698
Kłęski żywiołowe i ekologiczne				
Liczba osób	93	75	132	33
Sieroctwo				
Liczba rodzin	b/d	80	77	55
Liczba osób w rodzinach	b/d	211	177	113
Przemoc w rodzinie				
Liczba rodzin	2197	3018	2201	1927
Liczba osób w rodzinach	7216	9102	6717	6130
Ochrona ofiar handlu ludźmi				
Liczba rodzin	b/d	1	0	1

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie OZPS.

W latach 2014-2017 odnotowano zarówno spadek liczby osób w rodzinach jak i liczby rodzin otrzymujących pomoc, wyjątek stanowią powody takie jak: przyznania pomocy z powodu zdarzeń losowych (3,2% wzrost) oraz ochrony ofiar handlu ludźmi (na stałym poziomie).

Program „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” na lata 2014–2020

Wieloletni program rządowy „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” jest programem wspierania finansowego gmin w zakresie realizacji zadań własnych o charakterze obowiązkowym określonym w art. 17 ust. 1 pkt 3 i pkt 14 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej.

Program „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” na lata 2014–2020 jest zgodny z horyzontem czasowym Strategii Rozwoju Kraju 2020, wpisując się w obszar strategiczny „Integracja społeczna - Zmniejszenie ubóstwa w grupach najbardziej zagrożonych”.

Niedożywienie wynika najczęściej z trudnej sytuacji materialnej rodziny. Problem ten dotyka osoby dorosłe, a także dzieci w okresie uczęszczania do szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Wynika to głównie z: niechęci uczniów do korzystania z posiłków w szkole, braku znajomości zasad prawidłowego żywienia dzieci oraz jego znaczenia dla rozwoju dzieci i młodzieży, braku należytego zainteresowania niektórych rodziców kwestiami racjonalnego żywienia dzieci podczas pobytu w szkole.

Głównym celem Programu jest ograniczenie zjawiska niedożywienia dzieci i młodzieży z rodzin o niskich dochodach lub znajdujących się w trudnej sytuacji, ze szczególnym uwzględnieniem uczniów z terenów objętych wysokim poziomem bezrobocia i ze środowisk wiejskich oraz osób dorosłych, w szczególności osób samotnych, w podeszłym wieku, chorych

lub niepełnosprawnych. Ponadto Program ma na celu poprawę stanu zdrowia dzieci i młodzieży oraz kształtowanie u nich prawidłowych nawyków żywieniowych.

W celu realizacji wieloletniego programu pomocy społecznej „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” konieczne jest włączenie się podmiotów administracji rządowej i samorządowej oraz łączenie samorządowych i rządowych źródeł finansowych.

W ramach Programu gminy udzielają wsparcia osobom spełniającym warunki otrzymania pomocy wskazane w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej oraz spełniającym kryterium dochodowe w szczególności:

- dzieciom do czasu podjęcia nauki w szkole podstawowej,
- uczniom do czasu ukończenia szkoły ponadpodstawowej,
- osobom i rodzinom znajdującym się w trudnych sytuacjach życiowych w szczególności osobom samotnym, w podeszłym wieku, chorym lub niepełnosprawnym.

Osoby te muszą spełniać kryterium dochodowe w wysokości: **634 zł** miesięcznie - dla osoby samotnej oraz dla osoby w rodzinie - **514 zł** miesięcznie.

Pomoc udzielana jest w formie posiłku, świadczenia pieniężnego na zakup posiłku lub żywności albo świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych. W szczególnie uzasadnionych przypadkach, gdy uczeń albo dziecko wyraża chęć zjedzenia posiłku, odpowiednio dyrektor szkoły lub przedszkola informuje ośrodek pomocy społecznej właściwy ze względu na miejsce zamieszkania ucznia lub dziecka o potrzebie udzielenia pomocy w formie posiłku. Przyznanie tej pomocy nie wymaga wydania decyzji administracyjnej pod warunkiem przyjęcia przez gminę odpowiedniego programu osłonowego.

Czas realizacji Programu w latach 2014-2020 obejmie wszystkie województwa. Wsparcie w ramach Programu dla osób spełniających warunki wskazane w ustawie powinno być realizowane przez pełny rok kalendarzowy również w okresach wolnych od zajęć szkolnych.

Głównym miernikiem efektywności Programu jest liczba wszystkich osób objętych pomocą, w tym dzieci.

Tabela 2. Liczba osób objętych wsparciem w ramach wieloletniego programu "Pomoc Państwa w zakresie dożywiania" na przestrzeni lat 2015-2017.

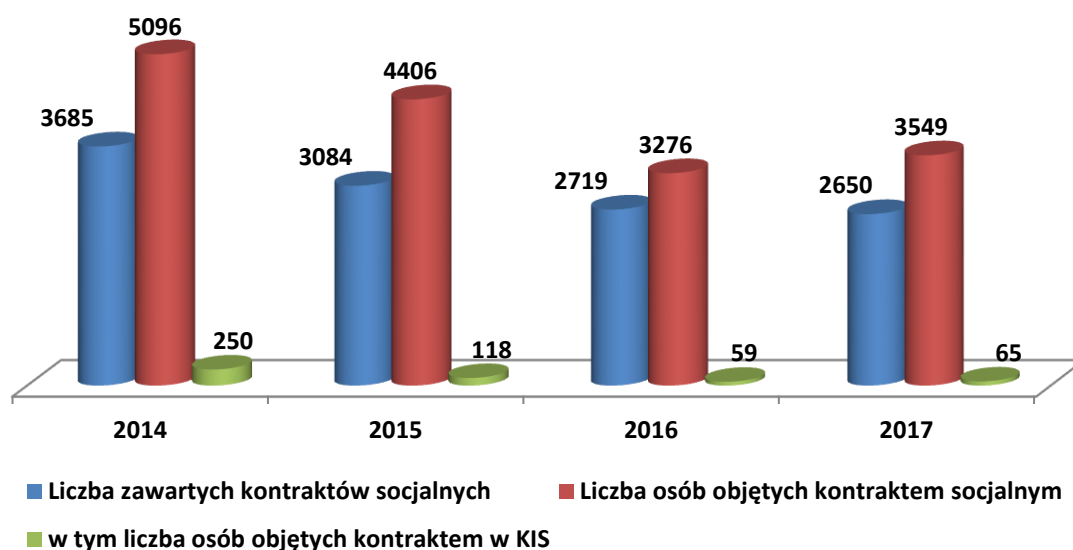
	2015	2016	2017
Liczba osób objętych programem	37568	33242	27172
w tym dzieci	28824	25008	20 566

Źródło: Opracowanie własne ROPS

Na przestrzeni lat 2015-2017 odnotowano sukcesywny spadek liczby osób objętych wsparciem, w tym dzieci w ramach wieloletniego programu "Pomoc Państwa w zakresie dożywiania". Największy spadek odnotowano w 2017 roku odnośnie liczby osób objętych programem jak i dzieci objętych tym programem co przedstawia tabela 2.

Kontrakt socjalny

Jednym z ważniejszych instrumentów pracy socjalnej z osobami wykluczonymi społecznie oraz zagrożonymi tym zjawiskiem jest **kontrakt socjalny**. Jest to pisemna umowa zawarta między ośrodkiem pomocy społecznej, a osobą (rodziną) ubiegającą się o pomoc, określająca sposób współdziałania w rozwiązywaniu problemów osoby lub rodziny znajdującej się w trudnej sytuacji życiowej oraz uwzględniająca możliwości wykorzystania zasobów środowiska lokalnego. Kontrakt zawiera m.in.: opis sytuacji życiowej osoby lub rodziny, opis koniecznych do podjęcia przez nią działań, a także formę, zakres i czas udzielonej pomocy przez ośrodek pomocy społecznej. Okres na jaki zawierany jest kontrakt socjalny dostosowany jest do sytuacji życiowej, w jakiej znajduje się osoba zawierająca kontrakt oraz do form wsparcia zaproponowanych przez ośrodek.

Wykres 8. Liczba zawartych kontraktów socjalnych oraz osób objętych kontraktem socjalnym, w tym liczba osób objętych kontraktem w KIS na przestrzeni lat 2014-2017.

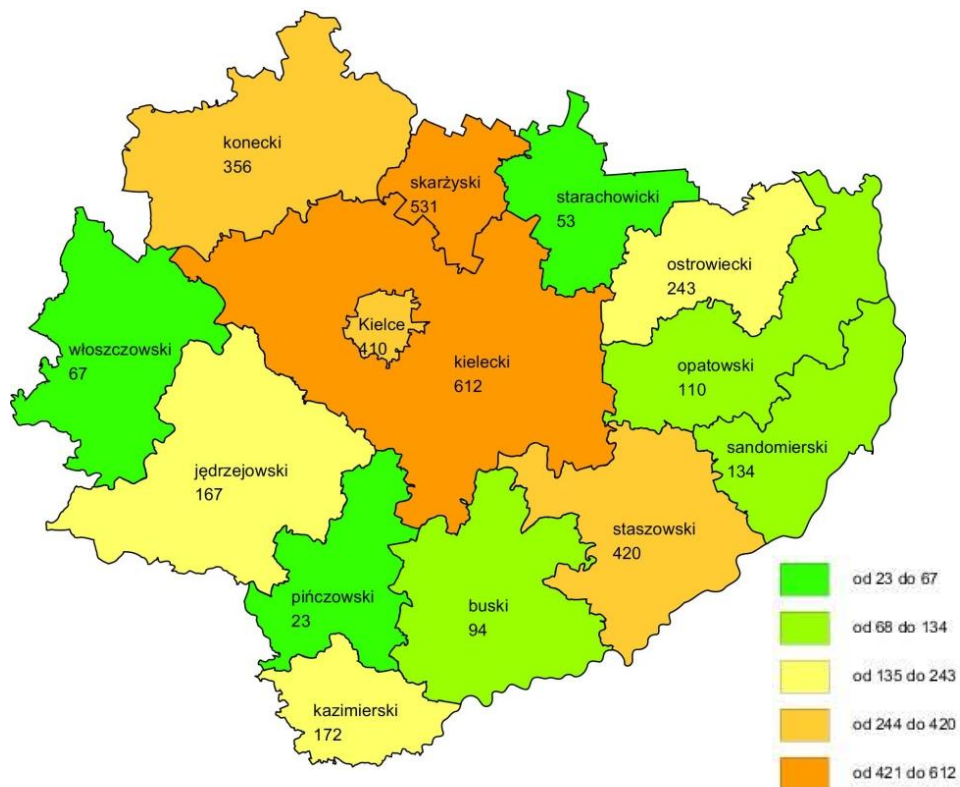
Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

Dane dotyczące liczby zawartych kontraktów socjalnych oraz liczby osób objętych kontraktem socjalnym wskazują, iż w 2017 roku odnotowano mniejszą liczbę zawartych kontraktów socjalnych (2 650) - spadek o 2,5%, natomiast zwiększyła się o 8,3% liczba osób

objętych kontraktem socjalnym (**3 549** osób), w tym o **10,2%** zwiększyła się liczba osób objętych kontraktem socjalnym będących uczestnikami Klubów Integracji Społecznej. Liczba osób objętych kontraktem w KIS w 2017 roku wyniósł **65** (wykres 8).

Mapa 5. Liczba osób objętych kontraktem socjalnym w 2017 roku wg powiatów regionu świętokrzyskiego.

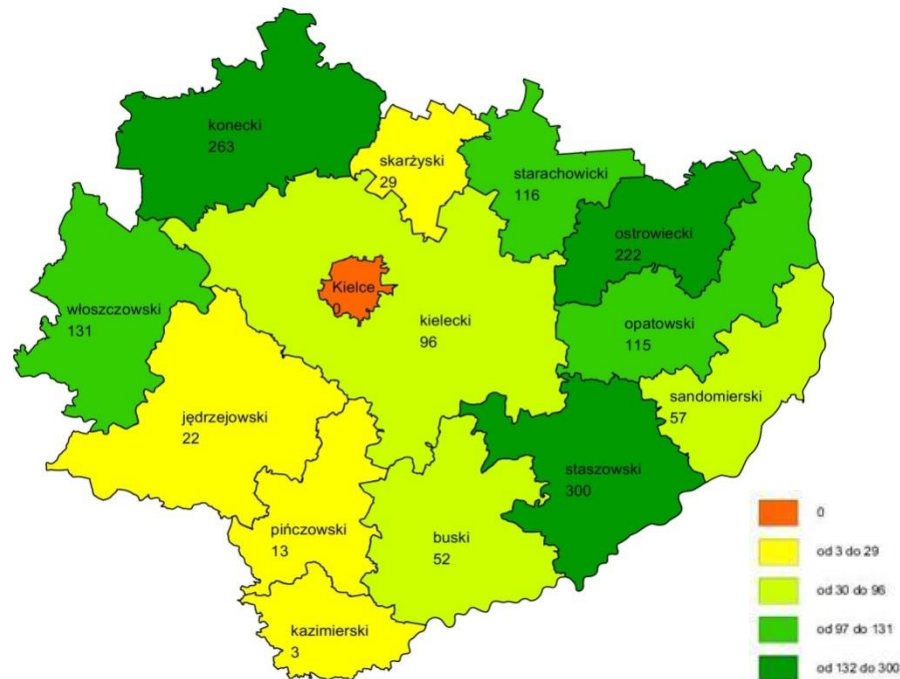
Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

Najwięcej osób objętych kontraktem 2017 roku odnotowano w powiecie kieleckim (**612**) oraz w powiecie skarżyskim (**531**), natomiast najmniejszą liczbę osób objętych ww. instrumentem pomocy społecznej odnotowano w powiecie pińczowskim (**23**), starachowickim (**53**) i włoszczowskim (**67**), co obrazuje mapa 5.

Konkursy ogłaszane przez MRPIPS

W ramach projektów współfinansowanych lub finansowanych ze środków uzyskanych z Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w 2017 roku w regionie świętokrzyskim ze wsparcia skorzystało **1 419** osób.

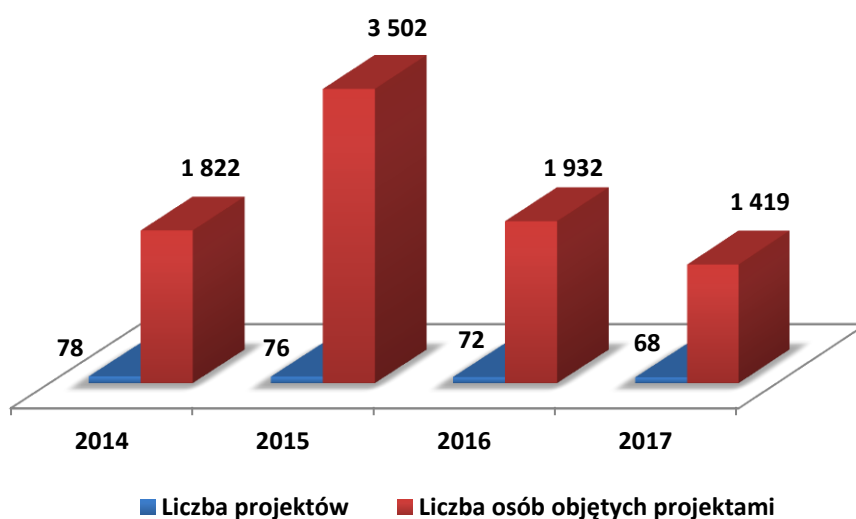
Mapa 6. Liczba osób objętych projektami w ramach konkursów ogłaszanych przez MRPiPS wg powiatów regionu świętokrzyskiego w 2017 roku.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

W 2017 roku największą aktywność projektową można zaobserwować w powiatach: staszowskim, gdzie udział w programach wzięło **300** osób, koneckim **263** osoby oraz ostrowieckim - **222** osoby. Najmniejsze zainteresowanie programami resortowymi wykazano w powiatach: kazimierskim (**3**), pińczowskim (**13**), jędrzejowskim (**22**) oraz skarżyskim (**29**). W m. Kielce nie odnotowano aktywności w ramach projektów współfinansowanych z MRPiPS.

W 2017 roku projektów finansowanych z MRPiPS wykazano łącznie **68**. Natomiast w województwie świętokrzyskim nie realizowano żadnych projektów w **52** ośrodkach pomocy społecznej oraz w **3** powiatowych centrach pomocy rodzinie. Szczegóły dotyczące ilości projektów realizowanych ze środków Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej na przestrzeni lat 2014-2017 przedstawia wykres 10

Wykres 10. Wykaz ilości projektów MRPiPS realizowanych regionie świętokrzyskim w latach 2014-2017.

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

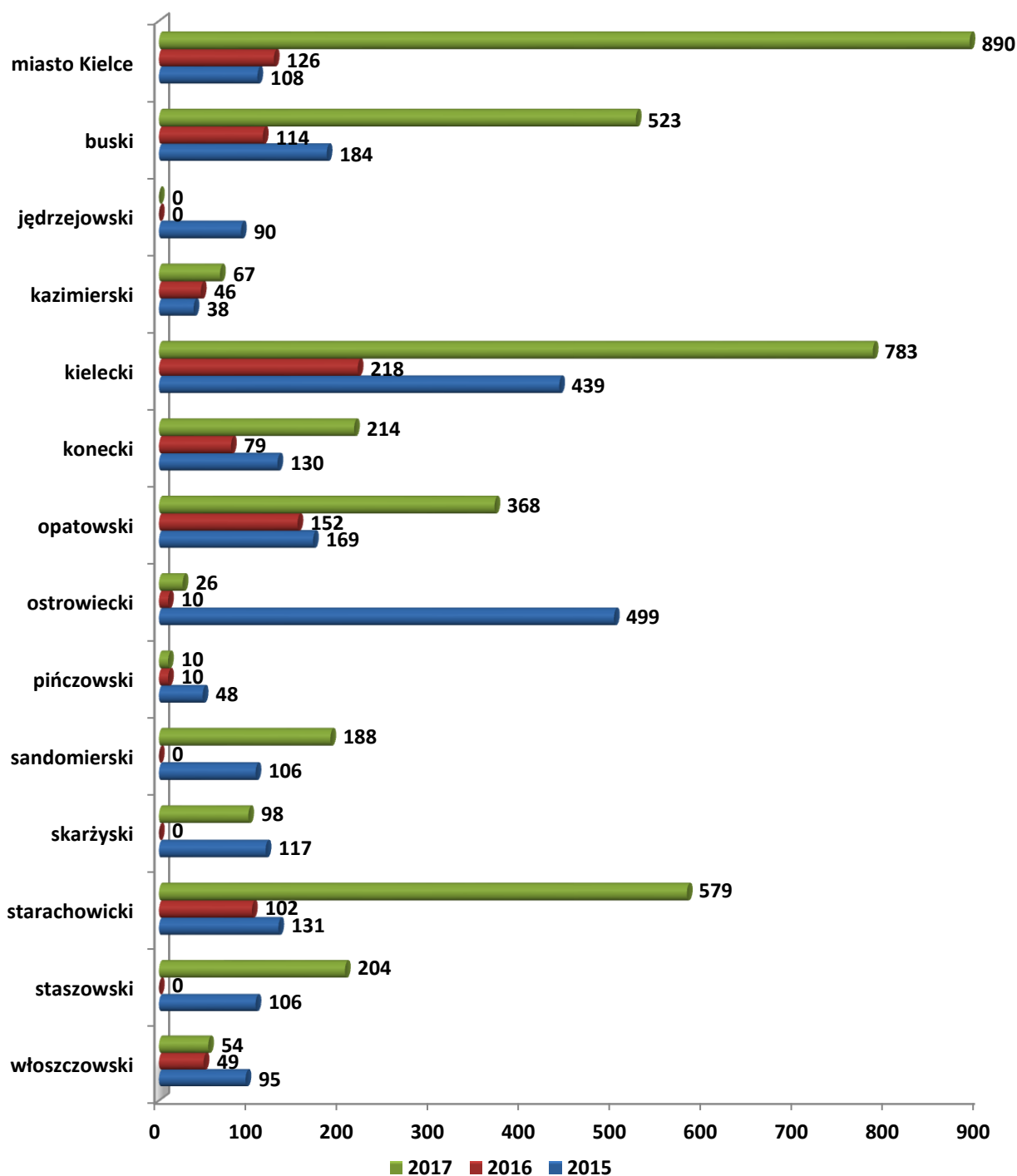
Na przestrzeni lat 2014-2017 największe zainteresowanie konkursami ogłaszanymi przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej odnotowano w 2014 roku, natomiast największą ilość osób objętą projektami wykazano w 2015 roku. Od roku 2016 zainteresowanie konkursami z MRPiPS utrzymuje się na zbliżonym poziomie, przy czym zanotowano spadek ilości osób objętych projektami (o **26,55%**) w porównaniu do roku 2016.

Projekty współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS)

Głównym celem wdrażania projektów ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego jest przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu oraz stwarza możliwości rozwoju usług społecznych. W 2017 roku działania projektowe finansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego objęły **4004** osoby, tj. o **77%** więcej niż w roku poprzednim.

Z analizy danych w przedmiotowym zakresie wynika, że w 2017 roku w porównaniu do danych z 2016 roku, zauważalny jest znaczny wzrost osób objętych projektami współfinansowanymi z EFS szczególnie w powiecie kieleckim oraz m. Kielce, gdzie w 2016 roku w projektach uczestniczyło 126 osób w m. Kielce oraz w powiecie kieleckim 218 osoby, natomiast w roku 2017 odpowiednio **890** osób w m. Kielce (wzrost o 764 osoby) oraz **783** w powiecie kieleckim (wzrost o 565 osób). Kolejne miejsce to powiat starachowicki (**579** osób); najmniej w powiatach: ostrowieckim (**26** osób) i pińczowskim (**10** osób) W powiecie jędrzejowskim nie odnotowano aktywności projektowej ze środków EFS. Ogółem łączna

kwota środków wyniosła **12 195 694 zł**. Szczegółowy wykaz prezentuje mapa 8, natomiast dane historyczne za lata 2015-2017 wykres 11.

Wykres 11. Liczba osób korzystających z projektów finansowanych z EFS na przestrzeni lat 2015-2017 w regionie świętokrzyskim.

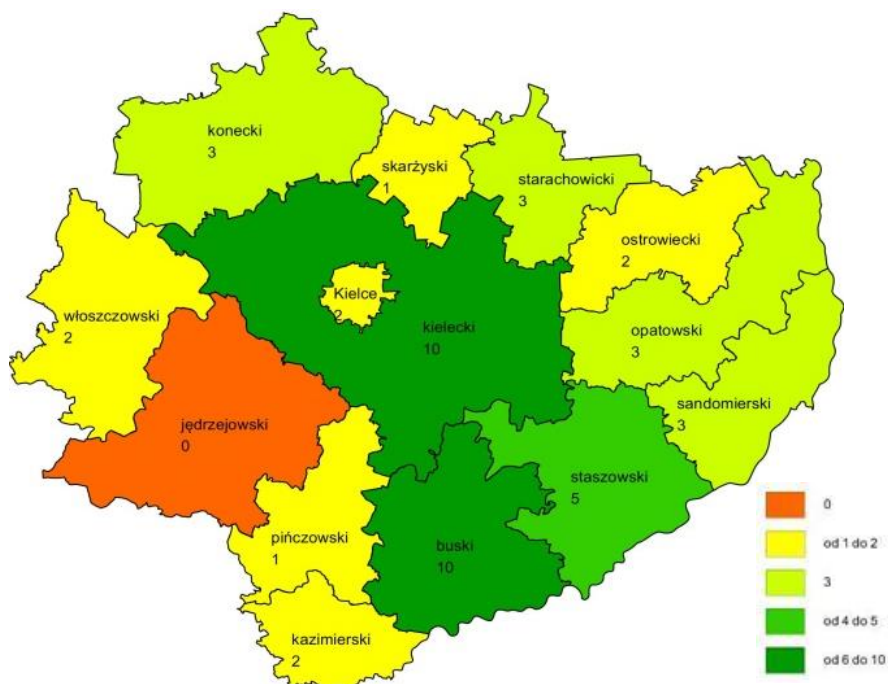
Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

W regionie świętokrzyskim w ramach projektów współfinansowanych lub finansowanych ze Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) w 2017 roku wykazano **47** projektów co stanowi wzrost o 23 (49%) w porównaniu do 2016 roku, w tym **12** projektów realizowanych było w powiatowych centrach pomocy rodzinie i **35** projektów w ośrodkach pomocy społecznej. W regionie świętokrzyskim nie realizowało tego typu projektów **76** jednostek organizacyjnych pomocy społecznej (w tym 5 PCPR oraz 71 OPS).

Najwięcej projektów w 2017 roku realizowanych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego wykazały samorzady w powiecie buskim (**10**), kieleckim (**10**), staszowskim (**5**) oraz koneckim, opatowskim, sandomierskim i starachowickim (**3**). Najmniejszą aktywność realizowanych projektów w ramach środków EFS odnotował powiat pińczowski oraz skarżyski (po **1** projekcie). Najwięcej projektów sfinansowanych z EFS realizowały (po **3** projekty): PCPR w Busku – Zdroju oraz gmina Masłów. W 2017 roku realizacji projektów finansowanych z EFS przez jednostki samorządowe nie odnotowano w powiecie jędrzejowskim (Mapa 7).

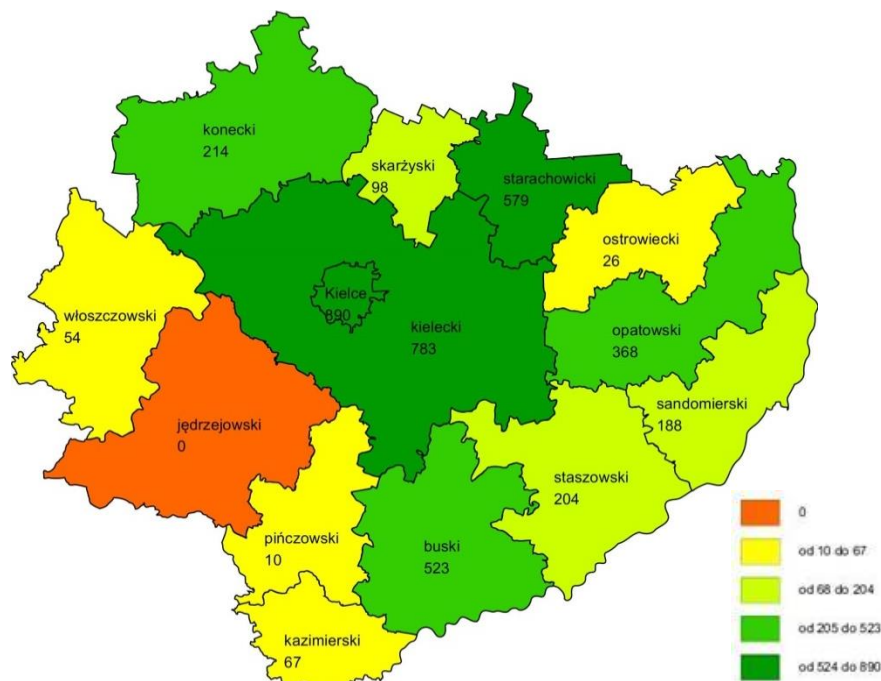
Mapa 7. Liczba realizowanych projektów współfinansowanych z EFS w 2017 roku wg powiatów regionu świętokrzyskiego.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

Z analizy danych za 2017 rok wynika, że najwięcej osób skorzystało z projektów w m. Kielce (**890** osób), powiecie kieleckim (**783** osoby) oraz powiecie starachowickim (**579** osób), zaś najmniej w powiatach: ostrowieckim (**26** osób) i pińczowskim (**10** osób) W powiecie jędrzejowskim nie odnotowano aktywności projektowej ze środków EFS (mapa 8).

Mapa 8. Liczba osób objętych projektami współfinansowanymi z EFS w 2017 roku wg powiatów regionu świętokrzyskiego.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

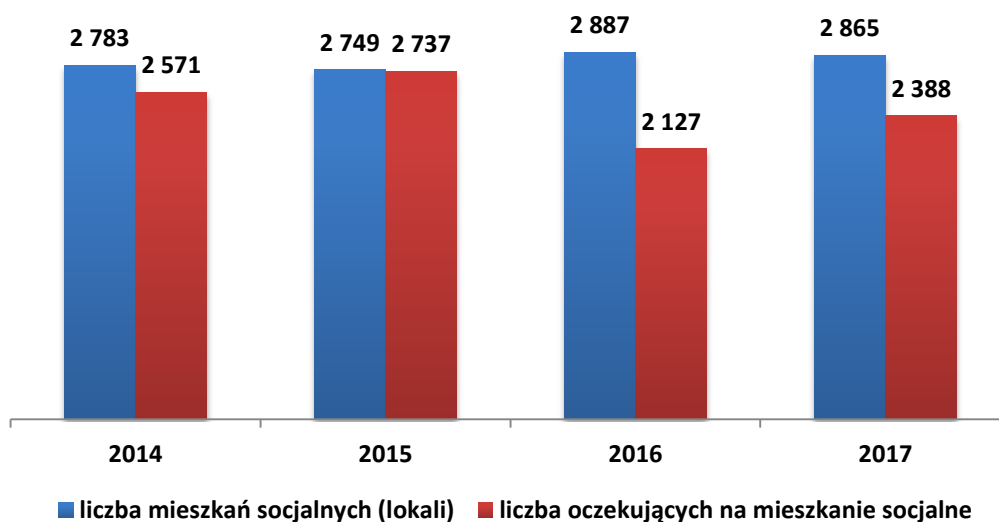
Infrastruktura społeczna - mieszkania socjalne/komunalne/chronione

Dane dotyczące infrastruktury społecznej obejmują liczbę: mieszkań komunalnych oraz mieszkań/lokali socjalnych.

Mieszkania socjalne

Mieszkania socjalne przyznawane są wyłącznie osobom bez praw do innego lokalu: spółdzielczego, własnościowego czy komunalnego. Są to więc osoby najbardziej potrzebujące (najczęściej jednakże zdolne do zapłaty choćby minimalnej stawki czynszu) lub osoby po sądowym wyroku eksmisyjnym, które spełniają kryteria dochodowe ustalone przez gminę (niższe niż w przypadku mieszkań komunalnych). Przydział mieszkań socjalnych ma zachęcić lokatorów do poprawy swojej sytuacji życiowej.

Liczba mieszkań socjalnych, które gminy wynajmują, bądź mogą wynajmować na podstawie umowy o najem lokalu socjalnego w 2017 roku wyniosła **2 865**, co stanowi spadek o **0,8%** w stosunku do 2016 roku, gdzie liczba mieszkań socjalnych wynosiła **2 887**. Natomiast liczba osób, które w skali całego regionu oczekują na najem lokalu socjalnego według stanu na 31 grudnia 2017 roku wyniosła **2 388**, tj. więcej o **12,3%** niż w 2016 roku, gdzie liczba osób oczekujących na mieszkanie socjalne to **2 127** (wykres 12).

Wykres 12. Liczba mieszkań socjalnych w latach 2014-2017 w woj. świętokrzyskim.

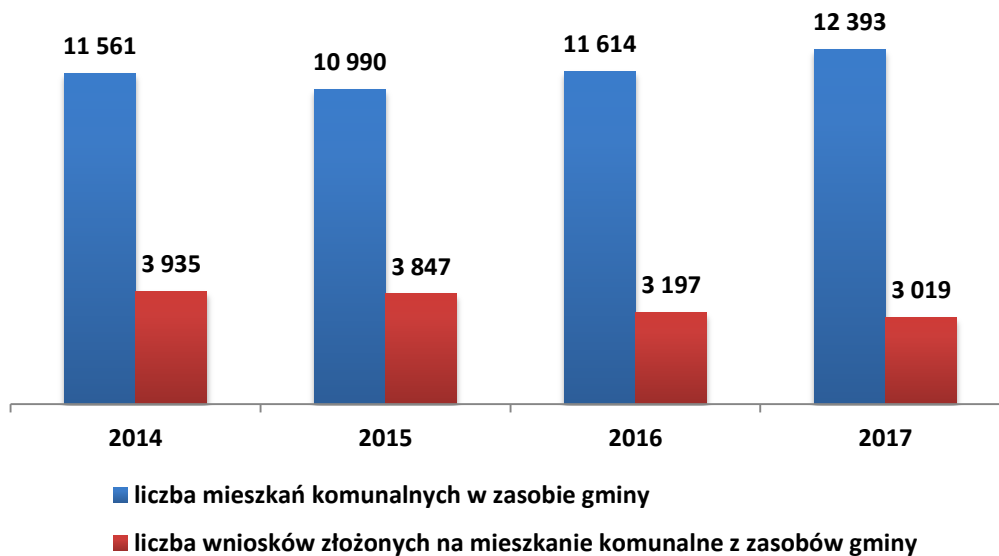
Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

W 2017 roku odnotowano **146** wyroków eksmisyjnych bez wskazania lokalu socjalnego tj. mniej o **13,1%** w stosunku do 2016 roku.

Mieszkania komunalne

Mieszkania komunalne to mieszkania znajdujące się w budynkach stanowiących w całości własność gminy oraz mieszkania będące własnością gminy, ale znajdujące się w budynkach stanowiących nieruchomości wspólne, a także mieszkania stanowiące własność Skarbu Państwa, ale zarządzane przez gminę

W 2017 roku liczba mieszkań komunalnych w zasobie gminy w województwie świętokrzyskim wyniosła **12393**.

Wykres 13. Liczba mieszkań komunalnych w zasobie gminy, liczba wniosków złożonych na mieszkanie komunalne w zasobie gminy na przestrzeni lat 2014-2017 w województwie świętokrzyskim.

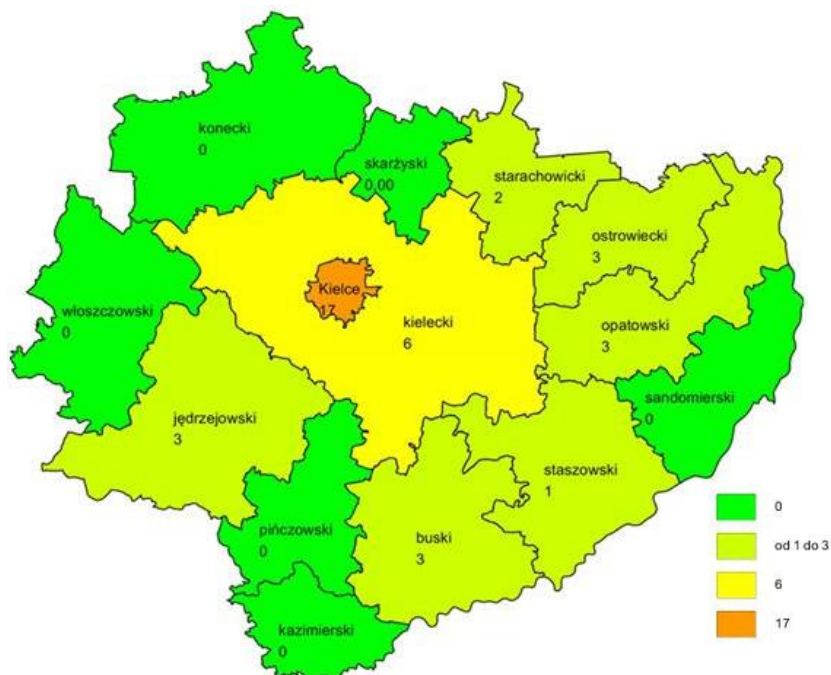
Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

W 2017 roku liczba mieszkań komunalnych w zasobach gmin województwa świętokrzyskiego wzrosła o **6,7%** w odniesieniu do 2016 roku. W latach 2014-2017 obserwowany jest spadek liczby wniosków złożonych o przyznanie mieszkania komunalnego (z **3 935** w roku 2014 do **3 019** w roku 2017). W 2017 roku odnotowano **5,6% spadek** liczby wniosków w stosunku do roku 2016., co przedstawia wykres 13.

Mieszkania chronione

Mieszkanie chronione jest świadczeniem niepieniężnym z pomocy społecznej. Pobyt w takim mieszkaniu może być przyznany osobie, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność albo chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonej przez jednostkę całodobowej opieki. Zgodnie z przepisami ustawy z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, pobyt w mieszkaniu chronionym może być przyznany w szczególności: osobie z zaburzeniami psychicznymi, osobie opuszczającej rodzinę zastępczą, placówkę opiekuńczo-wychowawczą, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich, a także cudzoziemcowi, który uzyskał w Polsce status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą.

Mapa 9. Mieszkania chronione w 2017 roku wg powiatów w regionie świętokrzyskim.

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

W 2017 roku w województwie świętokrzyskim funkcjonowało **38** mieszkań chronionych (o **3** mieszkania mniej w stosunku do 2016 roku), **32** z nich prowadzonych było przez jednostki samorządu terytorialnego, natomiast **6** przez organizacje pozarządowe. Placówki łącznie oferowały **218** miejsc, skorzystało z nich **197** osób. Ilość pracowników zatrudnionych w placówkach wyniosła **34** osób. Roczny koszt prowadzenia i utrzymania mieszkań chronionych w 2017 roku wyniósł **275 167 zł**.

Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia

Zasoby instytucjonalne pomocy społecznej o zasięgu gminnym oraz powiatowym, zlokalizowane na terenie województwa świętokrzyskiego, które obejmują:

- domy pomocy społecznej;
- ośrodki wsparcia;
- środowiskowe domy samopomocy;
- dzienne domy pomocy;
- noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych;
- kluby samopomocy;
- ośrodki interwencji kryzysowej;
- jednostki specjalistycznego poradnictwa;
- placówki wsparcia dziennego;

- placówki opiekuńczo-wychowawcze;
- centra integracji społecznej;
- kluby integracji społecznej;
- warsztaty terapii zajęciowej;
- zakłady aktywności zawodowej.

Istotnym elementem sektora ekonomii społecznej są podmioty reintegracji społeczno-zawodowej takie jak: CIS, KIS, ZAZ, WTZ. Zwiększenie tego typu podmiotów w regionie może być istotne w realizacji przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.

Centrum Integracji Społecznej

Centrum integracji społecznej (CIS) to jednostka organizacyjna utworzona przez organ samorządu terytorialnego lub organizację pozarządową, realizująca reintegrację zawodową i społeczną poprzez prowadzenie dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym programów edukacyjnych, obejmujących m.in. nabywanie umiejętności zawodowych, przekwalifikowanie lub podwyższanie kwalifikacji zawodowych oraz nabywanie innych umiejętności niezbędnych do codziennego życia. CIS nie jest samodzielnym podmiotem prawnym lecz formą prawną adresowaną do instytucji oraz organizacji pozarządowych pracujących z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym. W grupie beneficjentów CIS są te same grupy osób, które mogą założyć spółdzielnię socjalną.

W województwie świętokrzyskim w roku 2017 funkcjonowało 6 Centrów Integracji Społecznej (tabela 3).

Tabela 3. Wykaz CIS w regionie świętokrzyskim w 2017 roku.

Lp.	Placówka	Instytucja prowadząca	Adres
powiat buski			
1.	CIS w Kostkach Dużych	Fundacja „Nadzieja Rodzinie”	Kostki Duże 60 28-100 Busko-Zdrój
m. Kielce			
2.	CIS w Kielcach	Caritas Diecezji Kieleckiej	ul. Wesoła 54 25-013 Kielce
powiat kielecki			
3.	CIS w Chmielniku	Fundacja „Nadzieja Rodzinie”	ul. Furmańska 1a, 26-020 Chmielnik Biuro Fundacji "Nadzieja Rodzinie" ul. Karczówkowska 36, 25-711 Kielce
powiat ostrowiecki			
4.	CIS w Ostrowcu Św.	Fundacja „Pomocna Dłoń”	Aleja 3 Maja 73 27-400 Ostrowiec Św.
powiat skarżyski			
5.	CIS w Skarżysku-Kamiennej	gmina	ul. Bolesława Prusa 3a 26-110 Skarżysko-Kamienna

powiat staszowski			
6.	CIS w Staszowie	gmina	ul. Parkowa 6 28-200 Staszów

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

W województwie świętokrzyskim w 2017 roku funkcjonowało **6** centrów integracji społecznej, **2** z nich prowadzone są przez jednostki samorządu terytorialnego, **4** przez organizacje pozarządowe. W 2017 roku z oferowanej pomocy skorzystały **542** osoby. Beneficjenci obsługiwani byli przez kadrę pracowniczą w ilości **69** osób. Na działalność i utrzymanie CIS z terenu województwa przeznaczono kwotę w wysokości **6 320 843zł.**

Kluby integracji społecznej

Celem prowadzenia klubu integracji społecznej (KIS) jest udzielanie pomocy osobom indywidualnym oraz ich rodzinom w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej, w powrocie do pełnienia ról społecznych oraz w podniesieniu kwalifikacji zawodowych jako wartości na rynku pracy. Klub działa na rzecz integrowania się osób o podobnych trudnościach i problemach życiowych. To jednostka pomagająca samoorganizować się ludziom w grupy, podejmować wspólne inicjatywy i przedsięwzięcia w zakresie aktywizacji zawodowej, w tym zmierzające do tworzenia własnych miejsc pracy. Klub integracji społecznej zostaje powołany przez jednostkę samorządu terytorialnego lub organizację pozarządową.

Na terenie województwa świętokrzyskiego funkcjonuje **11** klubów integracji społecznej (bez zmian w odniesieniu do roku 2016), z tego **4** prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego, a **7** przez organizacje pozarządowe (szczegółowy wykaz przedstawiono w tabeli 4). Kadra zatrudniona w KIS liczyła w roku oceny **26** osób. Roczny koszt prowadzenia i utrzymania placówek w 2017 roku wyniósł **743 978 zł.**

Tabela 4. Wykaz KIS w regionie świętokrzyskim w 2017 roku.

Lp.	Placówka	Instytucja prowadząca	Adres
powiat buski			
1.	KIS w Busku-Zdroju	Caritas Diecezji Kieleckiej	ul. Lipowa 1 28-100 Busko-Zdrój
powiat jędrzejowski			
2.	KIS w Jędrzejowie	Caritas Diecezji Kieleckiej	ul. Jana Pawła II 3 28-300 Jędrzejów
3.	KIS w Sędziszowie	Caritas Diecezji Kieleckiej	ul. Kwiatowa 14 28-340 Sędziszów
m. Kielce			
4.	KIS w Kielcach	MOPR	ul. Chęcińska 1 25-020 Kielce
5.	KIS w Kielcach	Świętokrzyski Klub Abstynentów „Raj”	ul. Jagiellońska 42 a 25-606 Kielce

6.	KIS w Kielcach	Caritas Diecezji Kieleckiej	ul. Wesoła 54 25-363 Kielce
powiat kielecki			
7.	KIS w Morawicy	Stowarzyszenie „Arka Nadziei”	ul. Wapiennikowa 1 26-026 Morawica
powiat konecki			
8.	KIS w Końskich	M-GOPS	ul. Armii Krajowej 22 26-200 Końskie
powiat ostrowiecki			
9.	KIS w Ostrowcu Św.	Fundacja „Pomocna Dłoń”	Al. 3 Maja 73 27-400 Ostrowiec Św.
powiat skarżyski			
10.	KIS w Skarżysku-Kam	MOPS w Skarżysku Kamiennej	ul. Sikorskiego 10 26-110 Skarżysko Kam.
powiat starachowicki			
11.	KIS w Starachowicach	MOPS w Starachowicach	ul. Majówka 21a 27-200 Starachowice

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

W zajęciach oferowanych przez KIS-y w 2017 roku udział wzięło **2 283** osób.

Warsztaty terapii zajęciowej

Warsztaty terapii zajęciowej (WTZ) to placówki wyodrębnione organizacyjnie i finansowo, które mają na celu stwarzanie osobom z niepełnosprawnością możliwości uczestniczenia w rehabilitacji społecznej i zawodowej. Terapia realizowana jest poprzez terapię zajęciową.

Tabela 5. Warsztaty terapii zajęciowej w regionie świętokrzyskim w 2017 roku.

Lp.	Placówka	Instytucja prowadząca	Adres
powiat buski			
1.	WTZ w Busku Zdroju	Towarzystwo Przyjaciół Dzieci	ul. Kościuszki 46 28-100 Busko-Zdrój
2.	WTZ w Gnojnie	Dom Pomocy Społecznej w Gnojnie	Gnojno 118 28-114 Gnojno
3.	WTZ w Piasku Wielkim	Caritas Diecezji Kieleckiej	Piasek Wielki 117 28-136 Nowy Korczyn
powiat jędrzejowski			
4.	WTZ w Jędrzejowie	Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Jędrzejowie	ul. Armii Krajowej 11 28-300 Jędrzejów
5.	WTZ w Mnichowie	Dom Pomocy Społecznej	Mnichów 135 28-300 Jędrzejów
powiat kazimierski			
6.	WTZ w Kazimierzy W.	Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych "Promyk Nadziei"	ul. Kościuszki 15 28-500 Kazimierza Wielka
m. Kielce			
7.	WTZ w Kielcach	Domu Pomocy Społecznej im. Św. Brata Alberta	ul. Kryształowa 6 25-705 Kielce

8.	WTZ w Kielcach	DPS Jana Pawła II w Kielcach	ul. Słoneczna 9 25-731 Kielce
powiat kielecki			
9.	WTZ w Zgórsku	Dom Pomocy Społecznej Zgórsko	Zgórsko ul. Szewska 28 26-052 Nowiny
10.	WTZ w Osinach	Stowarzyszenie Pomocy Niepełnosprawnym	Osiny 30 26-015 Pierzchnica
11.	WTZ w Belnie	Stowarzyszenie „Braterskie Serca”	Belno 143 26-050 Zagnańsk
12.	WTZ w Fanisławicach	Wiejskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych Intelektualnie i Ruchowo	Fanisławice 22 26-070 Łopuszno
13.	WTZ w Sędku	gmina	Sędek 63 26-025 Łągów
powiat konecki			
14.	WTZ w Końskich	TWRP Wszechnica Konecka	ul. Gimnazjalna 41b 26-200 Końskie
powiat opatowski			
15.	WTZ w Zochcinku	powiat	Zochcinek 42 27-500 Opatów
16.	WTZ w Opatowie	Top Medicus Sp. z o. o.	ul. Szpitalna 4 27-500 Opatów
17.	WTZ w Czekarzewicach Drugich	Stowarzyszenie LGD Powiatu Opatowskiego	Czekarzewice Drugie 125 27- 515 Tarłów
18.	WTZ w Bidzinach	Stowarzyszenie „Akademia Pomysłu” w Bidzinach	Bidziny 142, 27-532 Bidziny
19.	WTZ w Sobowie	Dom Pomocy Społecznej w Sobowie	Sobów 117 27-530 Ożarów
powiat ostrowiecki			
20.	WTZ w Ostrowcu Św.	Stowarzyszenie "RAZEM" Na Rzecz Osób Niepełnosprawnych Umysłowo	ul. Rzeczeki 18 27-400 Ostrowiec Świętokrzyski
21.	WTZ w Ostrowcu Św.	Stowarzyszenie "Szansa"	ul. Żabia 31 27-400 Ostrowiec Św.
powiat pińczowski			
22.	WTZ w Pińczowie	Stowarzyszeniu Rozwoju Kulturalno-Gospodarczego Powiatu Pińczowskiego	ul. Polna 48 28-400 Pińczów
powiat sandomierski			
23.	WTZ w Śmiechowicach	gmina	Śmiechowice 99 27-650 Samborzec
24.	WTZ w Sandomierzu	Stowarzyszenie "Tratwa"	ul. Zawichojska 13 27-600 Sandomierz
25.	WTZ w Sandomierzu	Stowarzyszeniu Pomocy Osobom Niepełnosprawnym w Zatrudnieniu, Rehabilitacji i Rewalidacji oraz bezrobotnym i Poszukującym Pracy w Uaktywnieniu Zawodowym "Integracja"	ul. Jakubowskiego 5 27-600 Sandomierz
26.	WTZ w Piotrowicach	gmina	Piotrowice 18 27-630 Zawichost
powiat skarżyski			
27.	WTZ w Skarżysku Kamiennej	Stowarzyszenie Na Rzecz Warsztatów Terapii Zajęciowej	ul. Równoległa 23 26-110 Skarżysko Kam.

		"Tęcza"	
28.	WTZ w Skarżysku Kamiennej	Stowarzyszenie Rodzin i Przyjaciół Osób Niepełnosprawnych	ul. Kościuszki 38 26-110 Skarżysko Kam.
powiat starachowicki			
29.	WTZ w Starachowicach	Parafia Rzymskokatolicka p.w. Św. Judy Tadeusza	ul. Wiosenna 5 27-200 Starachowice
30.	WTZ w Kałkowie Godowie	Parafia Rzymsko-Katolicka w Kałkowie-Godowie	Kałków – Godów 84a 27-225 Pawłów
powiat staszowski			
31.	WTZ w Połańcu	powiat	ul. Lipowa 20 28-230 Połaniec
powiat włoszczowski			
32.	WTZ w Ostrowie	Caritas Kielecka	Ostrów 57 29-105 Krasocin

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

W 2017 roku w województwie świętokrzyskim funkcjonowały **32** warsztaty terapii zajęciowej, **5** z nich prowadzone były przez jednostki samorządu terytorialnego, a **27** przez inne podmioty. Liczba uczestników zajęć oferowanych przez warsztaty to **1 679** osób.

Zakłady aktywności zawodowej

Celem funkcjonowania zakładu aktywności zawodowej (ZAZ) jest zatrudnianie osób niepełnosprawnych ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności poprzez prowadzenie rehabilitacji zawodowej i społecznej, przygotowywanie ich do samodzielnego i niezależnego życia, adekwatnego do ich możliwości psychomotorycznych oraz znalezienie odpowiedniego zatrudnienia poza zakładem.

Tabela 6. Zakłady aktywności zawodowej w regionie świętokrzyskim w 2017 roku.

Lp.	Placówka	Instytucja prowadząca	Adres	Liczba pracowników	Pracownicy obsługi
powiat starachowicki					
1.	ZAZ Filia w Stykowie	jednostka organizacyjna Starostwa Powiatu Starachowickiego	Kałków Godów 84a 27-225 Pawłów	50	20
powiat konecki					
2.	ZAZ w Końskich	Polski Związek Niewidomych – Okręg Świętokrzyski w Kielcach	ul. Krzywa 1, 26-200 Końskie	47	18
m. Kielce					
3.	ZAZ w Kielcach	Stowarzyszenie Nadzieja Rodzinie	ul. Olszewskiego 21 25-663 Kielce (Kielecki Park Technologiczny)	46	14
4.	ZAZ w Kielcach	Caritas Diecezji Kieleckiej	ul. Wesoła 52a 25-363 Kielce	47	14

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

W województwie funkcjonują **4** zakłady aktywności zawodowej, w tym **1** prowadzony przez jednostkę samorządu terytorialnego, pozostałe **3** placówki przez organizacje pozarządowe. Zatrudnienie w ZAZ na dzień 31 grudnia 2017 liczyło **66** osób. W zajęciach oferowanych przez placówki uczestniczyło **190** osób ogółem, a roczny koszt prowadzenia i utrzymania placówek w 2017 roku wyniósł **7 673 630**.

Spółdzielnie socjalne

Podmioty te działają na podstawie ustawy z 27 kwietnia 2006 r. o *spółdzielniach socjalnych*, gdzie zdefiniowano, że ich nadrzędnym celem jest adaptacja na rynek pracy, poprzez kierowanie wspólnym przedsiębiorstwem, osób zagrożonych wykluczeniem społecznym jak również umożliwienie osobom bezrobotnym powrotu na rynek pracy. W związku z tym utworzono nowy typ podmiotu prawnego, którego nadrzędnym celem jest prowadzenie działalności gospodarczej z zachowaniem działalności na rzecz społecznej i zawodowej reintegracji osób zatrudnionych w spółdzielni.

Spółdzielnie socjalne mogą założyć osoby należące do przynajmniej jednej z następujących kategorii:

- bezrobotni;
 - niepełnosprawni;
 - uzależnieni od alkoholu, narkotyków lub środków odurzających po zakończeniu leczenia;
 - chorzy psychicznie;
 - bezdomni realizujący indywidualny program wychodzenia z bezdomności;
 - osoby opuszczające więzienie, które mają trudności z reintegracją społeczną;
 - uchodźcy uczestniczący w indywidualnym programie integracji;
 - inne osoby pod warunkiem, że ich liczba nie przekracza 50% ogólnej liczby założycieli.
- Spółdzielnię socjalną mogą również założyć co najmniej dwie spośród następujących osób prawnych:
- organizacje pozarządowe w rozumieniu ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;
 - jednostki samorządu terytorialnego;
 - kościelne osoby prawne.

Tabela 7. Spółdzielnie socjalne w województwie świętokrzyskim w 2017 roku.

LP.	Nazwa	Adres
powiat kazimierski		
1.	Spółdzielnia Socjalna "Kazimierskie Smaki"	Gorzków 80 28-500 Gorzków
m. Kielce		
2.	Spółdzielnia Socjalna "DAGAZ"	ul. Kościuszki 11 25-310 Kielce
3.	Spółdzielnia Socjalna „TROPEM PRZYGODY”	ul. Pańska 1a 25-820 Kielce
4.	Spółdzielnia Socjalna „Video Event”	ul. Karola Olszewskiego 6 25-663 Kielce
powiat kielecki		
5.	Spółdzielnia Socjalna "POD JODŁAMI"	Kakonin 6b 26-004 Bieliny
6.	Spółdzielnia Socjalna „EKOOPAŁEK”	ul. Jana Pawła II 36A 26-026 Bilcza
powiat konecki		
7.	Spółdzielnia Socjalna "NADZIEJA"	ul. Cicha 1 26-220 Stąporków
8.	Spółdzielnia Socjalna „Nad Czarną”	ul. Partyzantów 1 26-220 Stąporków
9.	Spółdzielnia Socjalna Samorządowa	ul. Leśna 29 26-230 Radoszyce
powiat opatowski		
10.	Spółdzielnia Socjalna "PORZĄDEK MUSI BYĆ!"	Sadowie 131C 27-580 Sadowie
powiat sandomierski		
11.	Spółdzielnia Socjalna "ŁONIOWIANKA"	Łoniów 56/1A 27-670 Łoniów
12.	Spółdzielnia Socjalna „WYŻSZE PIĘTRO KULTURY”	ul. Piszczele 4 27-600 Sandomierz
13.	Spółdzielnia Socjalna "DZIECIĘCY ŚWIAT"	Nowy Kamień 52 27-600 Dwikozy
powiat skarżyski		
14.	Spółdzielnia Socjalna "JODEŁKA"	ul. Kościuszki 63 26-120 Bliżyn
15.	Spółdzielnia Socjalna "POMOC I OPIEKA 45+”	ul. Rzemieślnicza 5/12 26-110 Skarżysko-Kamienna
16.	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna "POMOCNA DŁOŃ”	ul. Pułaskiego 26-110 Skarżysko-Kamienna
17.	Spółdzielnia Socjalna "SAMOPOMOC KREATYWNA"	ul. Rejowska 36/17 26-110 Skarżysko-Kamienna
18.	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna "PARASOL"	ul. 1-go Maja 99 26-110 Skarżysko-Kamienna
19.	Spółdzielnia Socjalna „PROM”	ul. Prusa 3A 26-110 Skarżysko-Kamienna
powiat starachowicki		
20.	Spółdzielnia Socjalna "AGAWA"	ul. Piastowska 28 27-200 Starachowice
21.	Spółdzielnia Socjalna "Starachowiczanka"	ul. Radomska 21 27-200 Starachowice
powiat staszowski		
22.	Spółdzielnia Socjalna „LEPSZA PRZYSZŁOŚĆ”	Pęcławice Górne 22/22 28-210 Bogoria

23.	Spółdzielnia Socjalna "GRANT"	Wrzosey 1 28-220 Oleśnica
24.	Spółdzielnia Socjalna "PRACUJMY RAZEM"	ul. Ruszczańska 27 28-230 Połaniec
25.	Spółdzielnia Socjalna "TURKUS"	ul. Jana Pawła II 11/37 28-200 Staszów
powiat włoszczowski		
26.	Spółdzielnia Socjalna „SECEMIANKA”	ul. Plac Wolności 1 29-145 Secemin
27.	Spółdzielnia Socjalna „ORBITALCENTER”	Os. Jana Brożka 3 29-100 Włoszczowa
28.	Spółdzielnia Socjalna „MAXIMUS”	Dzierzgów 72 29-135 Dzierzgów

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

Badanie kondycji sektora ekonomii społecznej wykazało, iż w regionie działa **28** Spółdzielni Socjalnych.

Kadra jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej

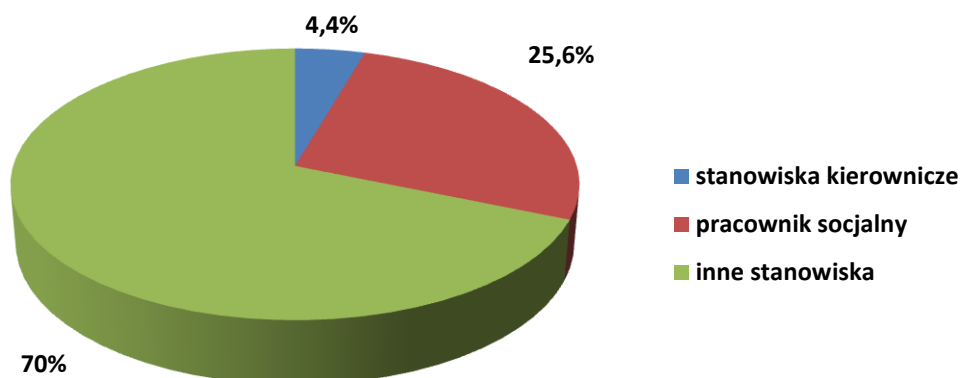
W ramach Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej realizuje działania, których celem jest profesjonalizacja i podniesienie jakości pracy z osobami i rodzinami zagrożonymi bądź już dotkniętymi wykluczeniem społecznym, marginalizacją. Profesjonalizacja zawodu pracownika socjalnego nie jest możliwa bez stworzenia wielowymiarowego mechanizmu wsparcia skupiającego instytucje pomocy i integracji społecznej. Głównym celem tego mechanizmu jest wzmocnienie kwalifikacji zawodowych i kluczowych predyspozycji.

Kadrę jednostek organizacyjnych pomocy społecznej stanowią pracownicy zatrudnieni w gminnych ośrodkach pomocy społecznej, miejsko-gminnych ośrodkach pomocy społecznej, miejskich ośrodkach pomocy społecznej, miejskim ośrodku pomocy rodzinie, powiatowych centrach pomocy rodzinie oraz pracowników wykonujących zadania w jednostce organizacyjnej pomocy społecznej na podstawie umów cywilno-prawnych. Do kadry jednostki zalicza się również pracowników zatrudnionych w ramach środków EFS.

W 2017 roku na terenie województwa świętokrzyskiego w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej zatrudnione były **3 173** osoby (w 2015 roku było to **2911** osób, w 2016 roku **3038** osób), spośród których:

- **138** osób zatrudnionych na stanowiskach kierowniczych (co stanowi **4,4%** ogółu kadry jops), w latach ubiegłych było to odpowiednio: **139** osób w 2015 roku oraz **137** osób w 2016 roku,

- **813** osób zatrudnionych na stanowiskach pracownika socjalnego (**25,6%** kadry zatrudnionej w jops), w latach ubiegłych były to odpowiednio: **804** osoby w 2015 roku oraz **808** osób w 2016 roku,
- **2 222** osoby zatrudnione na innych stanowiskach (**70%** ogółu pracowników zatrudnionych w jops), w latach ubiegłych było to odpowiednio: **1 968** osób w 2015 roku oraz **2 093** osoby w 2016 roku.

Wykres 14. Procentowy udział zatrudnienia pracowników w jednostkach pomocy i integracji społecznej regionu świętokrzyskiego w 2017 roku.

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

Kadra kierownicza

Kadrę kierowniczą jednostki organizacyjnej pomocy społecznej stanowią osoby zatrudnione na stanowisku: kierownik ośrodka, dyrektor ośrodka, dyrektor centrum oraz odpowiednio zastępcy.

W 2017 roku na terenie województwa świętokrzyskiego na stanowiskach kierowniczych zatrudnionych było **138** osób, **112** posiadało wykształcenie wyższe. W ubiegłych latach wykształcenie wyższe wśród kadry kierowniczej posiadało odpowiednio **101** osób w 2015 roku oraz **108** osób w 2016 roku. Według danych oceny zasobów pomocy społecznej specjalizację z zakresu organizacji pomocy społecznej posiadało **128** osób pracujących na stanowiskach kierowniczych. W 2015 roku tego typu specjalizację posiadało **126** osób, natomiast w 2016 roku liczba ta była identyczna jak w 2017 roku.

Pracownicy socjalni

Wg ustawy z dnia 12 marca 2004 r. *o pomocy społecznej* pracownik socjalny powinien spełniać następujące kryteria:

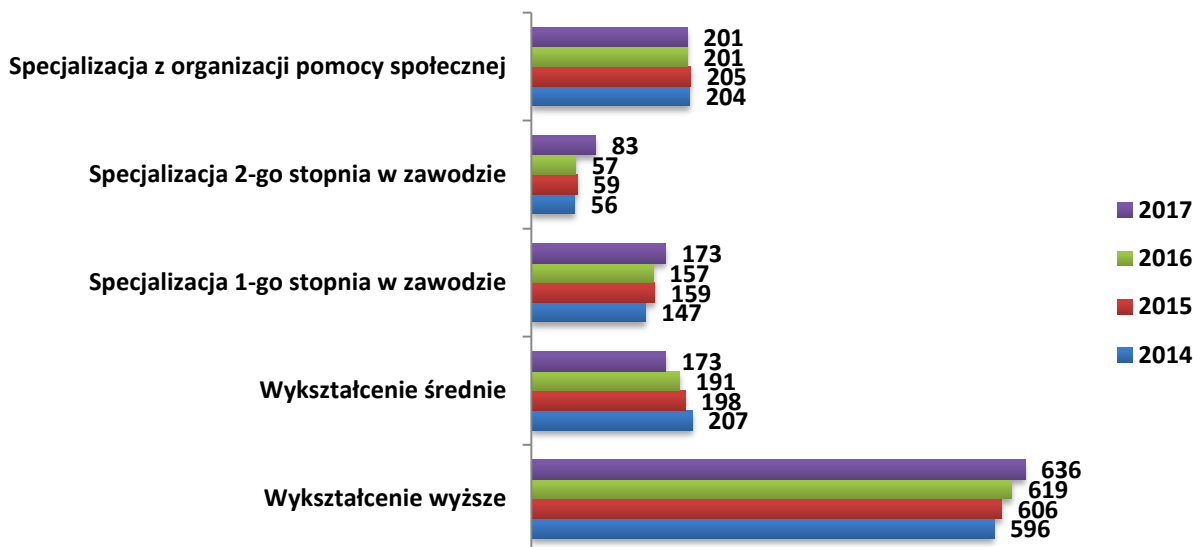
- posiadać dyplom ukończenia kolegium pracowników służb społecznych,
- posiadać dyplom ukończenia studiów wyższych o kierunku praca socjalna,
- bądź studia wyższe o specjalności przygotowującej do zawodu pracownika socjalnego na jednym z kierunków: pedagogika, pedagogika specjalna, politologia, polityka społeczna, psychologia, socjologia, nauki o rodzinie.

W 2017 roku liczba pracowników socjalnych w regionie świętokrzyskim wyniosła **813** osób, w tym **17** osób stanowili pracownicy socjalni zatrudnieni ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

Wykształcenie pracowników socjalnych:

- **636** osób posiadało wykształcenie wyższe (**78,2%** ogółu), w latach ubiegłych było to odpowiednio: **605** osób w 2015 roku oraz **619** osób w 2016 roku,
- **173** osoby posiadały wykształcenie średnie (**21,3%** ogółu), w latach ubiegłych było to odpowiednio: **198** osób w 2015 roku oraz **191** osób w 2016 roku,
- **173** osoby posiadały specjalizacją 1-ego stopnia w zawodzie (**21,3%** ogółu), w latach ubiegłych było to odpowiednio: **159** osób w 2015 roku oraz **157** osób w 2016 roku,
- **83** osoby posiadały specjalizację 2-ego stopnia w zawodzie (**10,2%** ogółu), w latach ubiegłych było to odpowiednio: **59** osób w 2015 roku oraz **57** osób w 2016 roku,
- **201** pracowników posiadało specjalizację z organizacji pomocy społecznej (**24,7%** ogółu), w latach ubiegłych było to odpowiednio: **205** osób w 2015 roku oraz **201** osób w 2016 roku

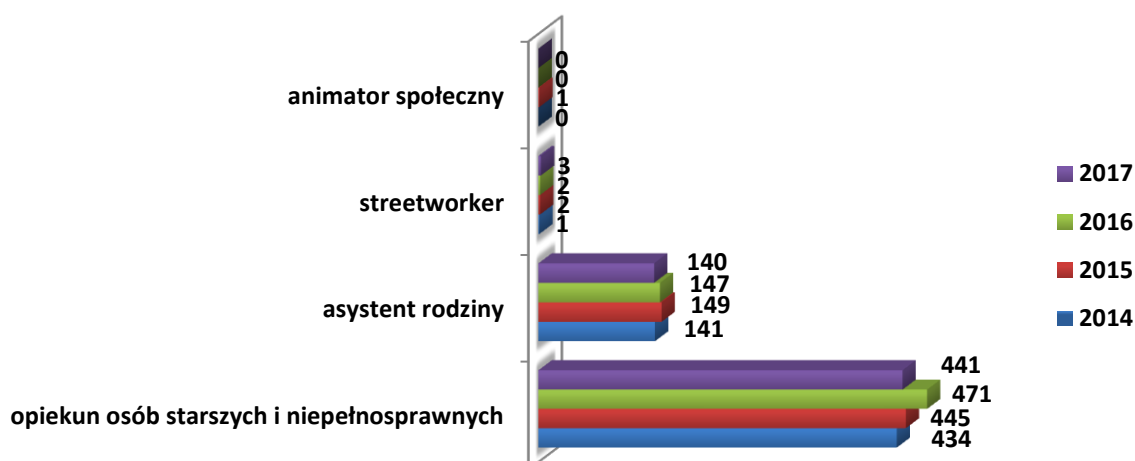
Wśród pracowników socjalnych wzrosła liczba osób posiadających specjalizację 1-ego i 2-ego stopnia w zawodzie, wzrosła również liczba osób mających wykształcenie wyższe.

Wykres 15. Wykształcenie pracowników socjalnych zatrudnionych w jops na terenie województwa świętokrzyskiego na przestrzeni lat 2014-2017.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

W regionie świętokrzyskim na przestrzeni lat 2014-2017 w jednostkach pomocy społecznej do roku 2016 odnotowywano wzrost zatrudnienia pracowników, największą grupę osób zatrudniono w 2016 roku na stanowisku: opiekun osób starszych i niepełnosprawnych z liczbą 471 pracowników. Natomiast w roku 2017 odnotowano spadek o 30 osób – na wyżej wymienionym stanowisku w regionie pracowało 441 osób. Streetworkerów tak jak w ubiegłym roku zatrudnia tylko m. Kielce, ich liczba obecnie wynosi 3 pracowników. Szczegółowe dane przedstawia wykres 16.

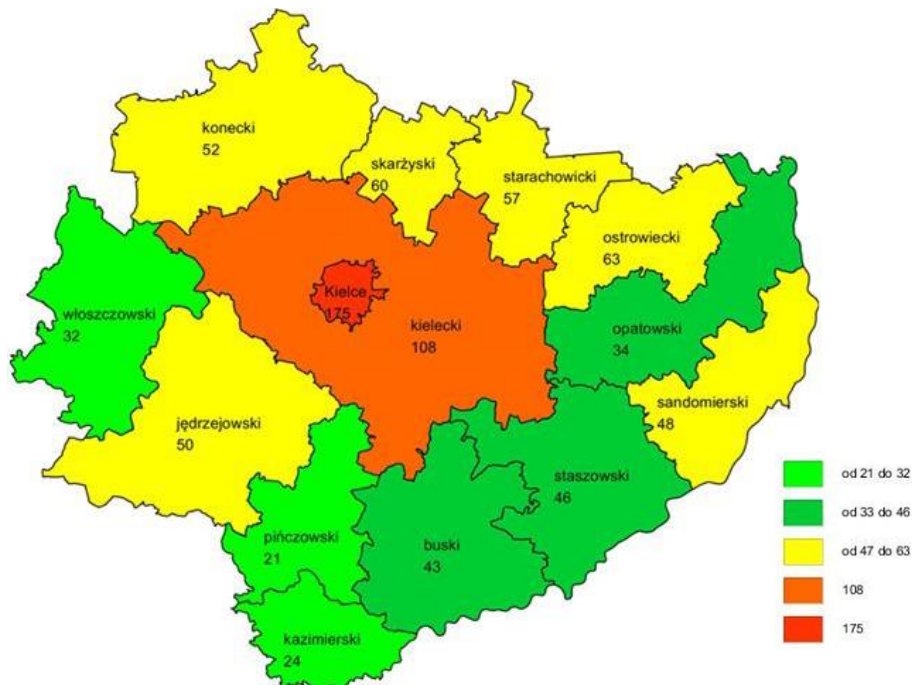
Wykres 16. Pracownicy zatrudniani w jednostkach pomocy społecznej regionu świętokrzyskiego w latach 2014-2017.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie badania ankietowego.

Ustawa o pomocy społecznej obliguje ośrodki pomocy społecznej do zatrudnienia nie mniej niż **3** pracowników socjalnych „proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na 2000 mieszkańców lub proporcjonalnie do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących”.

Najwięcej pracowników socjalnych było zatrudnionych w 2017 roku w m. Kielce (175) oraz powiecie kieleckim (108), najmniej w powiecie pińczowskim (21) i kazimierskim (24) co przedstawia mapa 10.

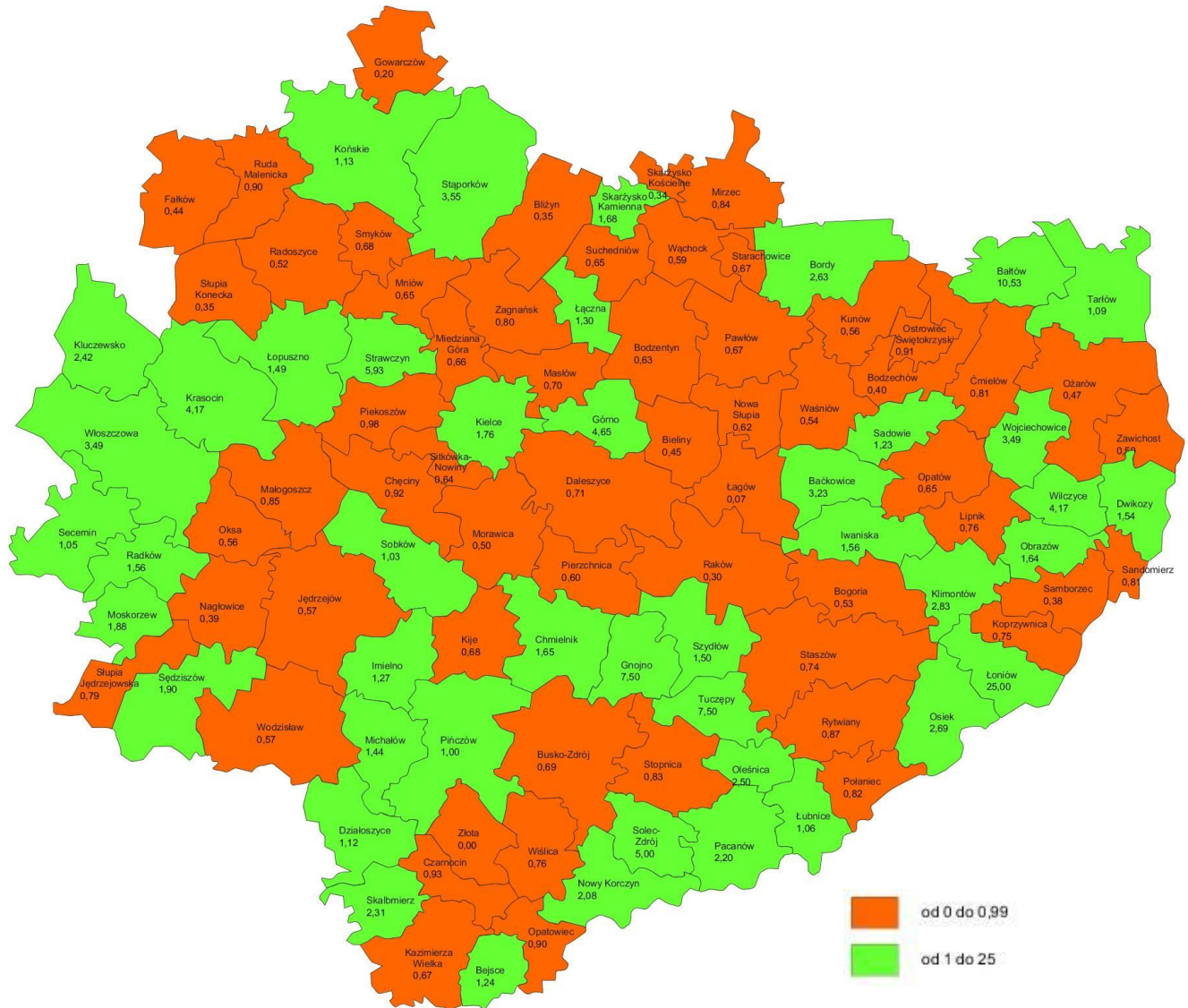
Mapa 10. Liczba pracowników socjalnych zatrudnionych w jops wg powiatów regionu świętokrzyskiego w 2017 roku.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

W 2017 roku, wiele świętokrzyskich ośrodków nie spełniało wymogów o których mowa w art. 110 ust.11 ustawy o pomocy społecznej, dotyczącego dostępności pomocy społecznej. Liczba pracowników socjalnych była niższa od normy przewidzianej przez ustawodawcę zarówno w odniesieniu do wskaźnika zatrudnienia 1 pracownika na 2000 mieszkańców – w przypadku **30** ośrodków pomocy społecznej, jak i wskaźnika zatrudnienia 1 pracownik na 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących - w przypadku **58** gmin. W przypadku obu wskaźników liczba gmin nie spełniających wymogów ustawowych nie uległa zmianie w stosunku do roku 2016 roku.

Mapa 12. Świętokrzyskie OPS, które w 2017 roku nie spełniały ustawowego wskaźnika II - 1 pracownik na 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

Ustawowy wskaźnik II:

nie spełniały - Liczba gmin - 58

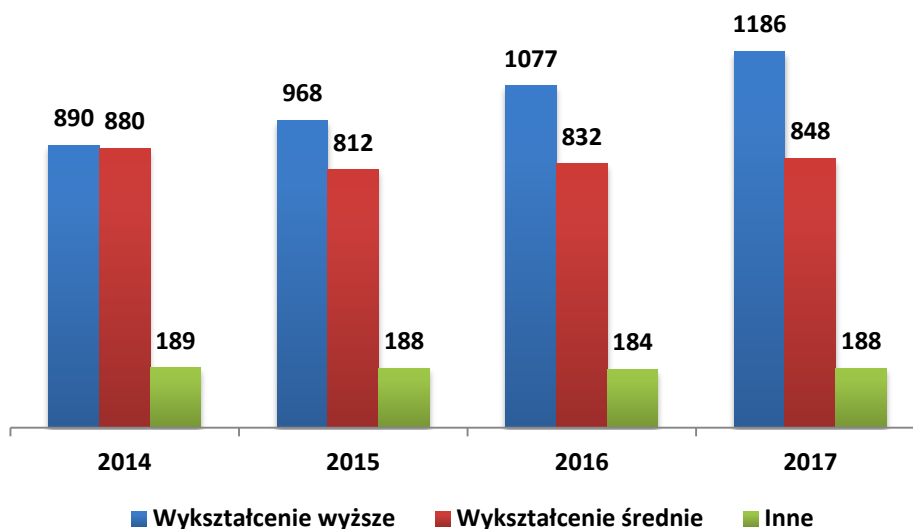
spełniały - Liczba gmin - 44

Ośrodki, które nie spełniały żadnego z ustawowo wymaganych wskaźników zatrudnienia, tj.: (1 pracownik na 2000 mieszkańców i 1 pracownik na 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących) to: Bieliny, Bliżyn, Bodzentyn, Bodzechów, Chęciny, Fałków, Gowarczów, Łągów, Morawica, Miedziana Góra, Oksa, Opatów, Ożarów, Piekoszków, Połaniec, Rytwiany, Skarżysko Kościelne, Słupia Jędrzejowska, Suchedniów, Wąchock, Wodzisław, Zagnańsk i Złota. (23 gminy/niepokojąca sytuacja w powiecie kieleckim: 8 gmin).

Pozostali pracownicy

Do kategorii pozostałych pracowników zalicza się osoby zatrudnione na stanowiskach: asystentów rodziny, opiekunów, opiekunów społecznych, specjalistycznych pielęgniarek, pedagogów, informatyków, pracowników projektu, aspirantów pracy socjalnej, konsultantów z obszaru pomocy społecznej, prawników i innych. W 2017 roku ich liczba wyniosła **2 222** osób i zwiększyła się o prawie **6,2%** w porównaniu do roku poprzedzającego ocenę, z czego:

- **1 186** osób posiadało wykształcenie wyższe (**53,4%** ogółu), w latach ubiegłych było to odpowiednio: **968** osób w 2015 roku oraz **1077** osób w 2016 roku,
- **848** osób posiadało wykształcenie średnie (**38,2%** ogółu), w latach ubiegłych było to odpowiednio: **812** osób w 2015 roku oraz **832** osoby w 2016 roku,
- **188** osób posiadało inne wykształcenie (**8,4%** ogółu), w latach ubiegłych było to odpowiednio: **188** osób w 2015 roku oraz **184** osoby w 2016 roku.

Wykres 17. Wykształcenie pozostałej grupy pracowników zatrudnionych w jops na terenie regionu świętokrzyskiego w latach 2014-2017.

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

Na przestrzeni lat 2014-2017 obserwowany jest systematyczny wzrost liczby osób z wyższym wykształceniem wśród pozostałych pracowników jops. W 2017 roku ich liczba wzrosła o **10,1%** w odniesieniu do roku 2016. W grupie pracowników z wykształceniem średnim – ich liczba zwiększyła się o **1,9%** w odniesieniu do 2016 roku.

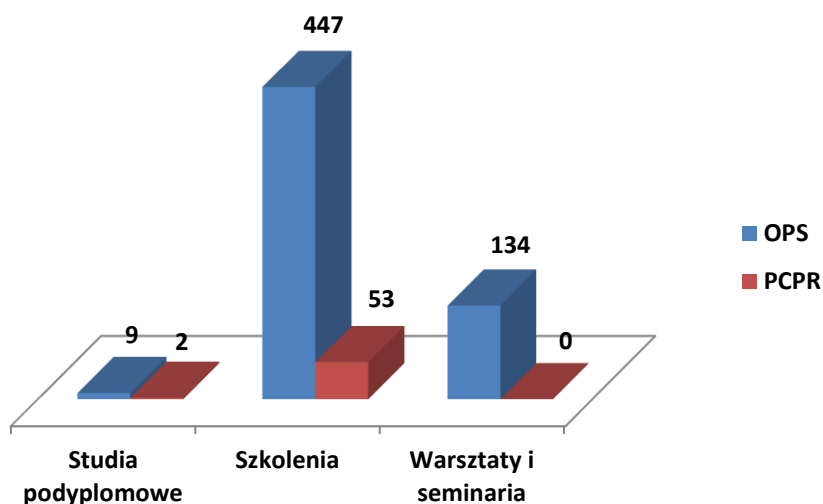
W jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej stosowano również zatrudnienie pomocnicze w formie wolontariatu.

Wolontariuszem jest każda osoba fizyczna, która dobrowolnie i bez wynagrodzenia wykonuje świadczenia na rzecz uprawnionych organizacji i instytucji na zasadach określonych w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

W 2017 roku na terenie województwa świętokrzyskiego w wolontariat w obszarze pomocy społecznej zaangażowanych było **698** osób, w porównaniu do roku 2016 ich liczba była większa o **24,4%** (wzrost o 137 osób). Największa liczba wolontariuszy w 2017 roku działała na terenie powiatu buskiego (**300** osób) oraz staszowskiego (**281** osób).

Podnoszenie kwalifikacji zawodowych przez kadrę służb społecznych w obszarze przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu

Kadrę jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, stanowią pracownicy zatrudnieni w: gminnych ośrodkach pomocy społecznej, miejsko-gminnych ośrodkach pomocy społecznej, miejskich ośrodkach pomocy społecznej, miejskim ośrodku pomocy rodzinie, powiatowych centrach pomocy rodzinie oraz pracowników wykonujących zadania w jednostce organizacyjnej pomocy społecznej na podstawie umów cywilno-prawnych.

Wykres 18. Formy podnoszenia kwalifikacji dla kadr instytucji pomocy i integracji społecznej przez OPS i PCPR w 2017 roku.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie danych ankietowych.

Na podstawie danych ankietowych najczęściej stosowaną formą podnoszenia kwalifikacji zawodowych dla kadr instytucji pomocy i integracji społecznej w 2017 roku były szkolenia, w których udział wzięło **447** pracowników oraz warsztaty i seminaria z liczbą **134** osób.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej odpowiadający m. in. za organizację kształcenia kadr pomocy społecznej realizuje zadania mające na celu podnoszenie kwalifikacji kadr jednostek pomocy i integracji społecznej oraz innych służb społecznych w formach pozaszkolnych jak i w formie studiów podyplomowych.

W 2017 roku Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej przeprowadził następujące formy kształcenia:

- szkolenia dla **Asystentów Rodziny - 36 osoby** z powiatów z regionu świętokrzyskiego;
- szkolenie z zakresu motywowania do zmiany klientów **Gminnych Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych** metodą dialogu motywującego - **120 osób** z powiatów z regionu świętokrzyskiego;
- szkolenie z zakresu przeciwdziałania przemocy skierowane do członków **Gminnych Zespołów Interdyscyplinarnych**, w którym uczestniczyło **20 osób** z powiatów: buskiego, kazimierskiego i opatowskiego.

W ramach projektu „Świętokrzyska Ekonomia Społeczna” pod nazwą „**Ekonomia społeczna dla rozwoju województwa świętokrzyskiego**” w 2017 roku zorganizowano:

- otwarte spotkanie o charakterze równościowym – „**Bez barier z ekonomią społeczną**” pod hasłem „**Niepelnosprawność nie jest barierą**” w Regionalnym Centrum Naukowo – Technologicznym – 9 czerwiec 2017 r.
- warsztaty dla **100 osób**, których celem był wzrost kompetencji pracowników jednostek samorządu terytorialnego, instytucji pomocy i integracji społecznej
- Podpisanie porozumienia o partnerskiej współpracy na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w powiecie starachowickim i jędrzejowskim.

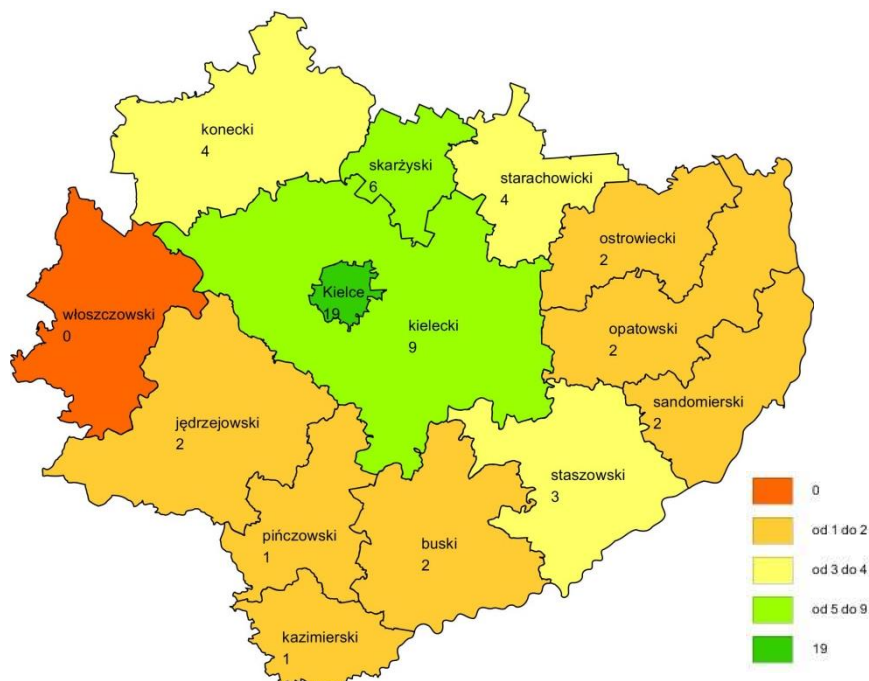

2.2. EFEKTYWNY SYSTEM WSPARCIA I OPIEKI NAD DZIEĆMI I RODZINAMI WYKLUCZONYMI ORAZ ZAGROŻONYMI WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM - CEL OPERACYJNY II

W regionie świętokrzyskim w 2017 roku funkcjonowało **57** (publicznych i niepublicznych) żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych. Jest to o **8** placówek w odniesieniu do 2016 roku.

Największa liczba żłobków zlokalizowana była na terenie miasta Kielce, gdzie znajdowało się **19** żłobków, następnie na terenie powiatów: kieleckiego (**9**) i skarżyskiego (**6**), starachowickiego i koneckiego (po **4** placówki) oraz staszowskiego (**3**). Najmniejszą liczbę żłobków w roku 2017 odnotowano w powiatach: pińczowskim (**1**) i kazimierskim (**1**), następnie buskim (**2**), jędrzejowskim (**2**), ostrowieckim (**2**), opatowskim (**2**), sandomierskim (**2**). Jedynie w powiecie włoszczowskim nie odnotowano funkcjonowania żłobków (mapa 13).

Mapa 13. Żłobki i oddziały żłobkowe wg powiatów regionu świętokrzyskiego w 2017 roku.

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

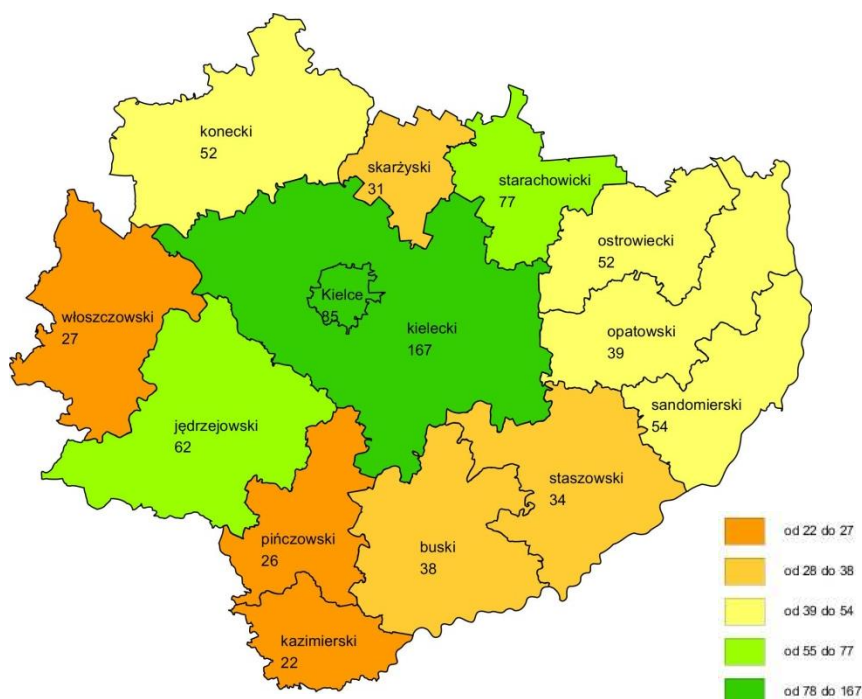
Wzrost liczby żłobków i oddziałów żłobkowych spowodował wzrost liczby miejsc w placówkach. W roku 2017 liczba ta wyniosła **2 031** miejsc i zwiększyła się o **12,9%** w porównaniu do roku 2016 (oferowanych było **1 799** miejsc). Pomimo wzrostu liczby żłobków nadal obserwowany jest deficyt liczby miejsc w placówkach w stosunku

do zapotrzebowania. W 2016 roku liczba dzieci, którym nie przyznano miejsca w placówce wyniosła **314** dzieci - spadek o **4,6%** w porównaniu do 2016 roku (**329**).

Liczba publicznych i niepublicznych przedszkoli wraz z liczbą oddziałów przyszkolnych przy szkołach podstawowych, punktów przedszkolnych i zespołów wychowania przedszkolnego zlokalizowanych na terenie gmin bądź miasta na prawach powiatu na terenie województwa świętokrzyskiego w 2017 roku wyniosła **766**; w porównaniu do roku 2016 nastąpił wzrost liczby przedszkoli o **31** placówek.

W 2017 roku publiczne i niepubliczne przedszkola w województwie świętokrzyskim dysponowały łączną liczbą miejsc wynoszącą **35 998**, tj. więcej o **7,69%** niż w 2015 roku, gdzie oferowanych było **38 341**, tj. więcej o **6,9%** niż w 2016 roku, gdzie oferowanych było **35 874** miejsc. Na przestrzeni lat 2015-2017 obserwuje się spadek liczby dzieci, którym nie przyznano miejsc w przedszkolu. W 2017 roku miejsca w placówce nie otrzymało **35** dzieci w wieku przedszkolnym.

Mapa 14. Liczba przedszkoli wg powiatów regionu świętokrzyskiego w 2017 roku.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

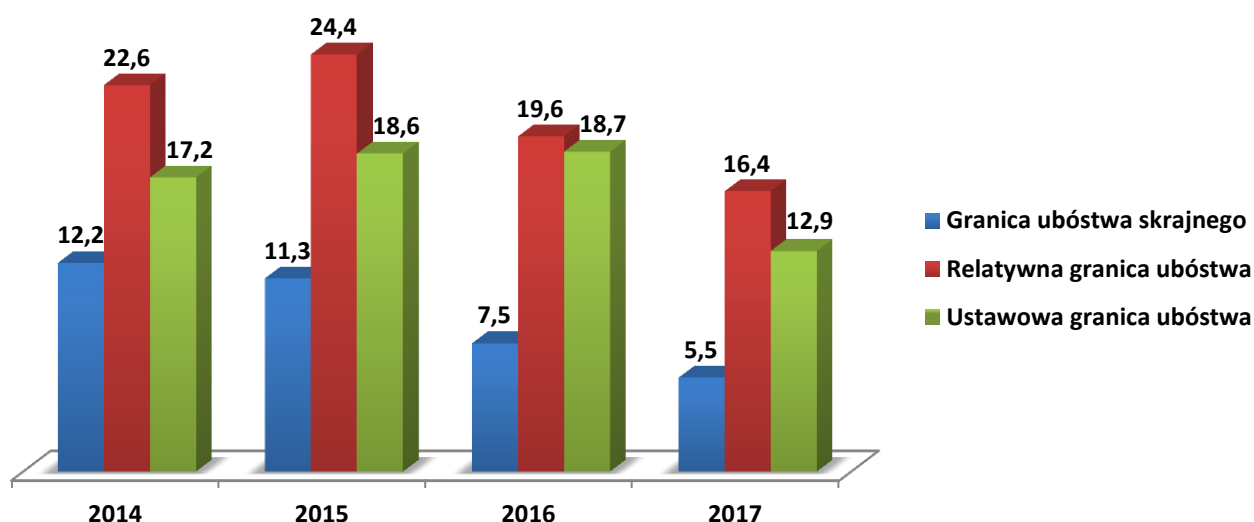
Najwięcej przedszkoli zlokalizowanych jest na terenie powiatu kieleckiego (**167**) i na terenie miasta Kielce (**85**) oraz w powiatach: starachowickim (**77**) i jędrzejowskim (**62**). Następnie w powiatach: koneckim (**52**), sandomierskim (**54**), ostrowieckim (**52**) i opatowskim (**39**). Najmniejsza liczba przedszkoli znajduje się w powiatach: włoszczowskim (**27**), kazimierskim (**22**), pińczowskim (**26**), skarżyskim (**31**), staszowskim (**34**) i buskim (**38**).

Poziom ubóstwa (skrajne, ustawowe, relatywne) w regionie

Ubóstwo jest pojęciem wielowymiarowym, określającym brak dostatecznych środków materialnych dla zaspokojenia podstawowych potrzeb jednostki, w szczególności m.in.: w zakresie jedzenia, schronienia, ubrania oraz podstawowych potrzeb kulturalnych i społecznych. Wykluczenie społeczne może być przyczyną lub skutkiem tego zjawiska. Silnym czynnikiem determinującym status ekonomiczny, w tym sytuację materialną jednostki i jej rodziny, jest zajmowane miejsce na rynku pracy. Wykluczeniem społecznym, ubóstwem są zagrożone przede wszystkim te osoby, które zostały wyparte z rynku pracy na skutek bezrobocia. Należy zaznaczyć, iż zagrożenie wykluczeniem społecznym rośnie w przypadku osób długotrwale pozostających poza rynkiem pracy. Skala zagrożenia wykluczeniem potęgowana jest w sytuacji rodzin niepełnych, w tym kobiet samotnie wychowujących dzieci, rodzin wielodzietnych, osób o niskich kwalifikacjach zawodowych, niepełnosprawnych i długotrwale chorych.

Ubóstwo, to pojęcie, które z jednej strony określa warunki życia jednostki, a z drugiej strony wskazuje na nierówności występujące w społeczeństwie. Mimo iż ubóstwo jest zjawiskiem wielowymiarowym, to dla polityki społecznej podstawowe znaczenie ciągle mają informacje dotyczące zasięgu ubóstwa ekonomicznego.

Zasięg ubóstwa (stopa ubóstwa) to odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków był niższy od przyjętej granicy ubóstwa. Przyjęte zostały 3 granice ubóstwa ekonomicznego; **ustawowa, relatywna oraz skrajna granica ubóstwa.**

Wykres 19. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem ekonomicznym w latach 2014-2016 roku w województwie świętokrzyskim.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie danych GUS za lata 2014-2017 rok.

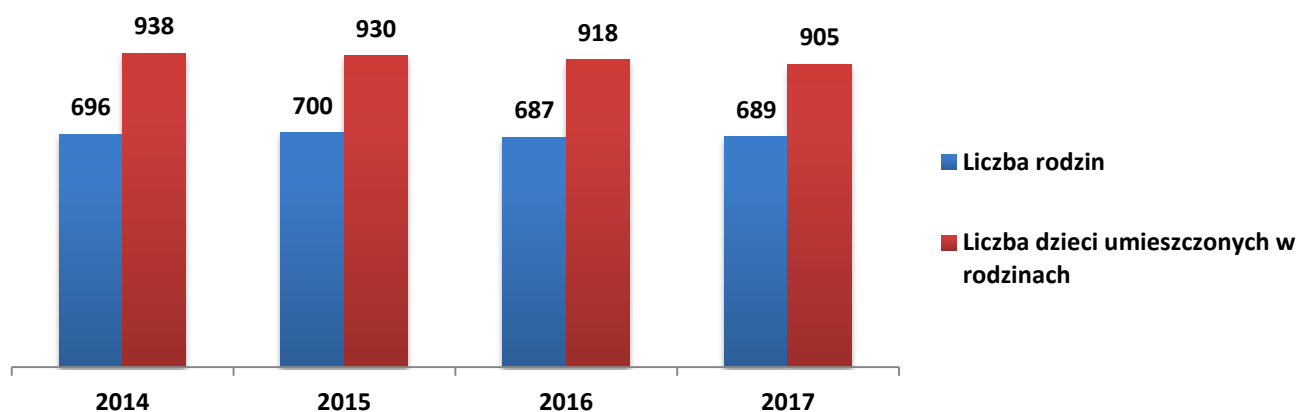
Na podstawie danych dotyczących zasięgu ubóstwa w regionie świętokrzyskim na przestrzeni lat 2014-2017 odnotowano spadek we wszystkich trzech wskaźnikach zagrożenia ubóstwem. Odnotowano spadek w przypadku zasięgu ubóstwa mierzonego według granicy ubóstwa skrajnego (5,5%), relatywnej granicy ubóstwa (16,4%) oraz ustawowej granicy ubóstwa (12,9%).

Liczba dzieci i młodzieży objętej pomocą z powodu sieroctwa/eurosieroctwa

Eurosieroctwo jest negatywnym skutkiem migracji zarobkowej jednego lub obojga rodziców, w wyniku którego dzieci pozostają pod opieką drugiego współmałżonka, dziadków, czy dalszej rodziny. Dzieci ponoszą największe, psychologiczne konsekwencje rozłąki z rodzicem (lęk, depresje, niska samoocena, konflikty, uzależnienia, patologie i wiele innych). Skala zjawiska eurosieroctwa jest znacząca, ale trudno o dokładne statystyki, ponieważ takie badania nie są prowadzone. Ankietowane przez ROPS ośrodki pomocy społecznej wskazały, iż szacunkowa liczba dzieci i młodzieży objętych pomocą społeczną, których dotyczy problem tzw. eurosieroctwa, tj. najmniej jeden z rodziców pracuje za granicą wyniosła w 2017 roku 249 osób (najwięcej wykazały gminy: **Połaniec (80)**, **Ostrowiec Świętokrzyski (80)** oraz **Złota (35)**). Należy przypuszczać, iż liczby te w żaden sposób nie odzwierciedlają rzeczywistej skali problemu. Jednostki organizacyjne pomocy nie dysponują precyzyjnymi danymi dotyczącymi skali tego zjawiska.

Wspieranie rodziny i piecza zastępcza - Rodziny spokrewnione

Pieczą zastępczą sprawowaną jest w przypadku niemożności zapewnienia opieki i wychowania dzieci przez rodziców. W rodzinie zastępczej spokrewnionej opiekę i wychowanie nad dzieckiem przejmują członkowie rodziny dziecka zobowiązani do alimentacji, tj. wstępni (dziadkowie, pradziadkowie) lub rodzeństwo.

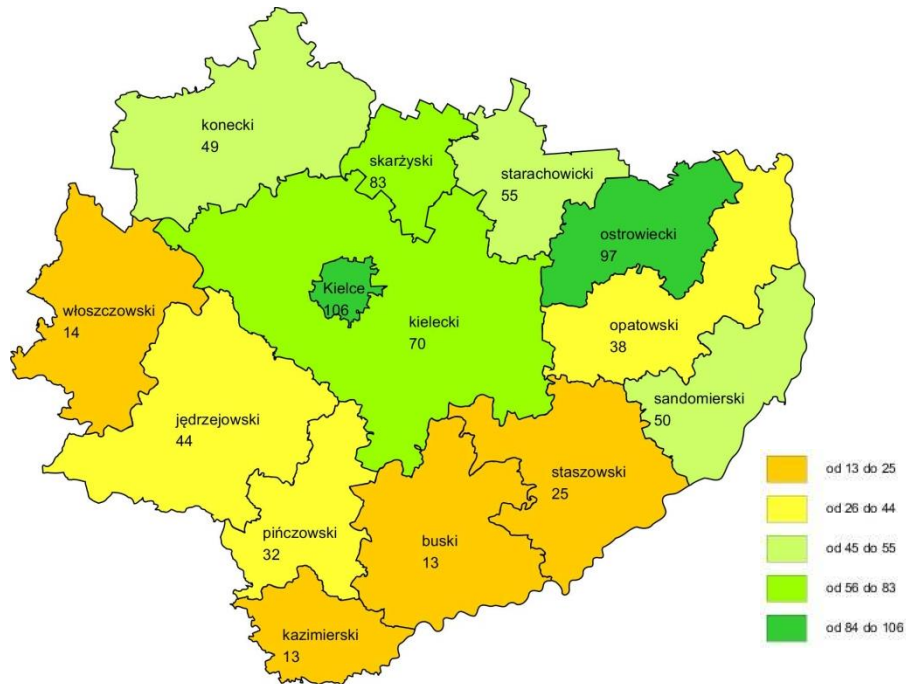
Wykres 20. Liczba rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem w woj. Świętokrzyskim w latach 2014-2017.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

Liczba rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem w 2017 roku w regionie wyniosła **689** i w odniesieniu do roku poprzedniego wzrosła o 2 rodziny tego typu. W 2017 roku odnotowano spadek liczby dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych spokrewnionych z dzieckiem o **13** dzieci w odniesieniu do roku poprzedniego.

Mapa 15. Liczba rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem w 2017 roku wg powiatów regionu świętokrzyskiego.

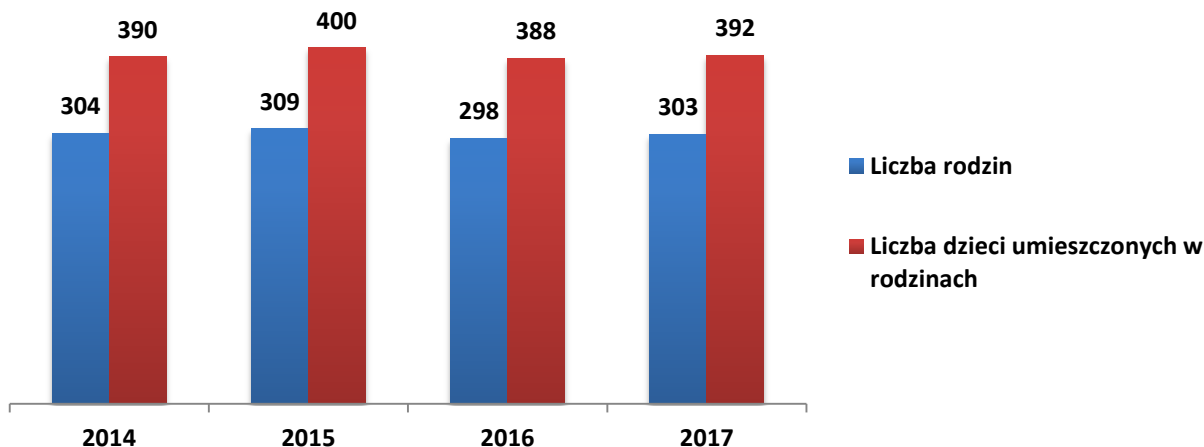

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

Najwięcej rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem w poszczególnych powiatach regionu świętokrzyskiego odnotowano w m. Kielce (**106**) i powiecie ostrowieckim (**97**). Najmniej tego typu rodzin odnotowano w powiatach: buskim (**13**), kazimierskim (**13**), włoszczowskim (**14**), oraz staszowskim (**25**).

Rodziny zastępcze niezawodowe

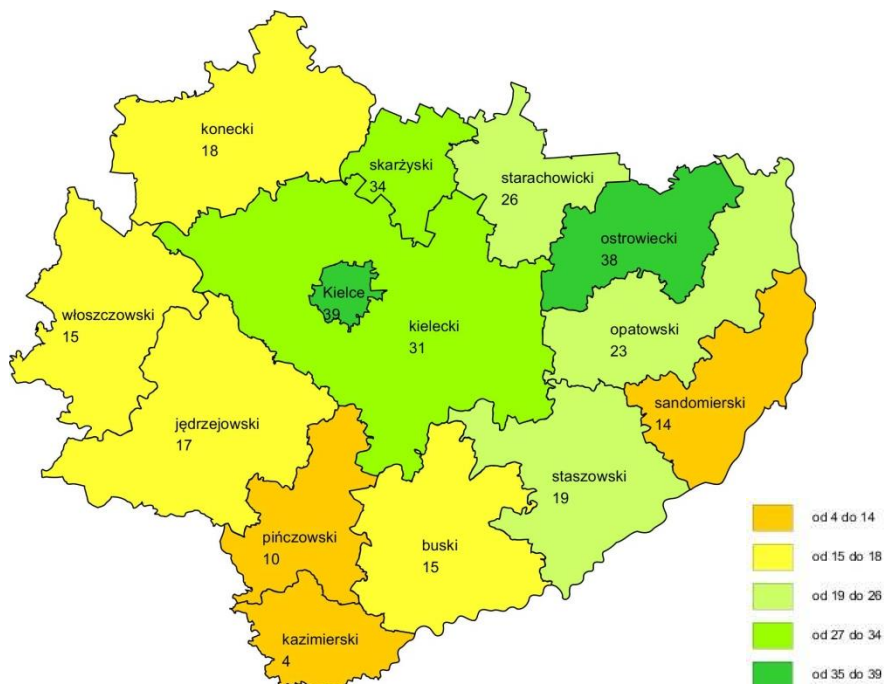
Rodziny zastępcze niezawodowe tworzone są przez małżeństwo lub osoby niepozostające w związku małżeńskim, niebędące wstępnymi lub rodzeństwem dziecka, w tym przez osoby z dalszej rodziny lub też niespokrewnione z dziećmi.

Wykres 21. Liczba rodzin zastępczych niezawodowych w regionie świętokrzyskim w latach 2014-2017.
Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

W 2017 roku odnotowano zarówno spadek liczby rodzin zastępczych niezawodowych oraz liczbę dzieci umieszczonych w tych rodzinach. W roku 2017 funkcjonowało **303** tego typu rodzin gdzie w odniesieniu do 2016 roku jest to więcej o **5** rodzin. Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych w 2017 roku, wzrosła o **4** w odniesieniu do roku poprzedniego. Kwota świadczeń na pokrycie kosztów utrzymania dziecka w rodzinach zastępczych niezawodowych w roku 2017 to: **4 605 346 zł.**

Mapa 16. Liczba rodzin zastępczych niezawodowych w 2017 roku wg powiatów regionu świętokrzyskiego.

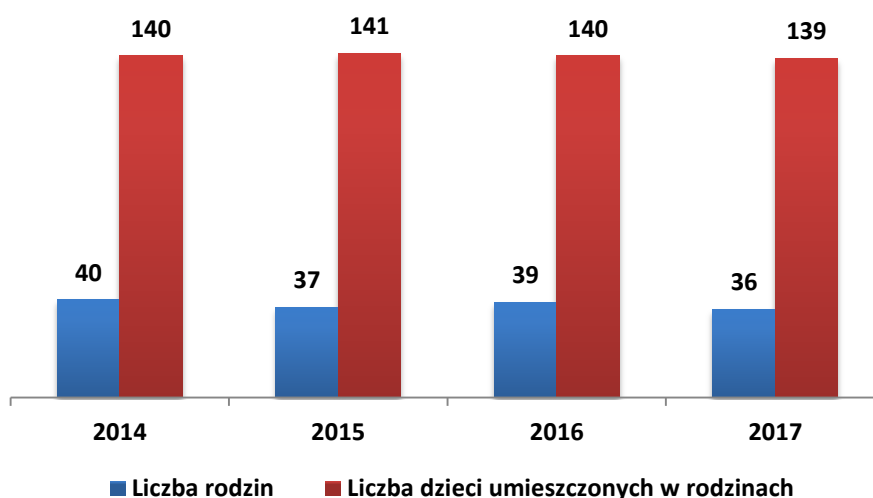
Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

Najwięcej rodzin zastępczych niezawodowych w 2017 roku odnotowano w m. Kielce (**39**) oraz w powiecie ostrowieckim (**38**). Natomiast najmniej w powiecie kazimierskim (**4**), pińczowskim (**10**) oraz włoszczowskim (**14**).

Rodziny zastępcze zawodowe

Na pobyt długoterminowy dzieci umieszcza się w rodzinie zastępczej zawodowej lub w przypadku rodziny zastępczej zawodowej pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego na pobyt okresowy, do czasu unormowania sytuacji dziecka, ale nie dłużej niż na okres 4 miesięcy. W szczególnych sytuacjach pobyt może zostać przedłużony do 8 miesięcy lub do zakończenia postępowania sądowego o powrót dziecka do rodziny, przysposobienie lub umieszczenie w rodzinnej pieczy zastępczej. W przypadku tego typu rodzin wysokość wynagrodzenia jest zależna od liczby i stanu zdrowia umieszczonych dzieci, przy czym rodzina zastępcza otrzymuje wynagrodzenie także za okres pozostawania w gotowości do przyjęcia dziecka.

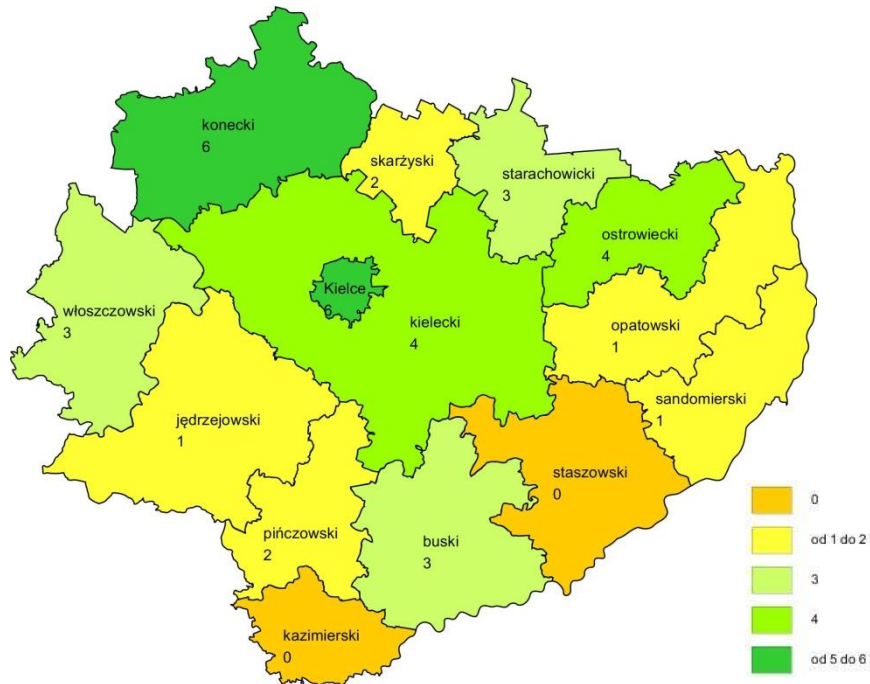

Wykres 22. Liczba rodzin zastępczych zawodowych w województwie świętokrzyskim w latach 2014-2017.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

W roku 2017 funkcjonowało **36** rodzin zastępczych, spadek o **3** rodziny zastępcze zawodowe w odniesieniu do 2016 roku. Wśród zawodowych rodzin zastępczych w 2017 roku funkcjonowały **4** rodziny zastępcze specjalistyczne, **13** rodzin zastępczych pełniących funkcję pogotowia rodzinnego i **16** rodzin prowadzących rodzinny dom dziecka. Kwota świadczeń – ogółem przeznaczona dla rodzin zastępczych zawodowych w 2017 roku oceny wyniosła **1 557 413 zł**.

Mapa 17. Liczba rodzin zastępczych zawodowych w 2017 roku wg powiatów woj. świętokrzyskiego.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

Mapa 16 prezentuje liczbę rodzin zastępczych zawodowych w poszczególnych powiatach regionu świętokrzyskiego. W 2017 roku najwięcej tego typu rodzin odnotowujemy w m. Kielce (6) i powiecie koneckim (6). Rodzin zastępczych zawodowych nie odnotowano w powiecie kazimierskim i staszowskim tak jak w 2016 roku.

Liczba dzieci adoptowanych

Na podstawie danych ze Świętokrzyskiego Ośrodka Adopcyjnego w 2017 roku przysposobionych zostało 52 dzieci (wzrost o 15 w odniesieniu do roku 2016).

Tabela 8. Dzieci przysposobione w woj. świętokrzyskim w latach 2013-2017.

Lp.	Wyszczególnienie	Liczba dzieci					
		2013	2014	2015	2016	2017	2018 (1 półrocze)
1	Dzieci przysposobione, z tego w wieku:	70	45	52	37	52	18
1.1	poniżej 1 roku życia	13	7	16	2	8	3
1.2	od 1 roku do 4 lat	31	14	12	22	18	6
1.3	od 5 lat do 9 lat	18	16	9	8	20	7
1.4	10 i więcej lat	8	8	15	5	6	2
2	Dzieci przysposobione, z tego:						
2.1	dziewczęta	40	21	33	21	20	7
2.2	chłopcy	30	24	19	16	32	11

3	Dzieci przysposobione z orzeczeniem o niepełnosprawności	2	0	1	0	1	1
4	Dzieci wg miejsca pobytu przed przysposobieniem, w tym:						
4.1	w pieczy instytucjonalnej	17	4	9	0	4	3
4.2	w rodzinnej pieczy zastępczej	42	26	27	24	31	12
4.3	w rodzinie biologicznej	11	15	16	13	17	3

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie danych Świętokrzyskiego Ośrodka Adopcyjnego.

Przemoc w rodzinie

Formularz „Niebieska Karta” to procedura, która może zostać zainicjowana przez Policję, Ośrodek Pomocy Społecznej, Gminną Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych lub innych wymienionych w art. 9d ust. 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Wypełnienie „Niebieskiej Karty” nie jest równoznaczne ze złożeniem zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa. Nie stanowi podstawy do wszczęcia postępowania karnego, jednak w przypadku złożenia zawiadomienia i wszczęcia postępowania może zostać wykorzystana jako dowód procesowy.

Przemoc w rodzinie stanowi jeden z istotnych problemów społecznych. Podejście do problematyki przemocy domowej wymaga współdziałania wielu instytucji, podmiotów i środowisk. W ramach udzielania pomocy osobom, które doświadczyły przemocy, ustawa przewiduje następujące działania: poradnictwo medyczne, psychologiczne, prawne i socjalne, ochronę przed dalszym krzywdzeniem (uniemożliwienie osobom stosującym przemoc korzystania ze wspólnie zajmowanego mieszkania oraz zakaz kontaktowania się z ofiarą), zapewnienie schronienia w ośrodkach dla ofiar przemocy.

Dokumentacja „NK” jest dla policji informacją, że w danej rodzinie dochodzi do przemocy. Dzielnicy ma obowiązek nie później niż w ciągu 7 dni skontaktować się z daną rodziną. Jest zobligowany do rozpoznania sytuacji i jej systematycznego monitorowania, a także do udzielania pomocy trakcie comiesięcznych wizyt.

Tabela 9. Liczba „Niebieskich Kart” w latach 2014-2017 w woj. świętokrzyskim.

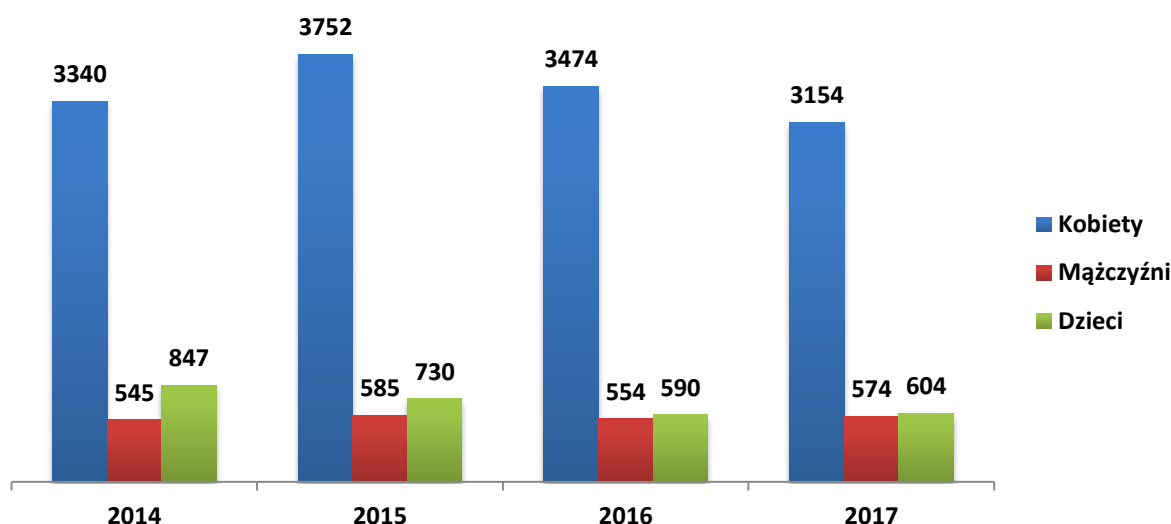
Liczba „Niebieskich Kart”	2014	2015	2016	2017
Liczba wypełnionych „Niebieskich Kart”	3 493	4 126	3 836	3600
Liczba formularzy wszczynających procedurę	2 951	3 393	3 227	2958

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie danych Komendy Wojewódzkiej Policji w Kielcach.

W 2017 roku odnotowano spadek zarówno liczby wypełnionych „Niebieskich Kart” jak i formularzy wszczynających procedurę przez funkcjonariuszy Policji w regionie świętokrzyskim. Liczba wypełnionych formularzy „**Niebieskich Kart**” ogółem w 2017 roku zmniejszyła się o **263**, co stanowi spadek o **6,8%** w stosunku do 2016 roku.

Analiza danych statystycznych dotyczących liczby wypełnianych „Niebieskich Kart” nie daje podstaw do jednoznacznej oceny skali zjawiska przemocy. Interpretacja danych dotyczących przemocy w rodzinie na podstawie wypełnionych „Niebieskich Kart” jest procesem niezwykle trudnym. Przemoc domowa jest bardzo często zjawiskiem „ukrytym”, ofiary nie zgłaszają tego typu przestępstw, często też zachowania objęte przemocą mogą być źle interpretowane, w związku z czym statystyki mogą być jeszcze wyższe.

Z analizy danych Komendy Wojewódzkiej Policji w Kielcach wynika, iż najczęściej ofiarami przemocy domowej są **kobiety** (wykres 23).

Wykres 23. Osoby dotknięte przemocą w województwie świętokrzyskim na przestrzeni lat 2014-2017.

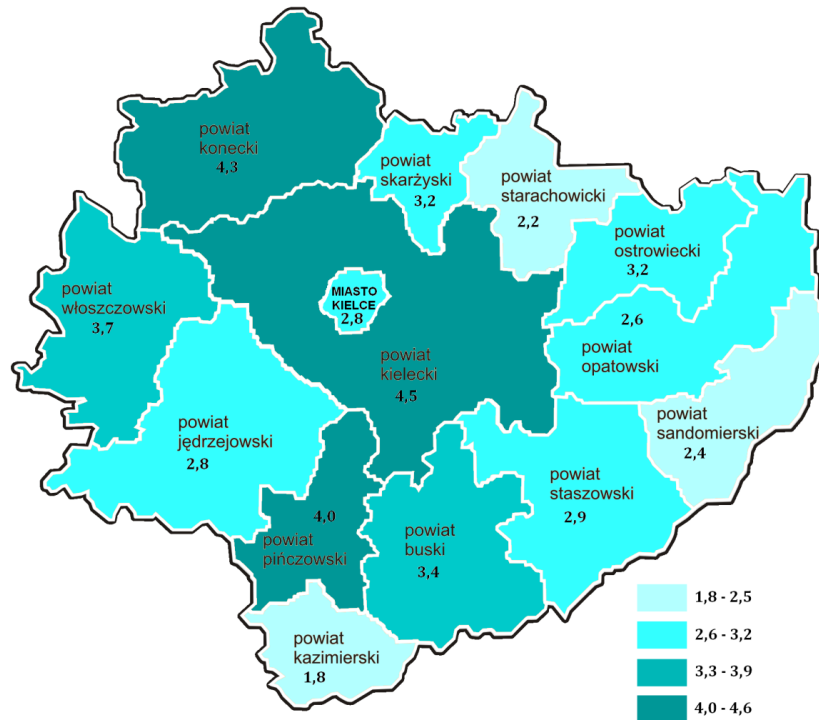
Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie danych Komendy Wojewódzkiej Policji w Kielcach.

Wśród odnotowanych ofiar przemocy w 2017 roku: kobiety stanowią 72,8%, mężczyźni 13,3%, a osoby małoletnie 13,9%. Na przestrzeni ostatnich trzech lat zarysowuje się trend w którym obserwujemy systematyczny spadek liczby kobiet będących ofiarą przemocy w rodzinie. W 2017 roku w odniesieniu do 2016 roku nastąpił największy spadek liczby kobiet dotkniętych przemocą w rodzinie o 9,2%. Natomiast w badanym roku nastąpił wzrost liczby mężczyzn oraz osób małoletnich dotkniętych przemocą w rodzinie odpowiednio o 3,6% i 2,4% w odniesieniu do 2016 roku.

O nasileniu zjawiska przemocy w rodzinie w regionie może świadczyć fakt, iż świętokrzyskie jest regionem o stosunkowo wysokiej liczbie założonych „Niebieskich Kart” w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Wartość tego wskaźnika dla regionu świętokrzyskiego jest jedną z najwyższych w stosunku do innych regionów. W 2017 roku **średnia wartość wskaźnika dla regionu świętokrzyskiego wyniosła 3,25**, natomiast w 2016 roku wartość wskaźnika była większa i wynosiła 3,76.

Mapa 18. Natężenie zjawiska przemocy w rodzinie w powiatach regionu świętokrzyskiego w 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

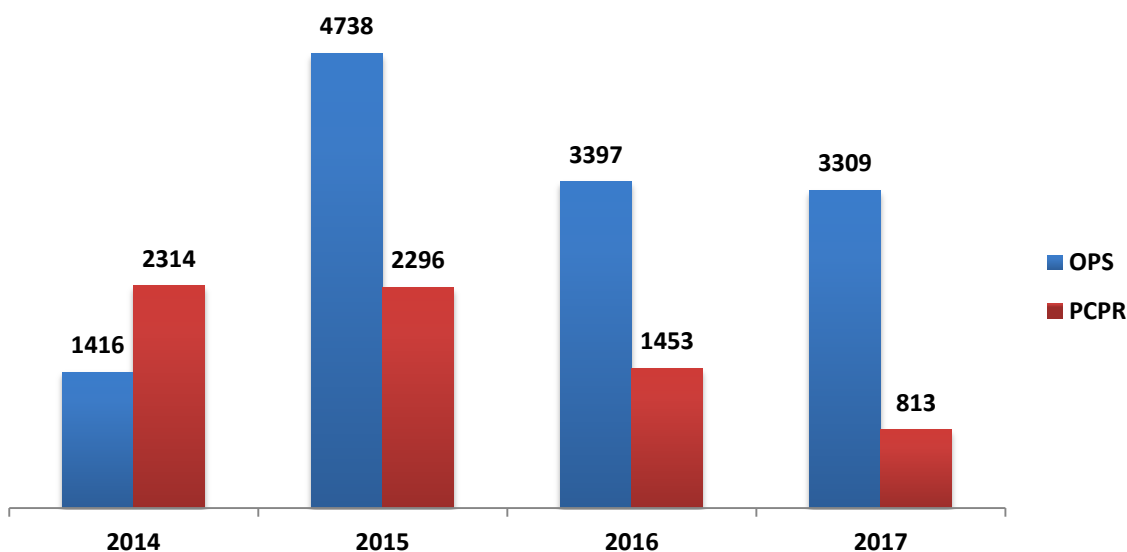
Największe natężenie przemocy w rodzinie w 2017 roku podobnie jak w poprzednim roku odnotowano w powiecie kieleckim, wartość obliczonego wskaźnika liczby rodzin objętych procedurą „Niebieskie Karty” na 1000 mieszkańców wynosi blisko 4,5. Wysoki wskaźnik w przedziale 4,0 – 4,6 odnotowano również w powiatach: koneckim, pińczowskim oraz włoszczowskim i buskim, gdzie wartość wskaźnika mieści się w przedziale 3,3 – 3,9. Umiarkowane natężenie przemocy według wskaźnika liczby rodzin objętych procedurą „Niebieskie Karty” na 1000 mieszkańców w przedziale 2,6 – 3,2 odnotowano w powiatach: ostrowieckim, skarżyskim, staszowskim, m. Kielce, jędrzejowskim, opatowskim. Najmniejsze natężenie zjawiska przemocy w rodzinie według ww. wskaźnika występuje w powiatach: kazimierskim, starachowickim, sandomierskim wartość wskaźnika nie przekracza 2,5.

Na podstawie statystyk świętokrzyskiej Policji określone zostały również liczby przypadków przemocy w rodzinie według jej rodzajów. W 2017 roku najczęściej występującą formą przemocy analogicznie, jak w latach ubiegłych, jest: **przemoc psychiczna (5 097 przypadków)**, **przemoc fizyczna (3 198 przypadków)**, następnie **przemoc innego rodzaju, w tym przemoc ekonomiczna (680 przypadków)**. Województwo świętokrzyskie charakteryzuje się znacznym natężeniem zjawiska przemocy w rodzinie.

Liczba osób objętych działaniami dot. nauki kompetencji wychowawczych

Głównymi formami podnoszenia kompetencji wychowawczych organizowanych przez OPS/PCPR są warsztaty, szkolenia, konferencje, poradnictwo, prelekcje, seminaria, kampanie społeczne, działania prowadzone przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne, grupy wsparcia dla rodzin zastępczych realizowane przez psychologa, zajęcia pozaszkolne, realizacja programów profilaktycznych, spotkania integracyjne, wyjazdy kulturalno-edukacyjne, oraz realizacja projektów.

W 2017 roku **28** ośrodków pomocy społecznej wskazało, iż realizowały działania na rzecz podnoszenia kompetencji wychowawczych w których udział wzięło **3 309** osób (spadek o **2,59%**) w odniesieniu do roku poprzedniego.

Wykres 24. Liczba osób biorących udział w działaniach podnoszących kompetencje wychowawcze organizowane przez OPS/PCPR w woj. świętokrzyskim w latach 2014-2017.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie badania ankietowego.

W 2017 roku w działaniach mających na celu podnoszenie kompetencji wychowawczych organizowanych przez samorządy powiatowe odnotowano spadek uczestników (o **44,05%**) w odniesieniu do poprzedniego roku. Warsztaty, szkolenia tego typu

realizowane były przez **10** powiatów - najwięcej osób uczestniczyło w powiecie kieleckim (**200**), jędrzejowskim (**135**) oraz opatowskim (**152**).

Liczba działań podjętych w partnerstwie międzysektorowym

Kolejnym wskaźnikiem poddanym analizie w ramach przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu realizowane były działania w partnerstwie międzysektorowym. Partnerstwo angażuje różne sektory w procesy kreowania nowego modelu polityki społecznej, co umożliwia przezwyciężenie sektorowych ograniczeń i wykorzystanie posiadanego potencjału, bez których realizacja i zasady zrównoważonego rozwoju nie byłyby możliwe.

Z analizy danych ankietowych wynika, że zawiązywanie partnerstw międzysektorowych w zakresie przeciwdziałania zjawisku wykluczenia społecznego nie jest rozpowszechnioną formą działania. Działanie w partnerstwie w obszarze przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu deklarowały zaledwie **4 powiaty: buski, jędrzejowski, kielecki oraz skarżyski**, gdzie realizowane były wspólne działania w partnerstwie międzysektorowym.

Na poziomie samorządów gminnych współpracę podjęło **8 gmin: Sędziszów, Łopuszno, m. Kielce, Daleszyce, Kunów, Skarżysko-Kamienna, Połaniec oraz Staszów** gdzie zawarto partnerstwa z instytucjami rynku pracy, stowarzyszeniami, a także organizacjami pozarządowymi, podmiotami reintegracji społeczno-zawodowej oraz lokalnymi grupami działania.

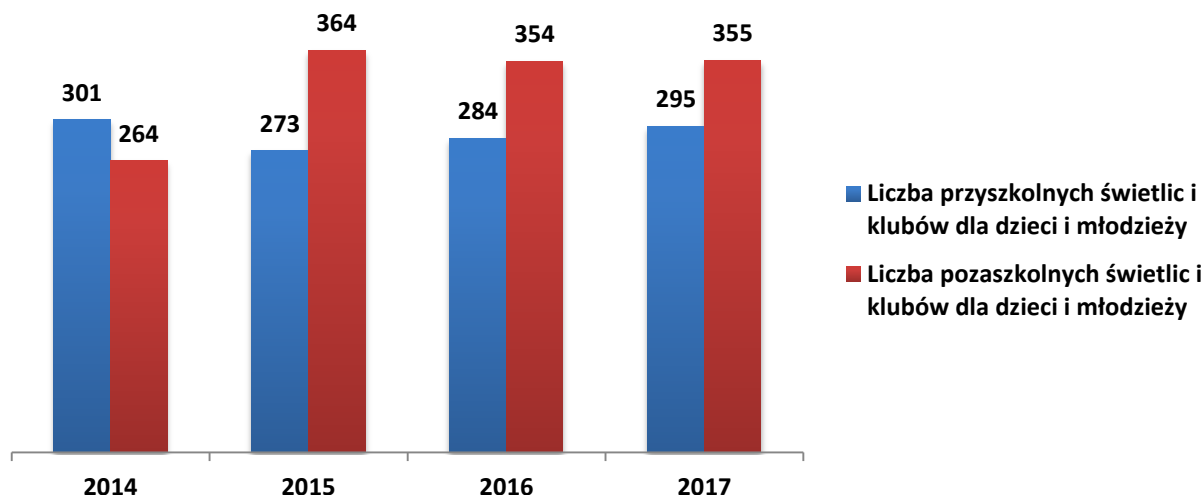
Liczba interwencji z powodu konfliktów rówieśniczych

W 2017 roku na poziomie samorządów gminnych odnotowano **566** interwencji z powodu konfliktów rówieśniczych. Najwięcej tego typu zdarzeń odnotowano w: **Skarżysku Kamiennej - 300, Opatowie - 74, Stopnicy – 42, Bielinach - 41** przypadków interwencji.

Na szczeblu samorządów powiatowych łącznie odnotowano **21** przypadków interwencji z powodu konfliktów rówieśniczych. Najwięcej interwencji odnotowano w powiecie: pińczowskim - **16** oraz jędrzejowskim - **3**.

Liczba dzieci i młodzieży uczęszczającej na zajęcia pozalekcyjne do świetlic i klubów dla dzieci i młodzieży

Do świetlic, klubów przyszkolnych i pozaszkolnych zalicza się placówki kulturalne posiadające co najmniej jedno pomieszczenie, niezbędny sprzęt i obejmujące swym zasięgiem działania małe grupy środowiskowe. W grupie tych podmiotów mieszczą się świetlice środowiskowe, socjoterapeutyczne, kluby młodzieżowe jako placówki pozaszkolne i inne.

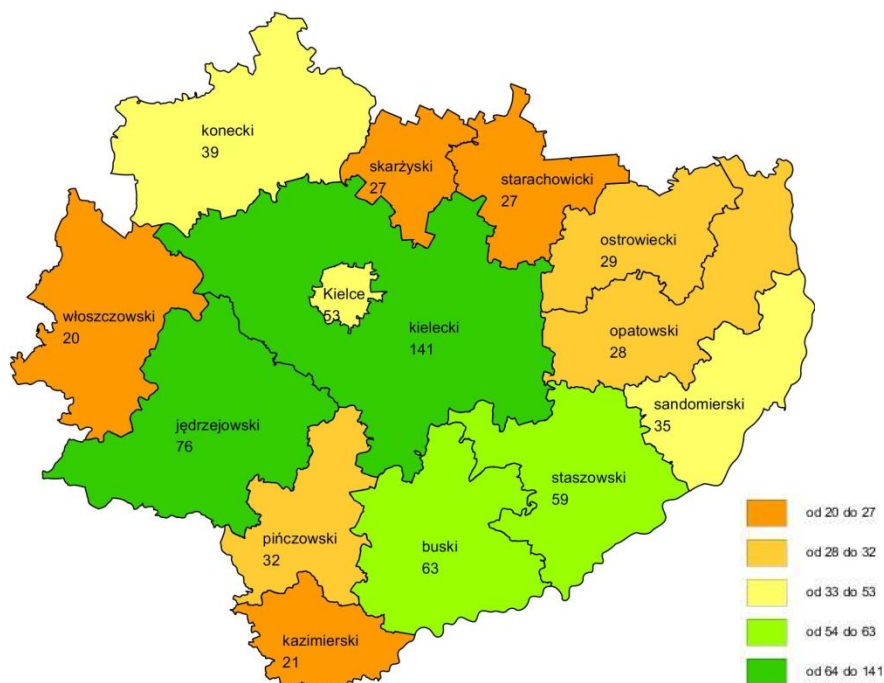

Wykres 25. Liczba świetlic i klubów dla dzieci i młodzieży: przyszkolnych i pozaszkolnych na przestrzeni lat 2014-2017 w regionie.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

W 2017 roku liczba świetlic i klubów dla dzieci i młodzieży na terenie województwa świętokrzyskiego wyniosła **650**, z czego **46%** stanowią świetlice przyszkolne a **54%** pozaszkolne. Liczba placówek tego typu wzrosła o **1,9%** w odniesieniu do roku 2016.

Mapa 19. Liczba świetlic i klubów dla dzieci i młodzieży ogółem wg powiatów regionu świętokrzyskiego w 2017 roku.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

Najwięcej świetlic i klubów dla dzieci i młodzieży zlokalizowanych jest na terenie powiatu kieleckiego (141) oraz jędrzejowskiego (76). Następnie na terenie miasta Kielce (53) oraz w powiatach: koneckim (39), sandomierskim (35), pińczowskim (32), ostrowieckim (29) i opatowskim (28). Najmniejsza liczba placówek znajduje się w powiatach: włoszczowskim (20), kazimierskim (21), skarżyskim (23) oraz starachowickim (27).

Liczba programów integracyjnych osób i rodzin szczególnego ryzyka realizowanych przez samorządy powiatowe

Najważniejszymi działaniami zmierzającymi do integracji rodzin szczególnego ryzyka realizowanych przez samorządy powiatowe w 2017 roku były:

- konsultacje i poradnictwa specjalistyczne, punkty bezpłatnej pomocy prawnej, doradztwo zawodowe, kursy zawodowe oraz staże;
- program integracji osób i rodzin szczególnego ryzyka na lata 2014-2020”,
- aktywizacja zawodowa, edukacyjna, społeczna i zdrowotna,
- Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie na lata 2016-2020,
- Program Działań Profilaktyczno-Edukacyjnych w zakresie promowania i wdrażania prawidłowych metod wychowawczych;
- projekt "W trosce o rodzinie" w ramach, którego organizowano spotkania i piknik integracyjny w którym uczestniczyły m.in.. Dzieci z rodzin zastępczych i ich opiekunowie

Tylko 4 powiaty wykazały aktywność w realizacji programów integrujących rodziny szczególnego ryzyka z ogólną liczbą osób 1835. Działania tego typu realizowane były w powiatach: **koneckim** (z największą liczbą osób) - 1225, **opatowskim** - 152 osoby, **jędrzejowskim** - 135 osób oraz **buskim** - 323 osób.

Liczba programów integracji osób i rodzin szczególnego ryzyka realizowanych przez samorządy gminne

Głównymi działaniami zmierzającymi do integracji osób i rodzin szczególnego ryzyka realizowanymi przez samorządy gminne w 2017 roku były: kursy zawodowe, warsztaty, szkolenia, konferencje, programy integracyjne, poradnictwa, prelekcje, seminaria, kampanie społeczne, spotkania integracyjne (pikniki, rajdy, wycieczki). Jedynie 16 gmin wykazało w ankietach, iż realizowało programy integrujące rodziny szczególnego ryzyka. W okresie realizacji tego programu w 2017 roku wsparciem objęto 4268 osób. Najwięcej osób objęto w: **Ostrowcu Świętokrzyskim - 2500, Końskich - 693, Ożarowie - 350, Smykowie - 200 oraz po 100 - Chęcinach i Górnice.**

Do głównych działań zmierzających do integracji rodzin szczególnego ryzyka realizowanych przez samorządy gminne należały: grupy wsparcia dla osób bezdomnych, zagrożonych bezdomnością, matek samotnie wychowujących dzieci z niepełnosprawnościami, w tym z zaburzeniami psychicznymi dla kobiet uzależnionych od alkoholu, dla rodzin z problemem niepełnosprawności w tym dzieci z autyzmem, oraz projekty, programy realizowane w 2017 roku przez OPS.

2.3. AKTYWIZACJA ZAWODOWA OSÓB BEZROBOTNYCH - CEL OPERACYJNY III

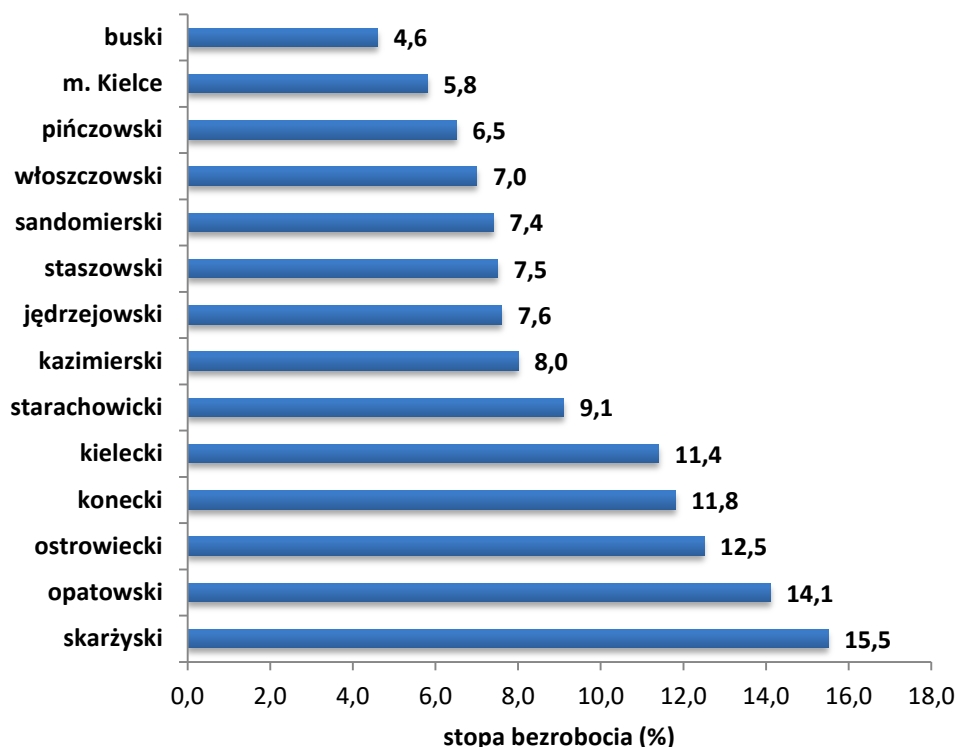
Zagrożenie wykluczeniem społecznym rośnie w przypadku osób długotrwale pozostających poza rynkiem pracy. Osobą długotrwale bezrobotną jest osoba, która pozostaje bez zatrudnienia przez minimum rok w ciągu ostatnich dwóch lat, z wyłączeniem okresu odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych.

Poziom bezrobocie

Osobami szczególnie narażonymi na zjawisko wykluczenia społecznego są osoby bezrobotne – najczęściej długotrwale bezrobotne i nie posiadające kwalifikacji zawodowych, kobiety samotnie wychowujące dzieci, osoby niepełnosprawne, starsze oraz bezdomne.

Stopa bezrobocia w województwie świętokrzyskim na koniec grudnia 2017 roku ukształtowała się na poziomie **8,8%** i była wyższa o **2,2%** od stopy bezrobocia odnotowanej w tym okresie w Polsce (**6,6%**). W odniesieniu do grudnia 2016 roku stopa bezrobocia w województwie świętokrzyskim w 2017 roku była niższa o **2,0%**. W regionie utrzymuje się znaczne zróżnicowanie terytorialne natężenia stopy bezrobocia (wykres 26).

Wykres 26. Stopa bezrobocia województwa świętokrzyskiego w 2017 roku.

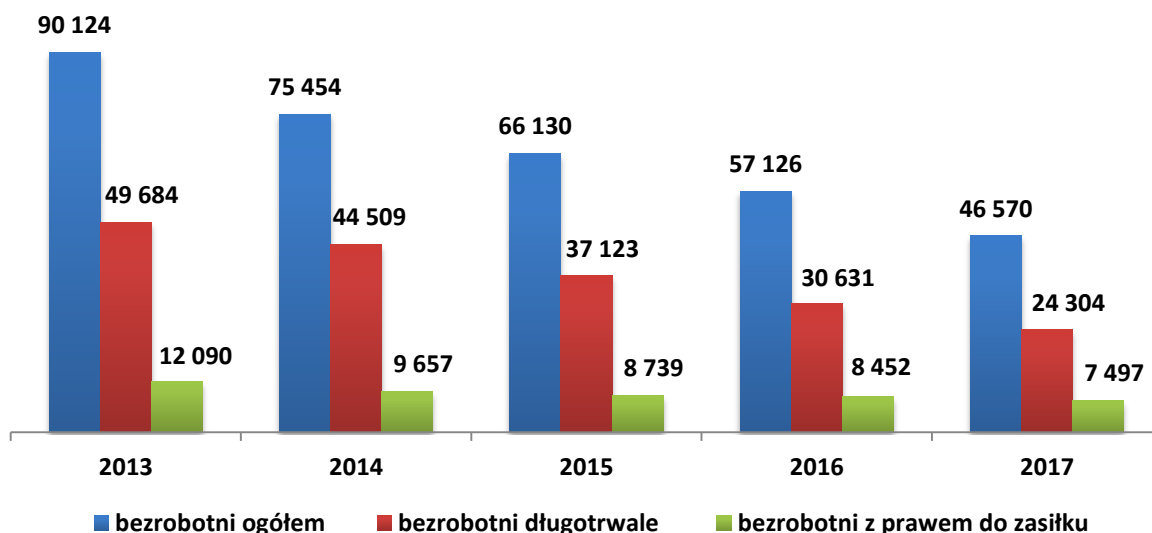
Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie danych Urzędu statystycznego w Kielcach.

Najwyższą stopę bezrobocia odnotowano w powiatach: skarżyskim- **15,5%**, opatowskim- **14,1%** oraz ostrowieckim- **12,5%** zaś najniższą: buskim- **4,5%**, m. Kielce- **5,8%** oraz pińczowskim- **6,5%**.

Liczba bezrobotnych niezatrudnionych i niewykonujących innej pracy zarobkowej, zdolnych i gotowych do podjęcia pracy w pełnym wymiarze czasu pracy, nieuczących się w szkole w systemie dziennym oraz zarejestrowanych we właściwym urzędzie pracy w województwie świętokrzyskim w 2017 roku wyniosła **46 570** osób, w tym:

- **24 304** osób długotrwale bezrobotnych ogółem, czyli pozostających bez pracy przez okres co najmniej 12 miesięcy w ciągu ostatnich 24 miesięcy,
- **7 497** osób bezrobotnych z prawem do zasiłku (osób zarejestrowanych w urzędzie pracy, dla których nie ma propozycji pracy czy stażu).

W 2017 roku w województwie świętokrzyskim nastąpił spadek ogólnej liczby osób bezrobotnych, długotrwale bezrobotnych oraz osób bezrobotnych z prawem do zasiłku. Dynamikę zmian na przestrzeni lat 2013 - 2017 prezentuje wykres 27.

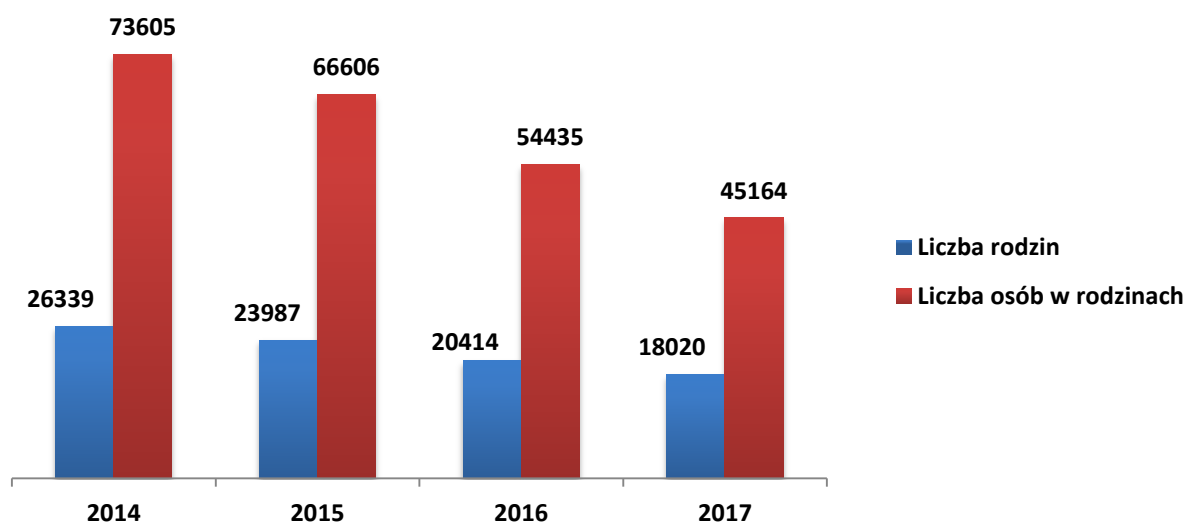
Wykres 27. Liczba osób bezrobotnych w województwie świętokrzyskim w latach 2013-2017.

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

W analizowanym okresie 2013-2017 odnotowano systematyczną poprawę w zakresie sytuacji na świętokrzyskim rynku pracy, czego efektem jest spadek zarówno liczby osób bezrobotnych, bezrobotnych długotrwale oraz bezrobotnych z prawem do zasiłku. W 2017 roku w regionie nastąpił spadek ogólnej liczby osób bezrobotnych ogółem do poziomu **46 570**.

Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia

W województwie świętokrzyskim niezmiennie od lat najczęstszym powodem udzielania pomocy społecznej jest bezrobocie.

Wykres 28. Liczba rodzin i liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia w latach 2014-2017.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

W 2017 roku liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia spadła o **17,03%** w odniesieniu do roku poprzedniego. W 2017 roku odnotowano również spadek liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia o **11,73%**.

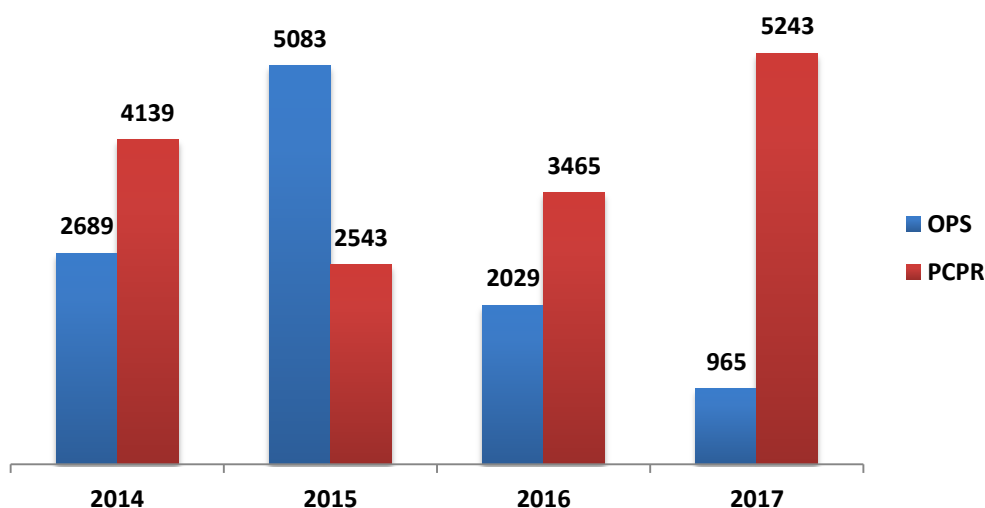
Liczba projektów skierowanych do osób w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy

Osoby znajdujące się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy uznaje się osoby wskazane w definicji zawartej w art. 49 Ustawy o *promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy*.

Do tej grupy zaliczamy osoby bezrobotne:

- do 25 roku życia,
- długotrwale,
- powyżej 50 roku życia,
- bez kwalifikacji zawodowych,
- bez doświadczenia zawodowego,
- samotnie wychowujący co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia,
- niepełnosprawni.

Ważnymi działaniami podejmowanymi przez PCPR i OPS były inicjatywy na rzecz aktywizacji zawodowej, społecznej, edukacyjnej oraz zdrowotnej osób bezrobotnych.

Wykres 30. Liczba osób biorących udział w projektach skierowanych do osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy w regionie świętokrzyskim w latach 2014-2017.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie badania ankietowego.

Z analizy danych na przestrzeni lat 2014-2017 najczęściej projektów skierowanych do osób w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy odnotowano w 2015 roku w ośrodkach pomocy społecznej z ogólną liczbą **5083**. Na poziomie samorządów powiatowych realizowane były projekty mające na celu aktywizację zawodową, społeczną, edukacyjną oraz zdrowotną osób bezrobotnych, gdzie najczęściej osób objętych wsparciem w ramach projektów zostało w 2017 roku, tj.: **5243** osób.

Indywidualny program zatrudnienia socjalnego (CIS)

Głównym celem działania Centrum Integracji Społecznej jest aktywizacja zawodowa i społeczna osób, które znalazły się w trudnej sytuacji na rynku pracy. Do CIS-u mogą zostać przyjęte osoby skierowane przez właściwy dla miejsca zamieszkania ośrodek pomocy społecznej lub urząd pracy, który stwierdza, czy osoby spełniają kryteria wykluczenia społecznego. Podopiecznymi CIS-u mogą być osoby:

- bezdomne, które realizują indywidualny program wychodzenia z bezdomności,
- uzależnione od alkoholu po zakończeniu leczenia odwykowego,
- uzależnione od narkotyków po zakończeniu terapii w zakładzie opieki zdrowotnej,
- chore psychicznie (w rozumieniu przepisów o ochronie zdrowia psychicznego),
- niepełnosprawne (w rozumieniu przepisów o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych),
- długotrwale bezrobotne (w rozumieniu przepisów ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy),
- byli więźniowie, którzy mają trudności w integracji ze środowiskiem,
- uchodźcy, realizujący indywidualny program integracji.

Okres uczestnictwa w zajęciach w Centrum może trwać do 11 miesięcy. Czas dziennego pobytu uczestnika w Centrum nie może być krótszy niż 6 godzin. W okresie uczestnictwa w zajęciach w Centrum, przysługuje świadczenie integracyjne w wysokości zasiłku dla bezrobotnych. Pomiędzy uczestnikiem zajęć a CIS-em nie ma stosunku pracy w rozumieniu przepisów prawa pracy, a więc świadczenie integracyjne nie jest wynagrodzeniem z tytułu umowy o pracę. Udział ma charakter umowy, którą jest program zatrudnienia socjalnego opracowywany dla każdego uczestnika indywidualnie. Uczestnicy CIS-u nadal figurują w ewidencji urzędów pracy jako osoby poszukujące pracy. Po zakończeniu uczestnictwa w zajęciach w Centrum, a w uzasadnionych przypadkach także przed jego zakończeniem, urząd pracy może skierować uczestnika do pracy u pracodawcy lub w CIS. Zakończenie realizacji programu następuje w dniu, w którym uczestnik objęty

programem podjął zatrudnienie na zasadach przewidzianych w przepisach prawa pracy, podjął działalność gospodarczą lub upłynął okres uczestnictwa w zajęciach Centrum Integracji Społecznej.

Tabela 10. Udział w indywidualnym programie zatrudnienia socjalnego w woj. świętokrzyskim w latach 2014-2017.

	2014	2015	2016	2017
Indywidualny program zatrudnienia socjalnego (CIS)	482	360	507	544

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

Indywidualnym programem zatrudnienia socjalnego w 2017 roku objętych zostało **544** osoby, co stanowi wzrost o **7,30%** w odniesieniu do roku poprzedniego. Na podstawie danych z lat 2014 - 2017 największe zainteresowanie indywidualnymi programami zatrudnienia socjalnego było w roku 2017 - **544** osoby, natomiast największy spadek odnotowano w 2015 roku do grupy osób **360**.

Klub Integracji Społecznej (KIS) to jednostka, której celem jest udzielenie pomocy osobom indywidualnym oraz ich rodzinom w powrocie do pełnienia ról społecznych oraz w podniesieniu kwalifikacji zawodowych. KIS działa na rzecz integrowania się osób o podobnych trudnościach i problemach życiowych, pomaga samoorganizować się ludziom w grupy, podejmować wspólne inicjatywy i przedsięwzięcia w zakresie aktywizacji zawodowej, w tym zmierzające do tworzenia własnych miejsc pracy.

Do KIS-u mogą zostać przyjęte osoby, które spełniają kryteria wykluczenia społecznego, w szczególności:

- bezdomne, które realizują indywidualny program wychodzenia z bezdomności,
- uzależnione od alkoholu po zakończeniu leczenia odwykowego,
- uzależnione od narkotyków po zakończeniu terapii w zakładzie opieki zdrowotnej,
- chore psychicznie (w rozumieniu przepisów o ochronie zdrowia psychicznego),
- niepełnosprawne (w rozumieniu przepisów o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych),
- długotrwale bezrobotne (w rozumieniu przepisów ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy),
- byli więźniowie, którzy mają trudności w integracji ze środowiskiem,
- uchodźcy, realizujący indywidualny program integracji.

Głównym celem KIS jest minimalizowanie skutków bezrobocia, promowanie aktywności i przedsiębiorczości społecznej, przygotowanie do podjęcia zatrudnienia oraz pomoc w wychodzeniu z izolacji i osamotnienia.

Kluby Integracji Społecznej mogą organizować:

- działania mające na celu pomoc w znalezieniu pracy lub podjęcia działalności w formie spółdzielni socjalnej;
- prace społecznie użyteczne;
- roboty publiczne;
- poradnictwo prawne;
- działalność samopomocową w zakresie zatrudnienia, spraw mieszkaniowych i socjalnych;
- staże.

Okres uczestnictwa w KIS jest ustalany indywidualnie z każdym z uczestników. Warunkiem uczestnictwa w KIS jest realizacja kontraktu socjalnego, o którym mowa w przepisach o pomocy społecznej.

W 2017 roku liczba uczestników zajęć w KIS spadła o **20,40%** w stosunku do roku poprzedniego i wynosiła **2283** osoby. Na podstawie danych za lata 2014-2017 największe zainteresowanie programami uczestnictwa w KIS odnotowano w 2016 roku z liczbą **2868** osób.

Podmioty ekonomii społecznej

Ekonomia społeczna stanowi dla Samorządu Województwa istotną część polityki rozwojowej regionu. Jest jednym z instrumentów wykorzystywanych w regionalnych dokumentach strategicznych oraz programowych w obszarze rozwiązywania problemów społecznych, w szczególności w zakresie aktywizacji społeczno-zawodowej. Działania te w szczególności obejmują: inspirowanie i promowanie nowych metod działań w zakresie aktywizacji, integracji oraz reintegracji społecznej i zawodowej, wspieranie rozwoju partnerskiej współpracy pomiędzy samorządami lokalnymi a podmiotami świadczącymi usługi aktywizacji, integracji oraz reintegracji, zwiększeniu aktywności społecznej i zawodowej osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym.

W sferze ekonomii społecznej działają podmioty należące do czterech głównych grup:

- przedsiębiorstwa społeczne,
- podmioty reintegracyjne,
- podmioty działające w sferze pożytku publicznego,
- podmioty sfery gospodarczej.

Tabela 11. Dane dotyczące wielkości sektora ekonomii społecznej w woj. świętokrzyskim w latach 2014 – 2017.

Lp.	Kategoria podmiotu	2014	2015	2016	2017
1.	Spółdzielnie socjalne	37	45	49	28
2.	Spółdzielnie pracy	13	13	13	22
3.	Spółdzielnie inwalidów	2	2	2	3
4.	Spółki non profit	1	1	1	3
5.	Zakłady Aktywności Zawodowej	4	4	4	4
6.	Centra Integracji Społecznej	6	6	5	6
7.	Kluby Integracji Społecznej	13	13	11	11
8.	Warsztaty Terapii Zajęciowej	26	26	27	32

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

Najbardziej znanym typem podmiotów ekonomii społecznej, działających w kraju w ramach tzw. „nowej ekonomii społecznej” są **spółdzielnie socjalne**. Podmioty te działają na podstawie ustawy z 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych i umożliwiają prowadzenie działalności gospodarczej, w tym działalności na rzecz społecznej i zawodowej reintegracji ich członków. Głównym celem jest przywrócenie na rynek pracy (poprzez prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa) osób o niskim wskaźniku zatrudnienia oraz umożliwienie osobom bezrobotnym aktywizacji zawodowej.

Ważnym elementem polityki rynku pracy, a także często pierwszym etapem na drodze osób wykluczonych do zawodowej i społecznej aktywności są podmioty o charakterze reintegracyjnym: Centra Integracji Społecznej (CIS), Kluby Integracji Społecznej (KIS), Zakłady Aktywności Zawodowej (ZAZ) i Warsztaty Terapii Zajęciowej (WTZ). W regionie świętokrzyskim działają 53 takie podmioty: 6 CIS, 11 KIS, 32 WTZ i 4 ZAZ.

Klub pracy

Klub pracy jest miejscem, w którym osoby bezrobotne i poszukujące pracy mogą uzyskać wsparcie i informacje pomagające w znalezieniu zatrudnienia. Pomoc w aktywnym poszukiwaniu pracy polega na przygotowaniu osób bezrobotnych i poszukujących pracy do lepszego radzenia sobie w procesie podejmowania zatrudnienia.

W 2017 roku z analizy danych ankietowych wynika, że w regionie funkcjonuje 4 kluby pracy zlokalizowane w: Kazimierzy Wielkiej, m. Kielce, Ostrowcu Świętokrzyskim oraz Stąporkowie. W porównaniu do 2016 roku liczba klubów pracy uległa podwojeniu

2.4. PRZECIWDZIAŁANIE EKSKLUZJI SPOŁECZNEJ

OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI - CEL OPERACYJNY IV

Zgodnie z Ustawą z dnia 27 sierpnia 1997 r. *o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* za **osoby z niepełnosprawnością** uznaje się „osoby dotknięte trwałą lub okresową niezdolnością do pełnienia ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy”. Osoby z niepełnosprawnościami napotykać na liczne przeszkody związane z samodzielnym funkcjonowaniem, problemy życia codziennego, które przybierają postać różnego rodzaju barier: architektonicznych, psychicznych, materialnych, prawnych, świadomościowych.

Polityka społeczna wobec osób z niepełnosprawnościami to głównie działania różnych podmiotów publicznych oraz organizacji pozarządowych, mających na celu tworzenie ogólnych warunków nauki, pracy, bytu i funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami we wszystkich dziedzinach życia gospodarczego i społecznego, umożliwiających pełną integrację społeczną w środowisku zamieszkania, środowisku pracy oraz społeczeństwie jako całości. Dużą rolę do spełnienia mają w tym zakresie organizacje pozarządowe, które realizują zadania związane z pomocą osobom niepełnosprawnym i ich rodzinom. Ustawodawstwo socjalne nakładana politykę społeczną zadania integracji osób z niepełnosprawnościami.

Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności

Sytuacja osób niepełnosprawnych jest szczegółowo monitorowana w ramach realizacji „Wojewódzkiego Programu Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych i Przeciwdziałania ich Wykluczeniu Społecznemu oraz Pomocy w Realizacji Zadań na Rzecz Zatrudniania Osób Niepełnosprawnych na lata 2014-2020”. Celem strategicznym programu jest wyrównanie szans osób niepełnosprawnych, zamieszkujących regiony słabo rozwinięte gospodarczo i społecznie w dostępie do rehabilitacji zawodowej i społecznej. Celem operacyjnym programu jest poprawa wyposażenia obiektów służących rehabilitacji osób niepełnosprawnych w sprzęt rehabilitacyjny.

Na podstawie danych CAS przygotowano zestawienie liczby rodzin oraz liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności (tabela 12).

Tabela 12. Liczba rodzin i liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności w latach 2014-2017 w woj. świętokrzyskim.

	2014 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.
Liczba rodzin	22 017	20 434	19 502	18 576
Liczba osób w rodzinach	46 626	43 610	39 336	38 270

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

Na przestrzeni lat 2014-2017 obserwujemy systematyczny spadek liczby rodzin i liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności w regionie świętokrzyskim.

W 2017 roku odnotowano spadek liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności o **4,75%** oraz o **2,71%** liczby osób w rodzinach w odniesieniu do roku 2016.

Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu długotrwałej i ciężkiej choroby

Jednym z najczęściej występującym problemem społecznym w województwie świętokrzyskim poza bezrobociem oraz ubóstwem jest długotrwała i ciężka choroba.

Tabela 13. Liczba rodzin i liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu długotrwałej i ciężkiej choroby w latach 2014-2017 w woj. świętokrzyskim.

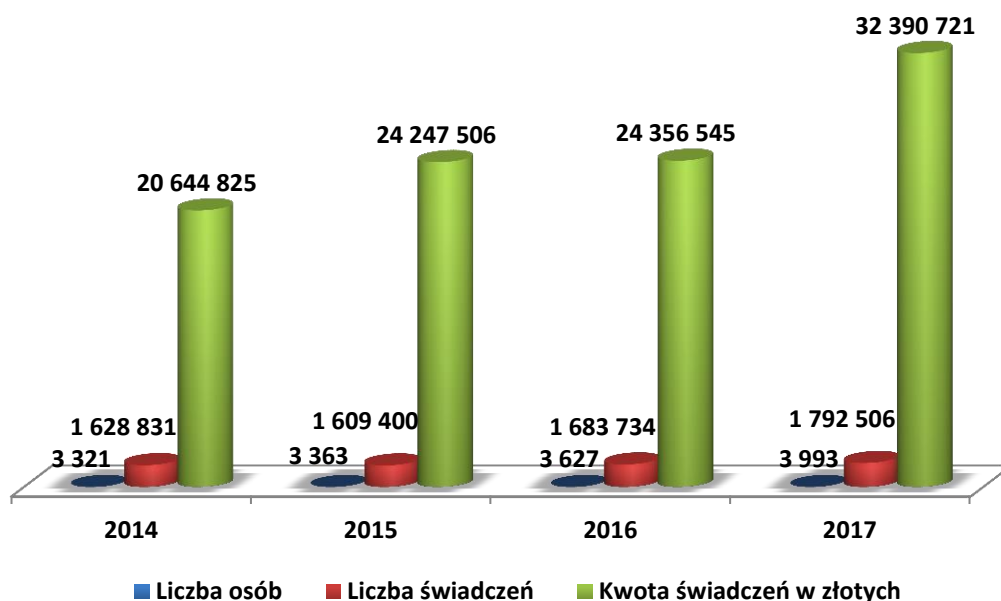
	2014 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.
Liczba rodzin	23 132	22 775	22 472	22 349
Liczba osób w rodzinach	51 699	50 524	47 482	46 844

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

Analiza danych na przestrzeni lat 2014-2017 pokazuje iż najwięcej przypadków długotrwałej i ciężkiej choroby odnotowano w roku 2014 zarówno co do liczby rodzin oraz liczby osób w rodzinach. W 2017 roku odnotowano spadek liczby rodzin o **0,74%** oraz spadek o **1,86%** liczby osób w rodzinach w odniesieniu do 2016 roku.

Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych

Usługi opiekuńcze realizowane są w ramach zadań własnych gminy. Wykres 31 przedstawia liczbę osób korzystających z usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych.

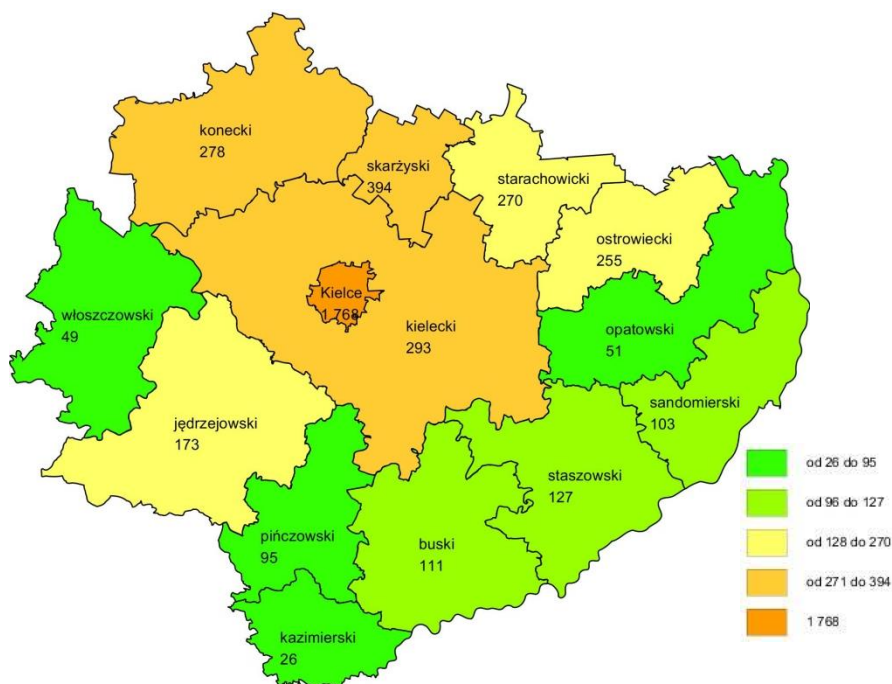

Wykres 31. Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych w latach 2014-2017 w woj. świętokrzyskim.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS

W 2017 roku z usług opiekuńczych ogółem skorzystało **3 993** osób, o **10,1%** więcej niż w 2016 roku. Liczba świadczeń usług opiekuńczych w 2017 roku wyniosła **1 792 506**, w stosunku do 2016 roku odnotowano wzrost na poziomie o **6,5%** ogółu liczby świadczeń. Wysokość wolumenu kwoty świadczeń ogółem w 2017 roku wyniosła **32 390 721 zł**, w odniesieniu do 2016 roku odnotowano wzrost o ponad **8 mln zł**

Mapa 20. Liczba osób, które korzystają ze świadczeń opiekuńczych ogółem w 2017 roku wg powiatów woj. świętokrzyskiego.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS

Mapa 20 prezentuje liczbę osób korzystających z usług opiekuńczych w 2017 roku zagregowaną do poziomu powiatów. Najwięcej tego typu osób odnotowano w m. Kielce (1 768), najmniej w powiecie kazimierskim (26), włoszczowskim (49), opatowskim (51) i pińczowskim (95).

Rehabilitacja społeczna i zawodowa osób z niepełnosprawnościami

Osoby z niepełnosprawnościami niezależnie od praw i ulg o charakterze powszechnym, korzystają także ze szczególnych przywilejów w różnych aspektach życia zapewniającym równe szanse w życiu zawodowym i społecznym. Wyartykułowana w Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych zasada niedyskryminacji oraz prawo do samodzielnego i aktywnego życia osób, których sprawność fizyczna lub psychiczna utrudnia lub uniemożliwia naukę, pracę oraz pełnienie ról społecznych, ma nie tylko aspekt społeczny, ale przede wszystkim ma niwelować rzeczywiste bariery, jakie w codziennym życiu napotykają osoby z niepełnosprawnościami.

Jedną z wielu form aktywizacji osób z niepełnosprawnościami są Zakłady Aktywności Zawodowej. Podmioty te tworzone są w celu zatrudniania osób niepełnosprawnych z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności i określonych w ustawie grup osób z orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, a także przygotowania ich do życia w otwartym środowisku oraz pomocy w realizacji pełnego, niezależnego,

samodzielnego i aktywnego życia na miarę ich indywidualnych możliwości. Rolą Zakładów Aktywności Zawodowej jest wypełnienie luki istniejącej w systemie rehabilitacji osób z niepełnosprawnościami pomiędzy warsztatem terapii zajęciowej a otwartym lub chronionym rynkiem pracy.

Na koniec 2017 r. w świętokrzyskich ZAZ-ach zatrudnionych było łącznie 190 osób. Na aktywizację zawodową osób z niepełnosprawnościami w regionie w 2016 r. Samorząd Województwa przeznaczył łączną kwotę **4.475174,08 zł.**, tym ze środków:

- PFRON - 3.765.549 zł,
- Samorządu Województwa - 709.625,08zł.

Lata funkcjonowania ZAZ-ów wskazują na duże korzyści płynące ze współpracy różnych instytucji i organizacji na poziomie lokalnym. Podstawą jest diagnoza lokalnych potrzeb w obszarze wsparcia osób z niepełnosprawnościami. Uczestnicy ZAZ-ów otrzymują indywidualne wsparcie, uwzględniające możliwości wynikające z danego schorzenia. Działania obejmują również pomoc w adaptacji w środowisku pracy.

Ogólna kwota dofinansowania ze źródła PFRON i środków własnych powiatów skierowanej na rehabilitację społeczną i zawodową osób z niepełnosprawnościami w regionie w 2017 roku kwota dofinansowania wzrosła o **24,1%** w odniesieniu do 2016 roku (tabela 14).

Tabela 14. Rehabilitacja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych w latach 2014-2017.

	2014 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.
Ogólna kwota dofinansowania: PFRON, środki własne powiatów	25 872 046 zł	28 662 457 zł	27 784 048 zł	34 480 433 zł

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

Pomoc na likwidację barier architektonicznych i w komunikowaniu się

W zakresie pomocy na likwidację barier architektonicznych i w komunikowaniu się można dokonywać zakupu różnego rodzaju sprzętu, mającego na celu poprawę lub likwidację barier w komunikowaniu się oraz barier architektonicznych. Dofinansowaniu podlegają osoby fizyczne (w tym małoletnie), które spełniają następujące warunki:

- posiadają orzeczenie o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności (bądź równoważne z nim), zaś w przypadku dzieci i młodzieży w wieku do lat 16 orzeczenie o niepełnosprawności;
- mają potrzeby w tym zakresie, wynikające z niepełnosprawności, potwierdzonej aktualnym zaświadczeniem lekarskim;

- rodzaj niepełnosprawności, potwierdzony (jeżeli nie jest określony w orzeczeniu) aktualnym, ważnym 3 miesiące od daty wystawienia zaświadczeniem lekarskim, wymaga likwidacji barier architektonicznych;
- posiadają zgodę właściciela lokalu lub budynku mieszkalnego jeśli taka zgoda jest potrzebna;
- posiadają stałe zameldowanie w lokalu, w którym ma nastąpić likwidacja barier architektonicznych.

Tabela 15. Pomoc na likwidację barier architektonicznych i w komunikowaniu się w regionie świętokrzyskim w latach 2014-2017.

	2014 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.
Liczba osób, które otrzymały dofinansowanie	548	521	553	503
Wartość dofinansowania	1 433 347 zł	1 778 446 zł	1 634 257 zł	1 586 250 zł

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

W 2017 roku odnotowano spadek liczby osób, które otrzymały dofinansowanie o **9,0%**. Wartość dofinansowania udzielonego na likwidację barier architektonicznych i w komunikowaniu się w 2017 roku była niższa o **2,9%** i wynosiła **1 586 250 zł**.

Turnusy rehabilitacyjne

Turnus rehabilitacyjny to zorganizowana forma aktywnej integracji połączonej z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, m.in. przez nawiązywanie i rozwijanie kontaktów społecznych, realizację i rozwijanie zainteresowań, a także przez udział w innych zajęciach przewidzianych programem turnusu.

Tabela 16. Turnusy rehabilitacyjne w latach 2014-2017 w regionie świętokrzyskim.

	2014 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.
Liczba osób, które uzyskały pomoc	2 601	1 829	2 039	2 341
Wartość dofinansowania (zł)	2 462 239	1 904 008	2 065 476	2 344 198

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

W 2017 roku nastąpił wzrost liczby osób, które uzyskały pomoc w zakresie dofinansowania do turnusów rehabilitacyjnych o **14,8%** w odniesieniu do 2016 roku. W 2017 roku odnotowano **13,5%** wzrost wartości dofinansowania do turnusów rehabilitacyjnych w stosunku do roku 2016.

Przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny

Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny dotyczy osób, które złożyły wnioski i uzyskały w danym roku pozytywną decyzję o dofinansowaniu w przypadku:

- 100% udziału własnego osoby z niepełnosprawnościami w limicie ceny ustalonym, na podstawie odrębnych przepisów, jeżeli taki udział jest wymagany;
- 150% sumy kwoty limitu wyznaczonego przez NFZ oraz wymaganego udziału własnego osoby z niepełnosprawnościami w zakupie przedmiotów i środków, jeżeli cena jest wyższa niż ustalony limit.

Średni miesięczny dochód wnioskodawcy nie może przekroczyć:

- 50% przeciętnego wynagrodzenia członka rodziny wspólnego gospodarstwa domowego;
- 65% przeciętnego wynagrodzenia w przypadku osób samotnych.

Tabela 17. Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny w latach 2014-2017.

	2014 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.
Liczba osób, które uzyskały pomoc	5 365	5 398	5 517	5 610
Wartość dofinansowania (zł)	4 392 682	5 063 187	4 803 127	4 617 563

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie CAS.

W 2017 roku liczba osób, które uzyskały pomoc na zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny wyniosła **5 610**, w stosunku do 2016 roku wzrosła o **1,7%**. W roku 2017 odnotowano spadek wartości dofinansowania o **3,9%** w odniesieniu do 2016 roku.

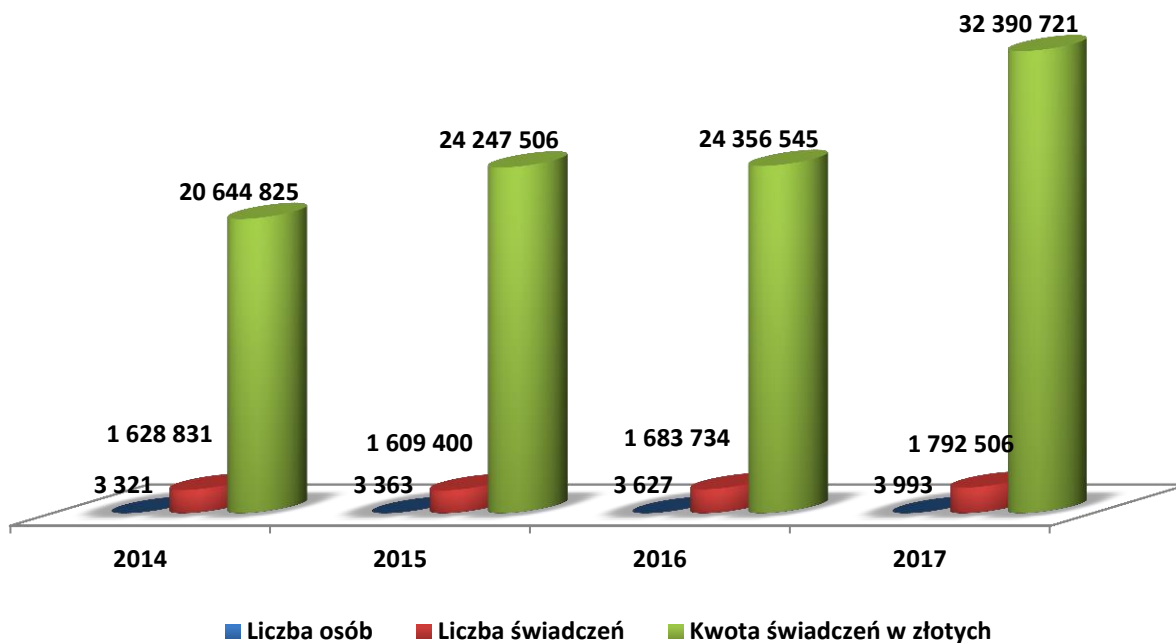
Usługi specjalistyczne dla osób z zaburzeniami psychicznymi

Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego określa, iż ośrodki pomocy społecznej w porozumieniu z poradniami zdrowia psychicznego, czy innymi specjalistycznymi placówkami terapeutycznymi organizują oparcie społeczne dla osób, które z powodów choroby psychicznej lub upośledzenia umysłowego mają poważne trudności w życiu codziennym, zwłaszcza w relacjach z otoczeniem, w zakresie edukacji, zatrudnienia oraz w sprawach bytowych.

Zasady przyznawania i odpłatności usług specjalistycznych dla osób z zaburzeniami psychicznymi określa rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi są szczególnym rodzajem usług, gdzie pomoc udzielana jest określonej grupie osób, w miejscu ich zamieszkania w ramach zadań zleconych gminie.

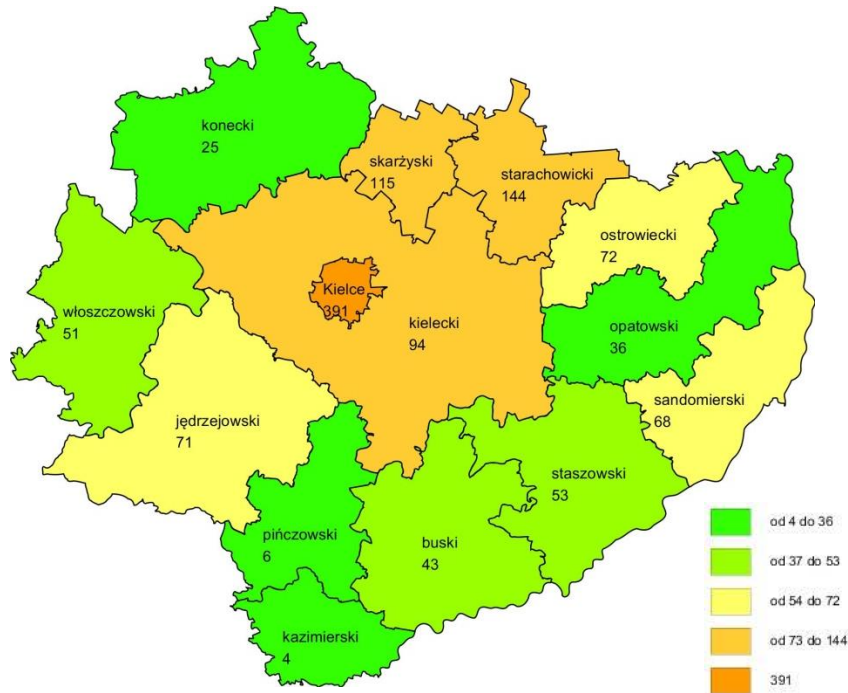

Wykres 32. Specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi w latach 2014-2017.

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

W 2017 roku odnotowano wzrost liczby osób korzystających ze specjalistycznych usług o **16,5%**, jak również wzrost liczby świadczeń o **1,5%** w odniesieniu do roku 2016. Odnotowano również wzrost kwoty świadczeń o **14,6%** przeznaczonych na realizację tego typu usług.

Mapa 21. Liczba osób z zaburzeniami psychicznymi, objętych specjalistycznymi usługami w 2017 roku wg powiatów regionu świętokrzyskiego.

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

Mapa 21 prezentuje liczbę osób z zaburzeniami psychicznymi, objętych specjalistycznymi usługami w 2017 roku wg powiatów regionu świętokrzyskiego. Największą liczbę ww. usług odnotowano w m. Kielce (**391**).

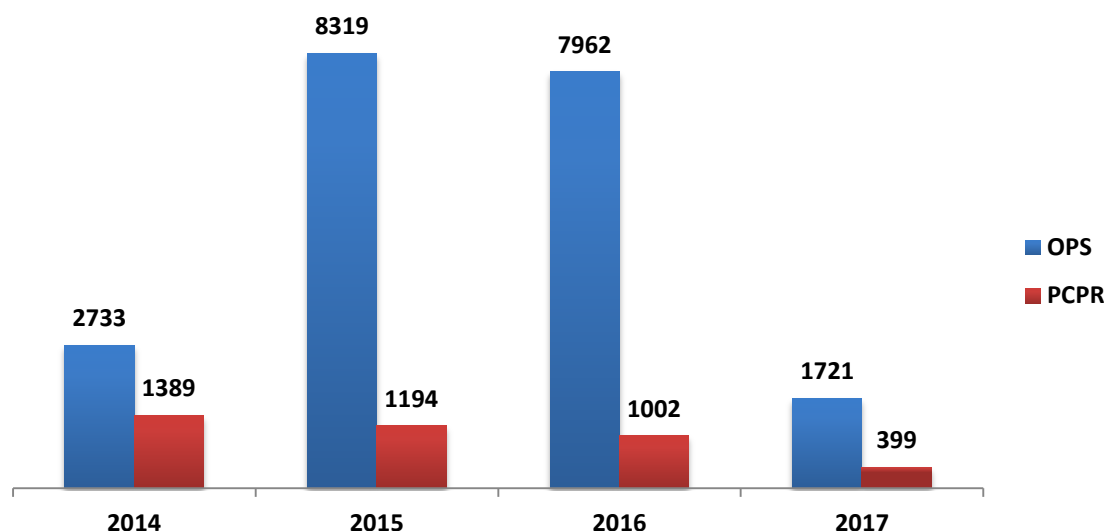
Projekty skierowane do osób z niepełnosprawnościami

W 2017 roku w projektach skierowanych do osób z niepełnosprawnościami wzięło udział ogółem: **2 120** osób, co stanowi spadek o **76,35%** osób w porównaniu do 2016 roku.

Na terenie regionu świętokrzyskiego **7** powiatów: (buski, jędrzejowski, kielecki, opatowski, ostrowiecki, staszowski oraz włoszczowski) realizowało projekty skierowane do osób z niepełnosprawnościami, w których pomocą objęto **399** osób, spadek o **60,18 %** w odniesieniu do roku 2016.

Na szczeblu samorządów gminnych tylko **23** gminy (Busko-Zdrój, Kazimierza Wielka, Opatowiec, Bieliny, Daleszyce, Górno, m. Kielce, Masłów, Morawica, Zagnańsk, Stąporków, Sadowie, Kunów, Ostrowiec Świętokrzyski, Bodzechów, Sandomierz, Klimontów, Obrazów, Zawichost, Skarżysko-Kamienna, Starachowice, Połaniec oraz Włoszczowa) realizowało projekty skierowane do osób z niepełnosprawnościami, gdzie z projektów skorzystało **1 721** osób, spadek o **78,38 %** w odniesieniu do roku poprzedniego.

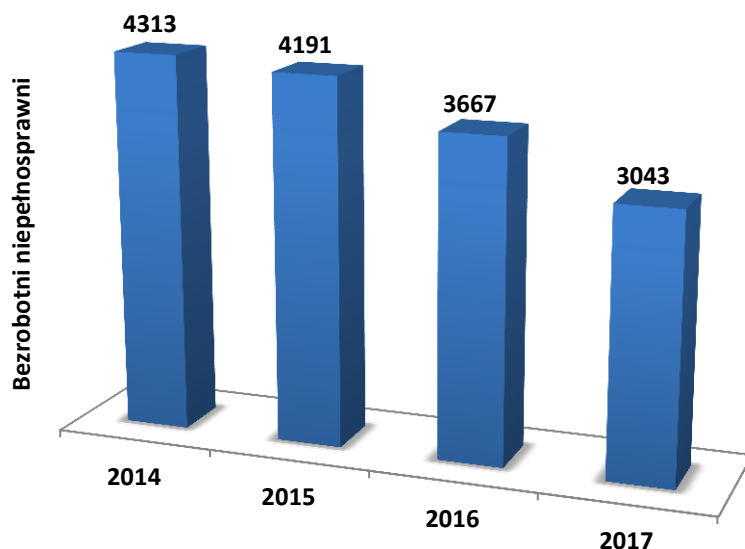
Wykres 33. Liczba osób niepełnosprawnych objętych projektami w latach 2014-2017 w woj. świętokrzyskim.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie badania ankietowego.

Projekty w szczególności dotyczyły organizowania: kursów zawodowych, terapii psychologicznych, turnusów rehabilitacyjnych, treningów, kompetencji społecznych i życiowych, warsztatów doskonalących umiejętności psychologicznych, konsultacji, usług opiekuńczych i specjalistycznych, hipoterapii, pomocy finansowej i rzeczowej oraz aktywizacji osób niepełnosprawnych. Prowadzona jest praca socjalna mająca na celu uświadomienie osobom skutków niepełnosprawności, trudności osób niepełnosprawnych w codziennym funkcjonowaniu, a w szczególności osób z zaburzeniami i chorobami psychicznymi. W razie potrzeby umieszczanie w Domach Pomocy Społecznej. Wszystkie działania prowadzone są w kierunku zmniejszenia wykluczenia społecznego osób niepełnosprawnych.

Wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami

Jedną z najważniejszych kwestii w zakresie wyrównywania szans niepełnosprawnych mieszkańców regionu świętokrzyskiego jest poprawa warunków ich życia poprzez aktywizację zawodową. Sukcesywnie od 2014 roku obserwujemy spadek liczby bezrobotnych osób z niepełnosprawnościami. Na koniec grudnia 2017 roku w rejestrach pozostawało **3 043 bezrobotnych niepełnosprawnych**, tj. **6,53%** ogółu bezrobotnych. W porównaniu do grudnia 2016 roku omawiana grupa bezrobotnych zmniejszyła się o **624** osoby (tj. o **17%**) co przedstawia wykres 34.

Wykres 34. Liczba osób bezrobotnych niepełnosprawnych w latach 2014-2017 w regionie.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie danych WUP.

Samorząd województwa podejmuje szereg działań mających na celu poprawę sytuacji na regionalnym rynku pracy w zakresie zatrudniania osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym w szczególności osób z niepełnosprawnościami. Działania te skupiają się głównie wokół wykorzystywania możliwości jakie daje ekonomia społeczna. Instrumenty wykorzystywane w tym zakresie to m.in. wymogi stosowania klauzul społecznych oraz aspektów społecznych przy ustalaniu kryteriów dodatkowych w zamówieniach publicznych, w szczególności w projektach realizowanych ze środków EFS. Samorząd województwa jako koordynator ekonomii społecznej na poziomie regionalnym poprzez liczne działania wspiera podmioty ekonomii społecznej oraz wypracowuje rozwiązania mające na celu systemowe wsparcie obszaru ekonomii społecznej.

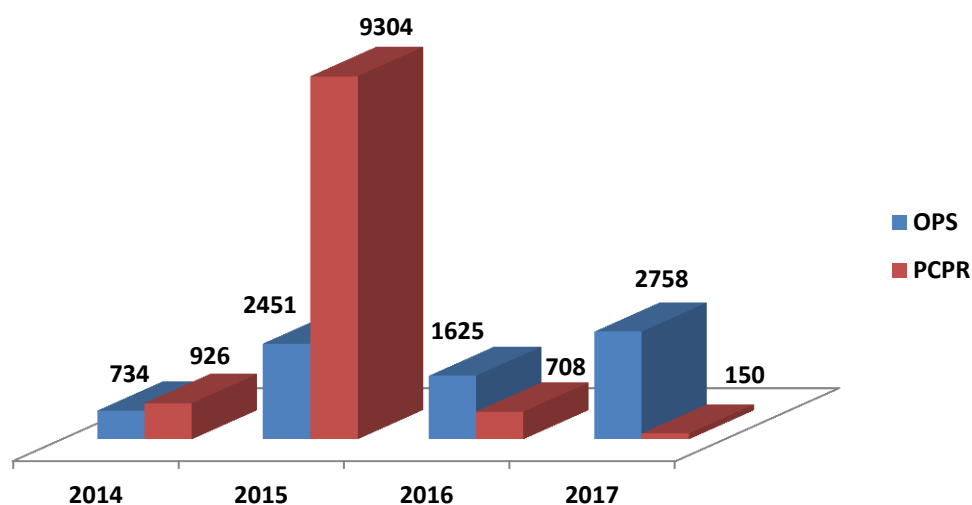
Programy integracyjne dla dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Głównymi działaniami jakie podjęły ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie w celu integracji dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi były:

- zajęcia dydaktyczno-wychowawcze,
- zajęcia wyrównawcze, pozalekcyjne,
- indywidualne nauczanie, w miejscu zamieszkania spotkania z logopedami, fizjoterapeutami, opiekunkami środowiskowymi, asystentem osoby niepełnosprawnej, psychologiem, lekarzem psychiatrą,

- warsztaty terapeutyczne integrujące dzieci i młodzież niepełnosprawną,
- diagnoza dzieci z FASD.

Wykres 35. Liczba uczestników programów integracyjnych dla dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w latach 2014-2017.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie badania ankietowego.

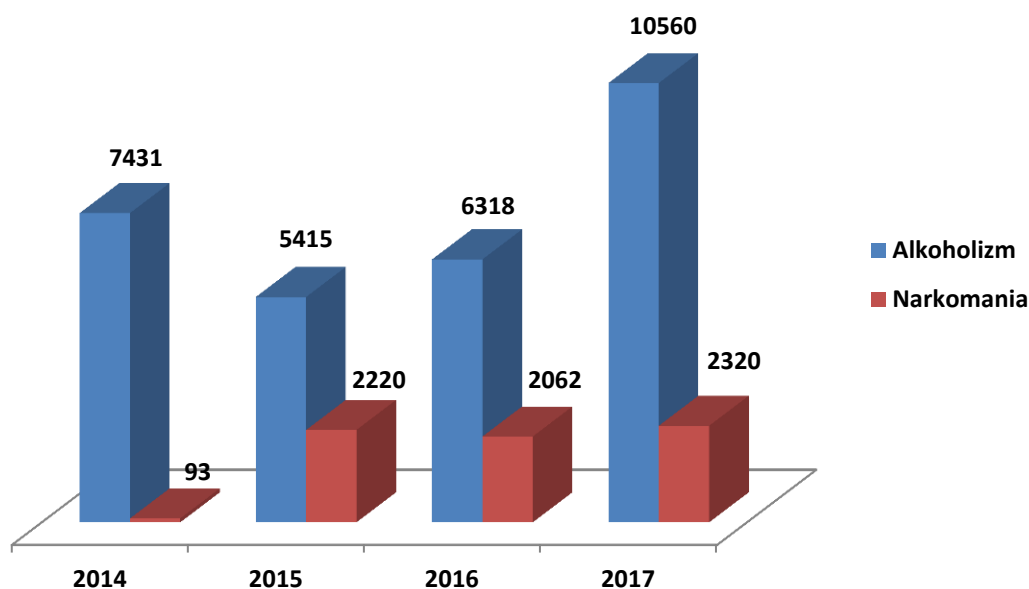
Największą liczbę uczestników programów integracyjnych dla dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi odnotowano w 2015 roku.

W 2017 roku uczestniczyły w programach integracyjnych dla dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi **3 powiaty (jędrzejowski, kielecki, opatowski)** z ogólną liczbą osób – **150** (z powiatów: kieleckiego oraz opatowskiego nie uzyskano danych w przedmiotowym zakresie) natomiast na szczeblu samorządu gminnego - **2758** osób w **17** gminach.

2.5. PROFILAKTYKA I ZMNIEJSZANIE SKUTKÓW UZALEŻNIEŃ - CEL OPERACYJNY V

Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu uzależnień

W regionie świętokrzyskim pracownicy jednostek pomocy i integracji społecznej najczęściej spotykają się z osobami uzależnionymi od alkoholu. Jednakże należy również monitorować oraz podejmować działania profilaktyczne, interwencyjne i terapeutyczne dotyczące innych rodzajów uzależnień takich jak uzależnienia od: narkotyków/dopalaczy, leków, hazardu oraz gier komputerowych.

Wykres 36. Liczba osób uczestniczących w programach dla osób uzależnionych w regionie świętokrzyskim w latach 2014-2017.

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

W 2017 roku odnotowano wzrost liczby osób korzystających z pomocy społecznej z powodu problemu uzależnienia od alkoholu o **67,14%** w stosunku do 2016 roku, gdzie liczba osób wyniosła **10 560**. W ostatnich latach odnotowano nieznaczny wzrost liczby osób uzależnionych z powodu narkomanii, największy w 2017 roku z liczbą **2 320** osób.

Tabela18. Programy realizowane przez OPS/PCPR skierowane do osób uzależnionych w 2017 r.

Rodzaj uzależnienia	2017
PCPR	
Alkohol	5 998
Narkotyki	320
Hazard	0
Inne	3 716
Razem	10 034
OPS	
Alkohol	4 562
Narkotyki	2 000
Hazard	37
Inne	403
Razem	9 002

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie badania ankietowego.

Na szczeblu samorządów powiatowych w 2017 roku liczba osób uczestnicząca w programach skierowanych do osób uzależnionych wyniosła **10 034**, z których najwięcej osób uczestniczyło w programach skierowanych do osób uzależnionych od alkoholu - **5 998** osób.

Liczba osób uczestnicząca w programach skierowanych do osób uzależnionych w 2017 roku w samorządach gminnych wyniosła **9 002**, z których również najwięcej uczestniczyło w programach dla osób uzależnionych od alkoholu - **4 562** osób.

Podmioty oferujące pomoc i wsparcie osobom uzależnionym i ich rodzinom (konkretne liczby ile jest poszczególnych podmiotów).

Ankietowani wskazali iż, podmiotami, punktami, organizacjami oraz komisjami oferującymi pomoc i wsparcie osobom uzależnionym i ich rodzinom funkcjonującymi na terenie regionu świętokrzyskiego są:

- Zespoły Interwencji Kryzysowej,
- Gminne Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
- Zespoły Interdyscyplinarne,
- Ośrodki Trzeźwości,
- Poradnie Zdrowia Psychicznego,
- Punkty Konsultacyjno-Informacyjne,
- Poradnie Leczenia Uzależnień,
- Ośrodki Leczenia Uzależnień od Środków Psychoaktywnych,
- Ośrodki Rehabilitacyjne dla Osób Uzależnionych od Substancji Psychoaktywnych,
- Grupy Samopomocowe AA, Al.-Anon,
- Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne,

- Grupy Wsparcia,
- Kluby Abstynenta,
- Świetlice socjoterapeutyczne.

Na terenie **19 gmin nie funkcjonują** placówki ani organizacje prowadzące działalność profilaktyczną na rzecz środowisk dotkniętych lub zagrożonych marginalizacją wynikającą z uzależnień (z trzech gmin nie uzyskano przedmiotowej informacji). We wszystkich powiatach funkcjonują placówki prowadzące działalność profilaktyczną dla osób uzależnionych.

Projekty na rzecz osób uzależnionych i zagrożonych uzależnieniem oraz liczba uczestników

Na terenie województwa świętokrzyskiego w latach 2014-2017 najczęściej osób uczestniczyło w programach skierowanych do osób uzależnionych od alkoholu i narkotyków.

Tabela 19. Liczba osób biorących udział w projektach skierowanych do osób uzależnionych w latach 2014-2017 w województwie świętokrzyskim.

	2014	2015	2016	2017
PCPR				
Alkohol	2135	1520	1 772	5 998
Narkotyki	1481	865	218	320
Hazard	653	651	Brak danych	0
OPS				
Alkohol	5243	3895	4 546	4 562
Narkotyki	1744	1355	1 744	2 000
Hazard	658	641	54	37

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie badania ankietowego.

W 2016 roku w programach skierowanych do osób uzależnionych od alkoholu zarówno w samorządach gminnych jak i powiatowych odnotowano tendencję wzrostową (o **67,14%**) w odniesieniu do roku poprzedniego.

Projekty profilaktyczne dot. HIV/AIDS oraz liczba osób objętych projektem

Z danych Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego - Państwowego Zakładu Higieny w 2017 roku zarejestrowano w Polsce **1526** osób zakażonych na HIV, **120** - AIDS.

Tabela 20. Liczba przypadków zgłoszonych HIV/AIDS w 2017 roku wg województw.

	Województwo	HIV	AIDS	Zgony chorych na AIDS
	Polska	1526	120	24
1	Dolnośląskie	147	14	4
2	Kujawsko-Pomorskie	26	1	1
3	Lubelskie	21	-	-
4	Lubuskie	32	2	1
5	Łódzkie	63	12	4
6	Małopolskie	162	6	-
7	Mazowieckie	330	6	-
8	Opolskie	18	1	-
9	Podkarpackie	29	1	-
10	Podlaskie	30	11	2
11	Pomorskie	67	6	-
12	Śląskie	182	20	5
13	Świętokrzyskie	10	2	-
14	Warmińsko-Mazurskie	28	10	1
15	Wielkopolskie	206	20	4
16	Zachodniopomorskie	72	8	2
	Brak danych	103	-	-

Źródło: Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny.

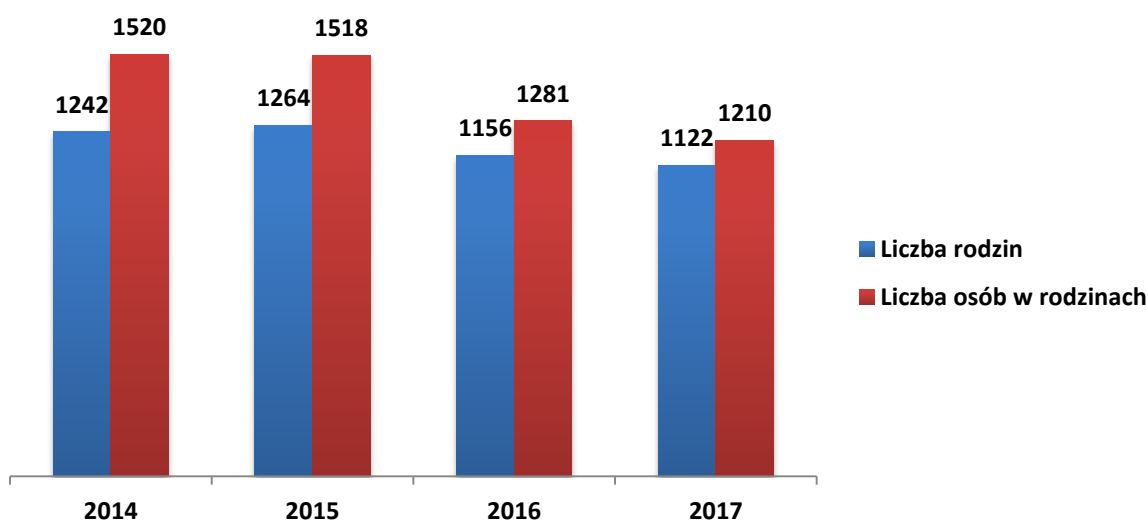
Z uzyskanych danych z NIZP-PZH wynika, iż świętokrzyskie jest województwem, w którym odnotowano najmniej przypadków zachorowań na HIV (**10**). Zachorowań na AIDS odnotowano **2** przypadki. Zgonów z w/w powodów nie odnotowano.

W 2016 roku według danych uzyskanych z badania ankietowego w **3** powiatach (**sandomierskim, starachowickim oraz staszowskim**) przeprowadzono działania mające na celu profilaktykę HIV/AIDS; oddziaływaniem objęto **4 517** osób. Tego rodzaju działania profilaktyczne prowadziło **6 gmin: Chęciny, Chmielnik, Końskie, Ożarów, Skarżysko-Kamienna oraz Połaniec**, gdzie wsparciem objęto **1 041** osób.

2.6. PRZECIWDZIAŁANIE WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU OSÓB BEZDOMNYCH - CEL OPERACYJNY VI

Zgodnie z definicją za osobę bezdomną uważa się „osobę niezamieszkujejącą w lokalu mieszkalnym w rozumieniu przepisów o najmie lokali mieszkalnych i dodatkach mieszkaniowych i nigdzie niezameldowaną na pobyt stały w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności i dowodach osobistych”.

Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezdomności

Wykres 37. Liczba rodzin bezdomnych oraz liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej w latach 2014-2017 w woj. świętokrzyskim.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie OZPS.

Skala zjawiska bezdomności jest bardzo trudna do oszacowania, ponieważ takie rejestry nie są prowadzone. Osoby bezdomne często przemieszczają się zmieniając miejsce pobytu. Najczęściej największe skupiska osób bezdomnych skoncentrowane są w aglomeracjach miejskich.

Liczba rodzin bezdomnych w 2017 roku wyniosła **1 122 (spadek o 2,94%)** oraz liczba osób w rodzinach spadła do **1 210 osób (5,54%)** w odniesieniu do roku poprzedniego.

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności

Osoba bezdomna może zostać objęta indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności, opracowanym przez pracownika socjalnego ośrodka pomocy społecznej właściwego ze względu na miejsce pobytu osoby bezdomnej, przy udziale osoby zainteresowanej. Program zapewnia wsparcie w procesie wychodzenia z bezdomności, a jego

realizacja przez daną osobę jest warunkiem korzystania przez nią ze świadczenia jakim jest opłacanie przez ops ubezpieczenia zdrowotnego.

Tabela 21. Liczba osób objętych indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności w latach 2014-2017.

	2014 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.
Indywidualny program wychodzenia z bezdomności	31	15	22	9

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie OZPS.

W 2017 roku **9** osób korzystało z indywidualnych programów wychodzenia z bezdomności. Odnotowano spadek liczby osób objętych tego typu wsparciem o **59,09%** w stosunku do 2016 roku.

W 2017 roku programy skierowane na rzecz osób bezdomnych realizowano w **7** gminach: Busko-Zdrój, m. Kielce, Stąporków, Ostrowiec Świętokrzyski, Sandomierz, Skarżysko - Kamienna oraz Starachowice (**203** uczestników). Główne działania jakie gminy realizowały na rzecz osób bezdomnych to:

- realizacja Gminnych Programów Wychodzenia z Bezdomności, w tym: zabezpieczenie niezbędnych potrzeb bezdomnych (odzież, żywność); działania profilaktyczne (ulotki informacyjne o placówkach zapewniających schronienie); działania integracyjne, aktywizujące (spotkania bezdomnych) z psychologiem, radcą prawnym, instruktorem terapii uzależnień,
- Program aktywizacji społeczno-zawodowej dla osób bezdomnych przebywających w noclegowni,
- Program adaptacji i realizacji konstruktywnych celów życiowych dla osób uzależnionych i zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- organizacja szkoleń,
- praca socjalna, mieszkalnictwo i pomoc doraźna,
- grupa wsparcia dla osób bezdomnych i zagrożonych bezdomnością.

Tabela 22. Liczba osób uczestniczących w programach skierowanych na rzecz osób bezdomnych w latach 2014-2017 w woj. świętokrzyskim.

Gmina	2014	2015	2016	2017
Busko-Zdrój	16	0	35	17
Daleszyce	b/d	b/d	b/d	30
m. Kielce	0	0	81	b/d
Stąporków	80	50	90	0
Ostrowiec Świętokrzyski	107	30	115	108
Sandomierz	51	30	40	40
Skarżysko-Kamienna	0	0	11	8
Wilczyce	5	0	0	0
Starachowice	8	56	75	b/d
Razem	222	166	447	203

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie badania ankietowego.

Dane OPS-ów wskazują, iż w 2017 roku obserwujemy prawie dwukrotny spadek liczby osób bezdomnych objętych w programach im dedykowanych. W skali całego województwa tylko **7** gmin realizowało programy na rzecz osób bezdomnych. Ogółem w projektach wzięło udział **203** osoby - spadek o **38%**. Największą liczbę osób objętych tego typu wsparciem odnotowano na terenie gmin: Ostrowiec Świętokrzyski- 108, Sandomierz- 40 oraz Daleszyce- 30.

2.7. PRZECIWDZIAŁANIE WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU OSÓB STARSZYCH - CEL OPERACYJNY VII

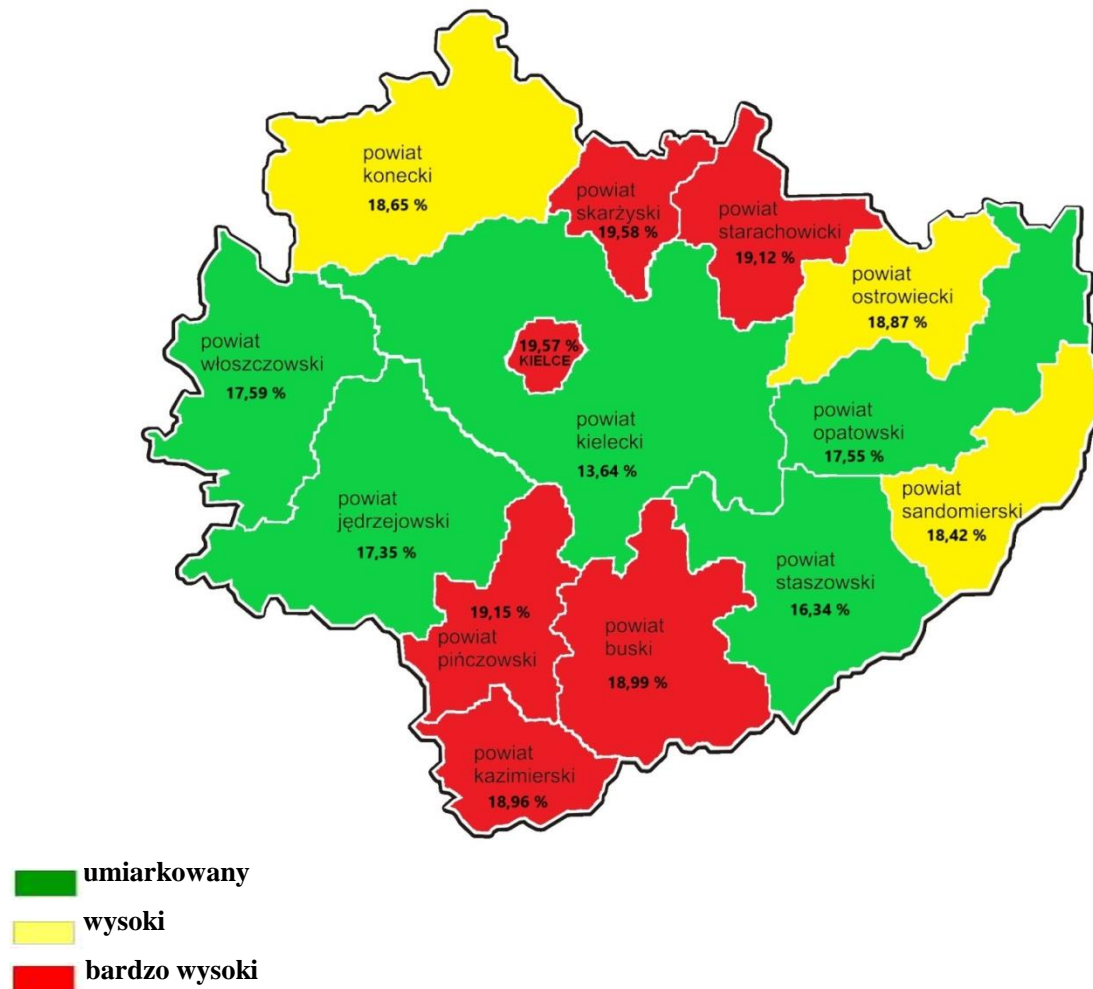
Obecnie, społeczeństwo polskie charakteryzuje się dynamicznymi zmianami w strukturze demograficznej ludności. Ze względu na dwa współwystępujące zjawiska: niski wskaźnik dzietności oraz wydłużającą się długość życia, rośnie udział osób starszych (60+) w populacji. Należy przyjąć obecny i przyszły stan demograficzny kraju, jako nieunikniony oraz potraktować go jako wyzwanie, będące jednocześnie szansą do wykorzystania w rozwoju polityki społecznej, w tym polityki senioralnej państwa.

Z uwagi na trwający proces starzenia się społeczeństwa wciąż niewystarczająca jest liczba instytucji zapewniających całodobową opiekę osobom starszym, a także wsparcie usług świadczonych w lokalnej społeczności, w tym dziennych domów pobytu, klubów seniora i mieszkań chronionych. Dla osób starszych i niepełnosprawnych alternatywną formą opieki są

również mieszkania wspierane. Dane dotyczące starości demograficznej ludności województwa świętokrzyskiego w poszczególnych powiatach mierzonej udziałem ludności w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności prezentuje mapa 22.

Mapa 22. Seniorzy 65+ w województwie świętokrzyskim na podstawie danych GUS

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie danych GUS.

Liczba osób w wieku 65+ wyniosła **222 883**, co stanowi **17,79%** ogółu mieszkańców województwa i jest to więcej o 7 062 osoby w porównaniu do roku poprzedniego. Na potrzeby analizy przyjęto trzy poziomy procentowego udziału seniorów w populacji: stopień **umiarkowany** nie przekracza średniej województwa, **wysoki** nie przekracza 18,87%, natomiast **bardzo wysoki** to udział osób starszych przekraczający 18,87% ogółu populacji. W skali całego regionu obserwujemy systematyczny wzrost odsetka osób w wieku poprodukcyjnym w populacji. Sytuacja ta występuje we wszystkich powiatach naszego regionu.

Największy udział osób w wieku 65+ w stosunku do liczby mieszkańców odnotowano w powiatach: **starachowickim, buskim, skarżyskim, pińczowskim, kazimierskim oraz m. Kielce**. Najmniej osób starszych w ogólnej liczbie mieszkańców obserwujemy w powiecie: **kieleckim, staszowskim, opatowskim, jędrzejowskim oraz włoszczowskim**.

Zasoby infrastrukturalne dedykowane seniorom

W 2017 roku w regionie funkcjonowało **204** placówek działających na rzecz osób starszych, co stanowi **wzrost o 22** placówki w porównaniu do roku 2016. W tabeli 24 przedstawiono dane ilościowe dotyczące zasobów infrastrukturalnych w latach 2016-2017 działających na rzecz osób starszych na terenie województwa świętokrzyskiego:

Tabela 23. Liczba placówek działających na rzecz osób starszych na terenie regionu świętokrzyskiego wg. stanu na 31.12.2017 r.

Jednostka	Ilość	
	2016	2017
Dom Pomocy Społecznej	11	11
Rodzinny Dom Pomocy	10	10
Dzienny Dom Pomocy	4	4
Środowiskowy Dom Samopomocy	26	26
Zakład Opiekuńczo-Lecznicy	14	17
Mieszkania chronione	16	17
Wypożyczalnia sprzętu rehabilitacyjnego	12	22
Klub Seniora	55	54
Uniwersytet Trzeciego Wieku	14	21
Dzienny Dom Seniora	5	8
Poradnia geriatryczna	4	3
Inne	8	11
RAZEM	182	204

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

Analiza zasobów infrastruktury dedykowanej osobom starszym oraz potrzeb w tym zakresie w regionie wskazuje, iż największe zapotrzebowanie zgłaszane jest w zakresie podmiotów takich jak: kluby seniora, poradnie geriatryczne, mieszkania chronione oraz domy pomocy społecznej. Istotnym instrumentem wpływającym na rozwój tego typu infrastruktury mogą być środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020.

Działania podejmowane przez samorządy gmin regionu świętokrzyskiego

Gminy w ramach wsparcia seniorów oferują następujące usługi: wizyty patronażowe, „Teleopieka”.

Tabela 24. Formy wsparcia osób starszych w woj. świętokrzyskim w 2017 roku.

Wyszczególnienie	Liczba gmin oferujących wsparcie	Liczba osób objętych wsparciem
Wizyty patronażowe	31	8427
Teleopieka	2	15

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie badania ankietowego.

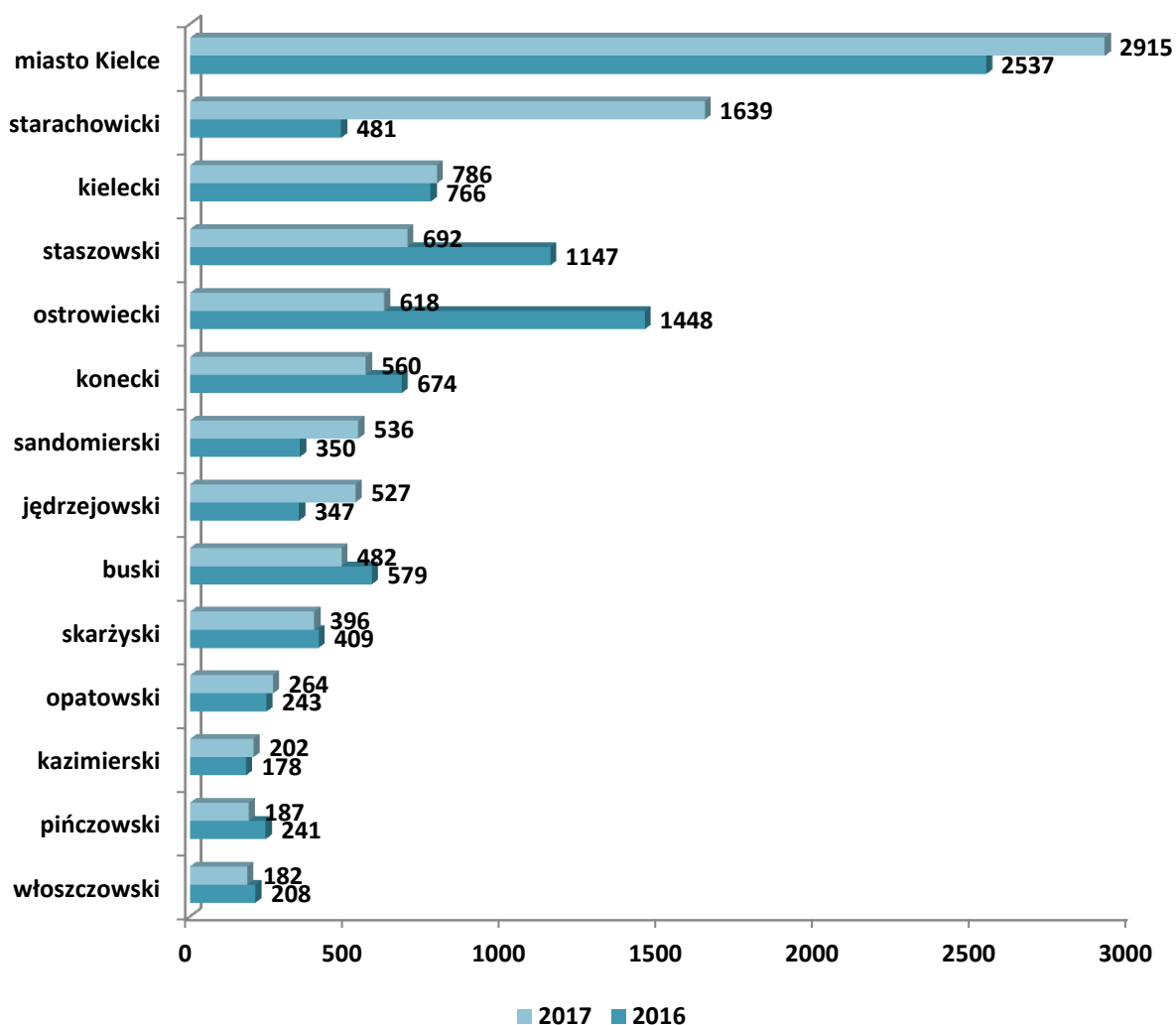
Tabela 24 prezentuje dane dotyczące wsparcia osób starszych; gdzie najczęściej korzystano z wizyt patronażowych. W wizytach patronażowych udział zgłosiło **31** gmin, których pomocą objęto osoby starsze – liczba wizyt **8427**. Usługa „Teleopieki” jest odnotowana w 2 przypadkach obejmując wsparciem **15** osób.

Liczba osób po 65 r.ż. korzystających z pomocy i wsparcia Ośrodków Pomocy Społecznej w regionie świętokrzyskim

W województwie świętokrzyskim z pomocy i wsparcia ośrodków pomocy społecznej w 2017 roku skorzystało **9 986** osób po 65 r.ż. (wykres 38).

Najwięcej korzystających z pomocy i wsparcia ośrodków pomocy społecznej odnotowano w m. Kielce - 2915 osób, powiecie starachowickim - 1639 osób oraz powiecie kieleckim - 786 osób, najmniej w powiecie włoszczowskim - 182 osoby. Spośród gmin, które udzieliły największego wsparcia znalazły się: m. Kielce- 2915 osób, Starachowice - 1365 osób, Ostrowiec Świętokrzyski - 419 osób. Warto zwrócić uwagę na fakt, iż w powiecie starachowickim liczba osób korzystających z pomocy i wsparcia ops w stosunku do ubiegłego roku wzrosła o 1158 osób - największy wzrost ze wszystkich powiatów, natomiast w powiecie ostrowieckim spadła o 830 osób – największy spadek ze wszystkich powiatów. Dane dotyczące liczby osób objętych wsparciem OPS zagregowane do poziomu powiatu zawarte zostały na wykresie 38.

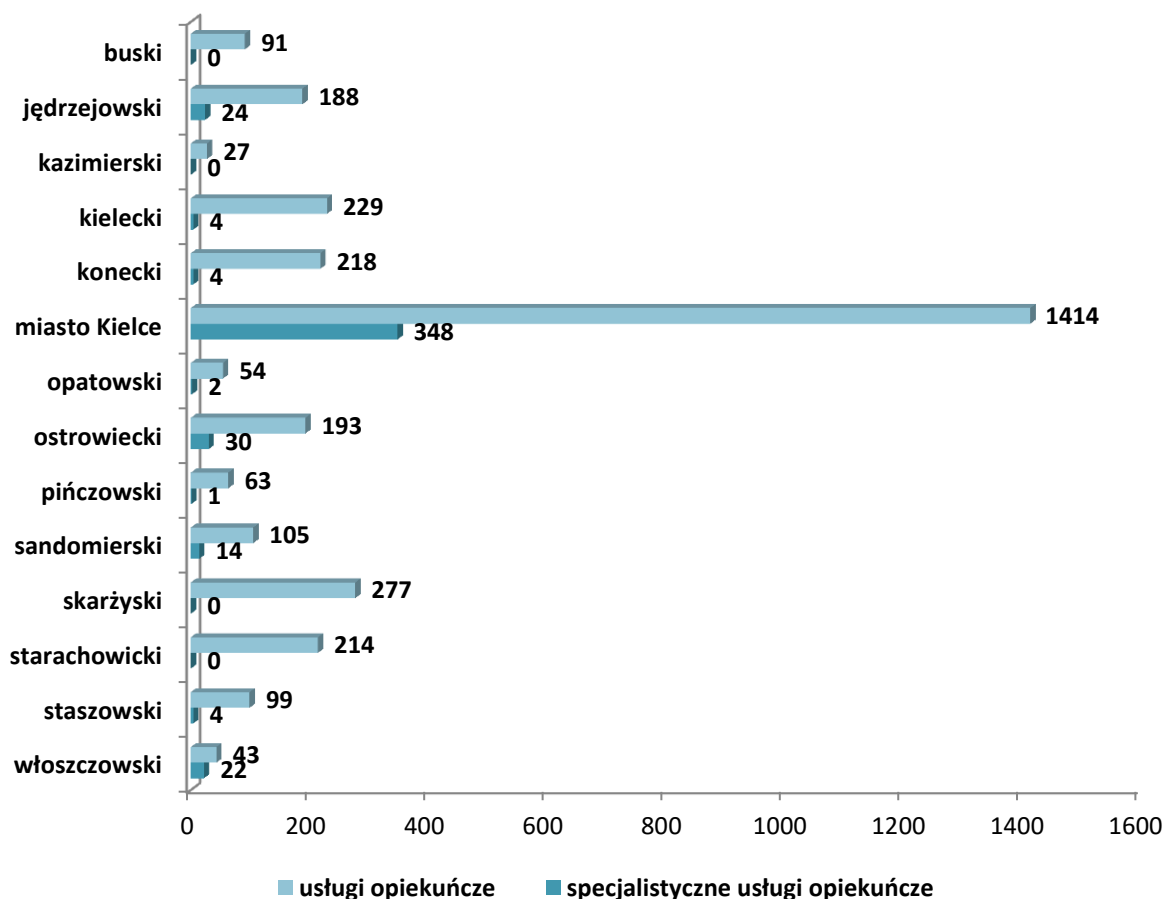
Wykres 38. Osoby starsze korzystające z pomocy i wsparcia OPS w latach 2016 - 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie badania ankietowego.

W roku 2017 z usług opiekuńczych skorzystało **3215 osób** po 65 roku życia, natomiast ze specjalistycznych usług opiekuńczych- **459 osób** po 65 roku życia (wykres 39). Najwięcej osób po 65 roku życia korzystało z usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych w m. Kielce, odpowiednio: 1414 i 348, co stanowi odpowiednio 43,98% i 75,82% korzystających ogółem. Z usług specjalistycznych nie korzystały osoby starsze z terenu 3 powiatów: kazimierskiego, skarżyskiego oraz starachowickiego.

Wykres 39 . Osoby starsze korzystające z usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych w 2017 r. w woj. świętokrzyskim.

Opracowanie własne ROPS na podstawie badania ankietowego.

Aktywne formy spędzania wolnego czasu, zdrowego trybu życia oraz kampanie edukacyjne mające na celu przeciwdziałanie marginalizacji osób starszych

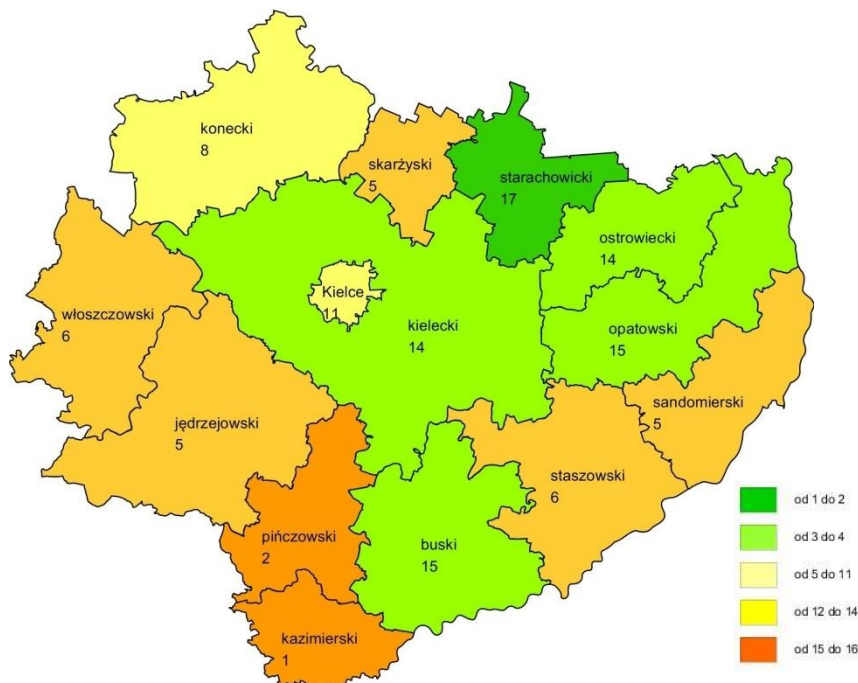
W 2017 roku **43 gminy** województwa świętokrzyskiego podjęły działania mające na celu promowanie form aktywnego spędzania czasu wolnego i zdrowego trybu życia. Według ankietowanych w 2017 roku miało miejsce **1289** takich działań, najczęściej w gminach: Daleszyce - 700, m. Kielce - 196, Sandomierz - 133 działań. Stwierdzono, iż w badanym okresie **9 gmin** zorganizowało kampanie edukacyjne mające na celu przeciwdziałanie marginalizacji osób starszych.

Liczba opracowanych gminnych i powiatowych programów na rzecz seniorów

Na poziomie samorządów gminnych programy na rzecz seniorów odnotowano w Ostrowcu Świętokrzyskim, Skarżysku – Kamiennej oraz w Sędziszowie. Wymienione wyżej miasta jako jedyne realizują programy na rzecz osób starszych realizowane na terenie

województwa świętokrzyskiego do 2017 roku. Należy wspomnieć, iż żaden z powiatów nie posiada opracowanego programu na rzecz osób starszych.

Mapa 23. Liczba klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów ogółem wg powiatów regionu świętokrzyskiego w 2017 roku.

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

W 2017 roku łączna liczba świetlic i klubów uznawanych jako kluby seniora, działających na terenie gminy, zajmujących się rozwojem życia kulturalnego, oświatowego, towarzyskiego i rekreacyjnego osób starszych wyniosła **124** placówek i jest to **o 25,3% więcej** w porównaniu do roku 2016 gdzie liczbę tego typu placówek odnotowano **99**.

Liczba rad seniorskich funkcjonujących na poziomie samorządów gminnych i powiatowych

Do ustawy o samorządzie gminnym wprowadzona została w 2013 roku nowelizacja ustawy pozwalająca na powoływanie **gminnych rad seniorów**. Mają one gwarantować włączanie osób starszych w życie społeczne. W regionie w 2017 funkcjonowało **11 Rad Seniora** w gminach: Busko-Zdrój, Jędrzejów, Sędziszów, Bieliny, Strawczyn, Miedziana Góra, Końskie, Radoszyce, Pińczów, Sandomierz, Starachowice. W porównaniu do poprzedniego okresu sprawozdawczego, w roku badania powstały 2 takie rady: w Sędziszowie i w Radoszycach.

2.8. AKTYWNA INTEGRACJA SPOŁECZNA OSÓB OPUSZCZAJĄCYCH ZAKŁADY KARNE - CEL OPERACYJNY VIII

Osoby opuszczające zakłady karne są szczególnie narażone na wykluczenie społeczne, wynikające z trudności w powrocie do życia w społeczeństwie, od którego podczas odbywania kary pozbawienia wolności były odizolowane. Osoby te, często naznaczone piętnem stygmatyzacji, cechuje niski poziom umiejętności społecznych i brak kapitału społecznego. Sposób życia i niekiedy wieloletni pobyt w jednostce penitencjarnej stały się podstawą wykluczenia tych osób z funkcjonowania w społeczeństwie.

Grupę byłych więźniów stanowią osoby, które na mocy postanowienia sądu zostały skazane bądź ukarane, a ich kara dobiegła końca, lub zostały zwolnione warunkowo, czego efektem jest opuszczenie zakładu karnego.

Po opuszczeniu jednostki penitencjarnej byli więźniowie stają przed trudnym zadaniem readaptacji do życia w społeczeństwie, która utrudniona jest poprzez szereg ograniczeń i stereotypowe postrzeganie tej grupy społecznej. Osoby te zmuszone są do nauki nowych ról społecznych, utraconych na skutek długotrwałej izolacji, opuszczenie przez najbliższych, brakiem akceptacji oraz obawą lokalnych środowisk przed powrotem tych osób do życia przestępczego. Sytuacja ta dodatkowo generuje trudności doświadczane w sferze zawodowej - brak pracy, wykluczenie społeczne i negatywne postrzeganie przez środowisko lokalne.

Wsparcie osób opuszczających zakłady karne realizowane w ramach systemu pomocy społecznej winno polegać na współpracy pracowników socjalnych z przedstawicielami służby więziennej, kuratorami sądowymi m.in. poprzez wzajemną wymianę informacji, o osobach zwalnianych i ich rodzinach, potrzebach socjalnych itp.

Liczba działań na rzecz byłych więźniów podjętych w partnerstwie następujących służb i organizacji: służba więzienna, kuratorska służba sądowa, pomoc społeczna, publiczne służby zatrudnienia, organizacje pozarządowe

Nie odnotowano działań realizowanych na rzecz osób opuszczających zakłady karne przez pcp-r-y w partnerstwie z innymi podmiotami.

Analiza danych wskazuje, iż są tylko prowadzone działania na szczeblu samorządów gminnych w partnerstwie przez OPS-y z innymi podmiotami na rzecz wsparcia osób opuszczających zakłady karne. Najwięcej takich działań podjęto z: Kuratorską Służbą Sądową

(20 wskazań), Służbą Więzienną (11 wskazań) oraz Publicznymi Służbami Zatrudnienia (9 wskazań) co przedstawia tabela 25.

Tabela 25. Liczba podjętych partnerstw na rzecz byłych więźniów w 2017 roku w woj. świętokrzyskim.

	PCPR	OPS
Służba Więzienna	0	11
Kuratorska Służba Sądowa	0	20
Publiczne Służby Zatrudnienia	0	9
Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie	0	7
Organizacja Pozarządowa	0	5
RAZEM	0	52

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie badania ankietowego.

W 2017 roku odnotowano **52** działania na rzecz byłych więźniów podjętych w partnerstwie ze służbami i organizacjami w województwie świętokrzyskim zrealizowane przez ośrodki pomocy społecznej.

Wychodząc naprzeciw potrzebom kadr pomocy i integracji społecznej oraz wolontariuszom zaangażowanym w realizację działań na rzecz pomocy osobom opuszczającym zakłady karne i instytucje resocjalizujące nieletnich, zorganizowano i przeprowadzono warsztaty, których celem było m.in. wyposażenie kadry w dodatkowe narzędzia i techniki służące osiągnięciu lepszych rezultatów wychowawczych i sprzyjające rozwojowi prawidłowych postaw społecznych wśród nieletnich, jak również podniesienie kwalifikacji pracowników w zakresie aktywizacji osób opuszczających zakłady karne.

W 2017 roku programy skierowane na rzecz osób, które opuściły zakłady karne realizowało **4** gminy: m. Kielce, Nowa Słupia, Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice. Łącznie wsparciem objęto **133** osoby.

2.9. PODNOSZENIE POZIOMU AKTYWNOŚCI SPOŁECZNEJ I OBYWATELSKIEJ MIESZKAŃCÓW REGIONU, WZMACNIANIE „SIECI SPOŁECZNYCH” - CEL OPERACYJNY IX

Liczba osób zaangażowanych w wypracowanie wraz z władzami lokalnymi rozwiązań dotyczących życia publicznego

Coraz więcej mieszkańców angażuje się w życie publiczne. W tym celu wraz z władzami lokalnymi organizowane są spotkania na których wypracowywane są rozwiązania zwiększające ich komfort życia. Mieszkańcy województwa świętokrzyskiego brali czynny udział w spotkaniach dotyczących:

- opracowywania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2014-2020,
- konsultacji społecznych dotyczących aktualnych problemów społecznych, spraw mieszkańców,
- rozdysponowania funduszu sołeckiego,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi,
- tworzeniu Programu Rewitalizacji,
- planowania inwestycji,
- wspierania przedsiębiorczości, działań wychowawczych na rzecz dzieci i młodzieży, adaptacji budynków na świetlice,
- tworzenia budżetu obywatelskiego w ramach którego powstały różne inicjatywy na terenie regionu poprawiające funkcjonowanie i bezpieczeństwo,
- pomocy przy budowie świetlic wiejskich, organizacji festynów, imprez kulturalnych, pikników, dożynek itp.,
- pomocy w powstawaniu stowarzyszeń, wolontariatów oraz wspólnie z władzą lokalną podejmowanie działań poprawy życia publicznego mieszkańców.

Tabela 26. Liczba osób zaangażowanych w życie publiczne w latach 2014-2017 w woj. świętokrzyskim.

	2014	2015	2016	2017
PCPR	431	1 200	5 450	257
OPS	10 655	113 987	74 384	66 196
Razem	11 086	115 187	79 834	66 453

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie badania ankietowego.

Na przestrzeni lat 2014-2017 na szczeblu samorządów powiatowych odnotowano sukcesywny wzrost udziału liczby mieszkańców w wypracowaniu wraz władzami lokalnymi rozwiązań dotyczących życia publicznego. W 2016 roku odnotowano wzrost o **22%** w stosunku do 2015 roku, gdzie wzięło udział **5 450** mieszkańców. Natomiast w roku 2017 odnotowano spadek o **95,28%** gdzie wzięło udział **257** mieszkańców z 4 powiatów (brak danych liczbowych z dwóch powiatów: Jędrzejowskiego oraz Starachowickiego).

Największy udział zarówno na szczeblu samorządów powiatowych jak i gminnych odnotowano w 2015 roku z ogólną liczbą - **115187** mieszkańców województwa świętokrzyskiego.

3. WSPARCIE W RAMACH PROGRAMU RPOWŚ 2014-2020 W ZAKRESIE PRZECIWDZIAŁANIU WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU I WALKI Z UBUSTWEM

W 2017 roku **8 powiatów** województwa świętokrzyskiego podjęło działania mające na celu uzyskanie dofinansowania do projektów dotyczących przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu ze środków RPOWŚ na lata 2014-2020.

Na poziomie samorządów gminnych działania mające na celu uzyskanie dofinansowania do projektów dotyczących przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu ze środków RPOWŚ na lata 2014-2020 podjęło **23** gminy z czego **6** gmin nie uzyskało dofinansowania. Łączna kwota dotacji w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego wyniosła: **12 515 399,76** złotych.

Przedmiotowe wsparcie dotyczyło zakresu osi priorytetowej 9 tj:

- Włączenie społeczne i walka z ubóstwem;
- Aktywna integracja zwiększająca szanse na zatrudnienie Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020;
- Ułatwienie dostępu do wysokiej jakości usług społecznych i zdrowotnych;
- Rozwój wysokiej jakości usług społecznych.

Wnioski:

- Obserwowana jest niska aktywność jednostek pomocy i integracji społecznej w zakresie wdrażania instrumentów aktywnej integracji rekomendowanych w WPPWS takich jak: PAL,CAL,PAI.
- Na przestrzeni lat 2014-2017 nastąpił systematyczny spadek liczby osób korzystających z pomocy społecznej w tym także długotrwale korzystających.
- Najczęstsze powody korzystania z pomocy społecznej w regionie świętokrzyskim to: bezrobocie, ubóstwo, długotrwała i ciężka choroba, niepełnosprawność, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych.
- W 2017 wzrosła w stosunku do 2016 liczba osób objętych kontaktem socjalnym (pierwszy raz od 3 lat).
- Obserwuje się wzrost liczby gmin realizujących projekty współfinansowane ze środków EFS dotyczące obszaru włączenia społecznego i walki z ubóstwem.
- W 2017 roku odnotowano pomniejszenie zasobu mieszkań socjalnych w regionie oraz wzrost liczby osób oczekujących na mieszkanie socjalne.
- W 2017 roku w województwie świętokrzyskim funkcjonowało 38 mieszkań chronionych (o 3 mieszkania mniej w stosunku do 2016 roku).
- Wzrosła liczba pracowników socjalnych posiadających specjalizację 1-ego i 2-ego stopnia w zawodzie, wzrosła również liczba osób mających wykształcenie wyższe.
- Liczba pracowników socjalnych była niższa od normy przewidzianej przez ustawodawcę zarówno w odniesieniu do wskaźnika zatrudnienia 1 pracownika na 2000 mieszkańców – w przypadku 30 ośrodków pomocy społecznej, jak i wskaźnika zatrudnienia 1 pracownika na 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących – w przypadku 58 gmin. W przypadku obu wskaźników liczba gmin nie spełniających wymogów ustawowych nie uległa zmianie w stosunku do roku 2016 roku.
- W 2017 roku funkcjonowało **57** (publicznych i niepublicznych) żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych. Jest to o **8** placówek w odniesieniu do 2016 roku.
- Pomimo wzrostu liczby żłobków nadal obserwowany jest deficyt liczby miejsc w placówkach w stosunku do zapotrzebowania. W 2016 roku liczba dzieci, którym nie przyznano miejsca w placówce wyniosła 314 - spadek o 4,6% w porównaniu do 2016 roku (329).
- Liczba publicznych i niepublicznych przedszkoli wraz z liczbą oddziałów przyszkolnych przy szkołach podstawowych, punktów przedszkolnych i zespołów

wychowania przedszkolnego na terenie województwa świętokrzyskiego w 2017 roku wyniosła 766; w porównaniu do roku 2016 nastąpił wzrost liczby przedszkoli o 31 placówek.

- W świętokrzyskim na przestrzeni lat 2014-2017 odnotowano spadek we wszystkich trzech wskaźnikach zagrożenia ubóstwem. Odnotowano spadek w przypadku zasięgu ubóstwa mierzonego według granicy ubóstwa skrajnego (5,5%), relatywnej granicy ubóstwa (16,4%) oraz ustawowej granicy ubóstwa (12,9%).
- W 2017 roku odnotowano spadek zarówno liczby wypełnionych „Niebieskich Kart” jak i formularzy wszczynających procedurę przez funkcjonariuszy Policji w regionie świętokrzyskim. Liczba wypełnionych formularzy „Niebieskich Kart” ogółem w 2017 roku zmniejszyła się o 263, co stanowi spadek o 6,8% w stosunku do 2016 roku.
- Działanie w partnerstwie w obszarze przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu deklarowały zaledwie 4 powiaty: buski, jędrzejowski, kielecki oraz skarżyski, gdzie realizowane były wspólne działania w partnerstwie międzysektorowym. Na poziomie samorządów gminnych współpracę podjęło 8 gmin: Sędziszów, Łopuszno, m. Kielce, Daleszyce, Kunów, Skarżysko-Kamienna, Połaniec oraz Staszów gdzie zawarto partnerstwa z instytucjami rynku pracy, stowarzyszeniami, a także organizacjami pozarządowymi, podmiotami reintegracji społeczno-zawodowej oraz lokalnymi grupami działania.
- Tylko 4 powiaty wykazały aktywność w realizacji programów integrujących rodziny szczególnego ryzyka z ogólną liczbą osób 1835. Działania tego typu realizowane były w powiatach: koneckim (z największą liczbą osób) - 1225, opatowskim - 152 osoby, jędrzejowskim - 135 osób oraz buskim - 323 osób.
- 16 gmin realizowało programy integrujące rodziny szczególnego ryzyka. W okresie realizacji tego programu w 2017 roku wsparciem objęto 4268 osób. Najwięcej osób objęto w: Ostrowcu Świętokrzyskim - 2500, Końskich - 693, Ożarowie - 350, Smykowie - 200 oraz po 100 - Chęcinach i Górnice.
- Indywidualnym programem zatrudnienia socjalnego w 2017 roku objętych zostało 544 osoby, co stanowi wzrost o 7,30% w odniesieniu do roku poprzedniego
- W 2017 roku liczba uczestników zajęć w KIS spadła o 20,40% w stosunku do roku poprzedniego i wynosiła 2283 osoby.
- W 2017 roku z usług opiekuńczych ogółem skorzystało 3 993 osób, tj. o 10,1% więcej niż w 2016 roku. Liczba świadczeń usług opiekuńczych w 2017 roku wyniosła 1 792

506, w stosunku do 2016 roku odnotowano wzrost na poziomie o 6,5% ogółu liczby świadczeń.

- W 2017 roku nastąpił wzrost liczby osób, które uzyskały pomoc w zakresie dofinansowania do turnusów rehabilitacyjnych o 14,8% w odniesieniu do 2016 roku. W 2017 roku odnotowano 13,5% wzrost wartości dofinansowania do turnusów rehabilitacyjnych w stosunku do roku 2016.
- W 2017 roku odnotowano wzrost liczby osób korzystających ze specjalistycznych usług o 16,5%, jak również wzrost liczby świadczeń o 1,5% w odniesieniu do roku 2016. Odnotowano również wzrost kwoty świadczeń o 14,6% przeznaczonych na realizację tego typu usług.
- Na koniec grudnia 2017 roku w rejestrach pozostawało 3 043 bezrobotnych niepełnosprawnych, tj. 6,53% ogółu bezrobotnych. W porównaniu do grudnia 2016 roku omawiana grupa bezrobotnych zmniejszyła się o 624 osoby (tj. o 17%).
- W 2017 roku w programach integracyjnych dla dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi uczestniczyły **3 powiaty (jędrzejowski, kielecki, opatowski)** z ogólną liczbą osób – **150** (z powiatów: kieleckiego oraz opatowskiego nie uzyskano danych w przedmiotowym zakresie), natomiast na szczeblu samorządu gminnego - **2758** osób w **17** gminach.
- W 2017 roku 9 osób korzystało z indywidualnych programów wychodzenia z bezdomności. Odnotowano spadek liczby osób objętych tego typu wsparciem o 59,09% w stosunku do 2016 roku.
- Odnotowano spadek liczby osób objętych tego typu wsparciem o **59,09%** w stosunku do 2016 roku.
- W województwie świętokrzyskim z pomocy i wsparcia ośrodków pomocy społecznej w 2017 roku skorzystało **9 986** osób po 65 r.ż.

SPIS MAP:

- Mapa 1. Liczba osób, którym udzielono pomocy i wsparcia wg powiatów regionu świętokrzyskiego w 2017 roku.
- Mapa 2. Liczba osób, którym przyznano świadczenia wg powiatów regionu świętokrzyskiego w 2017 roku.
- Mapa 3. Liczba osób, które w 2017 otrzymały świadczenia pieniężne wg powiatów w regionie świętokrzyskim.

- Mapa 4. Liczba osób, którym przyznano świadczenie niepieniężne w 2017 roku wg powiatów regionu świętokrzyskiego.
- Mapa 5. Liczba osób objętych kontraktem socjalnym w 2017 roku wg powiatów regionu świętokrzyskiego.
- Mapa 6. Liczba osób objętych projektami w ramach konkursów ogłaszanych przez MRPiPS wg powiatów regionu w 2017 roku.
- Mapa 7. Liczba realizowanych projektów współfinansowanych z EFS w 2017 roku wg powiatów regionu świętokrzyskiego.
- Mapa 8. Liczba osób objętych projektami współfinansowanymi z EFS w 2017 r.
- Mapa 9. Mieszkania chronione w 2017 roku wg powiatów w regionie świętokrzyskim.
- Mapa 10. Liczby pracowników socjalnych zatrudnionych w jops wg powiatów regionu świętokrzyskiego w 2017 roku.
- Mapa 11. OPS, które w 2017 roku nie spełniają ustawowego wskaźnika I - 1 pracownik na 2000 mieszkańców.
- Mapa 12. Świętokrzyskie OPS, które w 2017 roku nie spełniały ustawowego wskaźnika II - 1 pracownik na 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących.
- Mapa 13. Żłobki i oddziały żłobkowe wg powiatów regionu świętokrzyskiego w 2017 roku.
- Mapa 14. Liczba przedszkoli wg powiatów regionu świętokrzyskiego w 2017 roku.
- Mapa 15. Liczba rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem w 2017 roku wg powiatów regionu świętokrzyskiego.
- Mapa 16. Liczba rodzin zastępczych niezawodowych w 2017 roku wg powiatów regionu świętokrzyskiego.
- Mapa 17. Liczba rodzin zastępczych zawodowych w 2017 roku wg powiatów woj. świętokrzyskiego.
- Mapa 18. Natężenie zjawiska przemocy w rodzinie w powiatach regionu świętokrzyskiego w 2017 r.
- Mapa 19. Liczba świetlic i klubów dla dzieci i młodzieży ogółem wg powiatów woj. świętokrzyskiego w 2017 r.
- Mapa 20. Liczba osób, które korzystają ze świadczeń opiekuńczych ogółem w 2017 roku wg powiatów regionu świętokrzyskiego.
- Mapa 21. Liczba osób z zaburzeniami psychicznymi, objętych specjalistycznymi usługami w 2017 roku wg powiatów regionu świętokrzyskiego.
- Mapa 22. Seniorzy 65+ w województwie świętokrzyskim na podstawie danych GUS.

Mapa 23. Liczba klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów ogółem wg powiatów regionu świętokrzyskiego w 2017 roku.

SPIS WYKRESÓW:

- Wykres 1. Liczba osób, którym udzielono pomocy i wsparcia w województwie świętokrzyskim na przestrzeni latach 2014 – 2017;
- Wykres 2. Osoby i rodziny, którym przyznano świadczenia na przestrzeni lat 2014-2017;
- Wykres 3. Struktura beneficjentów świadczeń pomocy społecznej w regionie świętokrzyskim według ekonomicznych grup wieku w 2017 roku;
- Wykres 4. Osoby i rodziny, którym przyznano świadczenia pieniężne na przestrzeni lat 2014-2017;
- Wykres 5. Osoby i rodziny, którym przyznano świadczenia niepieniężne na przestrzeni lat 2014 – 2017;
- Wykres 6. Świadczenia niepieniężne z zakresu pomocy społecznej w 2017 roku;
- Wykres 7. Powody udzielania pomocy i wsparcia w 2017 roku w województwie świętokrzyskim;
- Wykres 8. Liczba zawartych kontraktów socjalnych oraz osób objętych kontraktem socjalnym, w tym liczba osób objętych kontraktem w KIS na przestrzeni lat 2014-2017;
- Wykres 9. Wykaz ilości projektów MRPiPS realizowanych przez poszczególne jednostki samorządowe regionu świętokrzyskiego w 2017 roku.
- Wykres 10. Liczba osób korzystających z projektów finansowanych z EFS na przestrzeni lat 2015-2017 w regionie świętokrzyskim
- Wykres 11. Liczba mieszkań socjalnych w latach 2014-2017 w woj. świętokrzyskim
- Wykres 12. Liczba mieszkań komunalnych w zasobie gminy, liczba wniosków złożonych na mieszkanie komunalne w zasobie gminy na przestrzeni lat 2014-2017 w województwie świętokrzyskim;
- Wykres 13. Procentowy udział zatrudnienia pracowników w jednostkach pomocy i integracji społecznej regionu świętokrzyskiego w 2017 roku;
- Wykres 14. Wykształcenie pracowników socjalnych zatrudnionych w jops na terenie województwa świętokrzyskiego na przestrzeni lat 2014-2017;
- Wykres 15. Pracownicy zatrudniani w jednostkach pomocy społecznej regionu świętokrzyskiego w latach 2014-2017;

- Wykres 16. Wykształcenie pozostałej grupy pracowników zatrudnionych w jops na terenie regionu świętokrzyskiego w latach 2014-2017;
- Wykres 17. Formy podnoszenia kwalifikacji dla kadr instytucji pomocy i integracji społecznej przez OPS i PCPR w 2017 roku;
- Wykres 18. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem ekonomicznym w latach 2014-2017 w województwie świętokrzyskim;
- Wykres 19. Liczba rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem w regionie świętokrzyskim w latach 2014-2017;
- Wykres 20. Liczba rodzin zastępczych niezawodowych w regionie świętokrzyskim w latach 2014-2017;
- Wykres 21. Liczba rodzin zastępczych zawodowych w województwie świętokrzyskim w latach 2014-2017;
- Wykres 22. Osoby dotknięte przemocą w województwie świętokrzyskim na przestrzeni lat 2014-2016;
- Wykres 23. Liczba osób biorących udział w działaniach podnoszących kompetencje wychowawcze organizowane przez OPS/PCPR w woj. świętokrzyskim w latach 2014-2017;
- Wykres 24. Liczba świetlic i klubów dla dzieci i młodzieży: przyszkolnych i pozaszkolnych na przestrzeni lat 2014-2017 na terenie woj. świętokrzyskiego;
- Wykres 25. Stopa bezrobocia województwa świętokrzyskiego w 2017 roku;
- Wykres 26. Liczba osób bezrobotnych w województwie świętokrzyskim w latach 2013-2017;
- Wykres 27. Liczba rodzin i liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia w latach 2014-2017;
- Wykres 28. Liczba osób biorących udział w projektach skierowanych do osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy w regionie świętokrzyskim w latach 2014-2017;
- Wykres 29. Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych w latach 2014-2017 w woj. Świętokrzyskim;
- Wykres 30. Specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi na przestrzeni lat 2014-2017;
- Wykres 31. Liczba osób niepełnosprawnych objętych projektami w latach 2014-2017;
- Wykres 32. Liczba osób bezrobotnych niepełnosprawnych w latach 2014-2017 w regionie;
- Wykres 33. Liczba uczestników programów integracyjnych dla dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w latach 2014-2017

- Wykres 34. Liczba osób uczestniczących w programach dla osób uzależnionych w regionie w latach 2014-2017
- Wykres 35. Liczba rodzin bezdomnych oraz liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej w latach 2014-2017 w woj. świętokrzyskim
- Wykres 36. Osoby starsze korzystające z pomocy i wsparcia OPS w latach 2016 - 2017 r.
- Wykres 37. Osoby starsze korzystające z usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych w 2017 r. w woj. świętokrzyskim.

SPIS TABEL:

- Tabela 1. Powody przyznawania pomocy społecznej na przestrzeni lat 2014-2017.
- Tabela 2. Liczba osób objętych wsparciem w ramach wieloletniego programu "Pomoc Państwa w zakresie dożywiania" na przestrzeni lat 2015-2017.
- Tabela 3. Centra integracji społecznej w regionie świętokrzyskim w 2017 roku - wykaz.
- Tabela 4. Kluby integracji społecznej w regionie świętokrzyskim w 2017 roku - wykaz.
- Tabela 5. Warsztaty terapii zajęciowej w regionie świętokrzyskim w 2017 roku - wykaz.
- Tabela 6. Zakłady aktywności zawodowej w regionie świętokrzyskim w 2017 roku - wykaz.
- Tabela 7. Spółdzielnie socjalne w województwie świętokrzyskim w 2017 roku - wykaz.
- Tabela 8. Dzieci przysposobione w woj. świętokrzyskim w latach 2013-2017.
- Tabela 9. Liczba założonych „Niebieskich Kart” w latach 2014-2017 w woj. świętokrzyskim.
- Tabela 10. Udział w indywidualnym programie zatrudnienia socjalnego w woj. świętokrzyskim w latach 2014-2017.
- Tabela 11. Dane dotyczące wielkości sektora ekonomii społecznej w woj. świętokrzyskim w latach 2014-2017.
- Tabela 12. Liczba rodzin i liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności w latach 2014-2017 w woj. świętokrzyskim.
- Tabela 13. Liczba rodzin i liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu długotrwałej i ciężkiej choroby w latach 2014-2017 w woj. świętokrzyskim.
- Tabela 14. Rehabilitacja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych w latach 2014-2017.
- Tabela 15. Pomoc na likwidację barier architektonicznych i w komunikowaniu się w regionie świętokrzyskim w latach 2014-2017.
- Tabela 16. Turnusy rehabilitacyjne w latach 2014-2017 w regionie świętokrzyskim.

- Tabela 17. Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny w latach 2014-2017.
- Tabela 18. Programy realizowane przez OPS i PCPR skierowane do osób uzależnionych w 2017 roku.
- Tabela 19. Liczba osób biorących udział w projektach skierowanych do osób uzależnionych w latach 2014-2017 w województwie świętokrzyskim.
- Tabela 20. Liczba przypadków zgłoszonych HIV/AIDS w 2017 roku wg województw.
- Tabela 21. Liczba osób objętych indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności w latach 2014-2017.
- Tabela 22. Liczba osób uczestniczących w programach skierowanych na rzecz osób bezdomnych w latach 2014-2017 w woj. świętokrzyskim.
- Tabela 23. Liczba placówek działających na rzecz osób starszych na terenie regionu świętokrzyskiego wg. stanu na 31.12.2017 r.
- Tabela 24. Formy wsparcia osób starszych w woj. świętokrzyskim w 2017 r.
- Tabela 25. Liczba podjętych partnerstw na rzecz byłych więźniów w latach 2014-2017 w woj. świętokrzyskim.
- Tabela 26. Liczba osób zaangażowanych w życie publiczne w latach 2014-2017 w woj. świętokrzyskim.

SPIS SCHEMATÓW:

- Schemat 1. Cel główny i cele operacyjne Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu na lata 2012-2017.

